

CUESC

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжнародна науково-практична конференція

**КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ
ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ**

7 жовтня 2025 року

УДК 328.185"364"(477)(062.552)

К 69

Організаційний комітет:

Голова організаційного комітету – Андрій БОРОВИК, доктор юридичних наук, доцент, відмінник освіти України, віцепрезидент з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Члени організаційного комітету:

Сергій КОРОЄД – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, виконавчач обов'язків президента Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Лариса СОРОКА – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка докторантурою і аспірантурою Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Ксенія КУРКОВА – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Олексій ДРОЗД – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, начальник Департаменту організації забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України (Україна);

Катерина ГОЛОВКО – докторка юридичних наук, професорка, директорка Видавництва «Юридика» (Україна);

Євген СОБОЛЬ – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Центрально-українського державного університету імені Володимира Винниченка (Україна);

Олег ДУБІНСЬКИЙ – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна);

Андрій ГОЛОВАЧ – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії вищої освіти України, директор Інституту права Донецького університету економіки та права (Україна);

Олег ШКУТА – доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ (Україна);

Ярослав ЛАЗУР – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Україна);

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО – докторка філософії в галузі права, доцентка, академікня Академії адміністративно-правових наук, деканка юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука (Україна);

Михайло ВІХЛЯЄВ – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва (Україна);

Валерій БУЖОР – доктор юридичних наук, професор, президент Незалежної кримінологічної асоціації Республіки Молдова, почесний президент Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіка Молдова);

Наталія МІШИНА – докторка юридичних наук, професорка, дослідниця Лабораторії SAGE Університету Стразбургу (Французька Республіка).

Корупційні ризики та шляхи їх подолання під час дії воєнного стану в Україні : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 7 жовтня 2025 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 136 с.

ISBN 978-966-397-544-3

У збірнику представлено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Корупційні ризики та шляхи їх подолання під час дії воєнного стану в Україні» (7 жовтня 2025 р.).

УДК 328.185"364"(477)(062.552)

ISBN 978-966-397-544-3

© Науково-дослідний інститут публічного права, 2025
© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2025

ЗМІСТ

Конфлікт інтересів як корупційний ризик в умовах воєнного стану Адхам Салех Шехдайович	6
Зниження рівня корупціогенних чинників у діяльності правоохоронних органів Андрущенко Ігор Григорович.....	9
Суспільна довіра до суду як результат рівня правосвідомості суддів в правозастосовчому процесі Бичков Ігор Геннадійович.....	12
Щодо умисного знищення культурних цінностей в Україні та правовий механізм відшкодування завданої шкоди Боровик Андрій Володимирович.....	15
Щодо поняття електронний документ в кримінальному провадженні Боровик Людмила Андріївна	18
Декларування та публічні закупівлі: потенційні корупційні ризики в умовах воєнного стану Брянкін Андрій Сергійович, Пашенко Євген Миколайович.....	21
Співвідношення правового визначення міжнародної технічної допомоги та змісту відповідних господарсько-правових відносин Височін Віталій Ігорович	25
Corruption Risks in Legislation as a Critical Challenge to its Effectiveness Volkhov Oleksii Serhiiovych	29
«Картонковий майдан»: вербалізація українського спротиву Грицевич Юрій Васильович	34
Конфлікт інтересів в державній службі: теоретико-правовий аспект Гришук Аліна Борисівна	37
Проблема запобігання насильницької злочинності в місцях несвободи державної кримінально-виконавчої служби України Деревянко Наталія Зеновіївна	40
Незаконне збагачення: міжнародні стандарти, український досвід та проблеми ефективності Драгоненко Анна Олександрівна.....	42
Вплив корупційних практик на сферу державного управління в умовах воєнного стану: шляхи подолання Дубинський Олег Юрійович	45
Інноваційна трансформація системи внутрішнього контролю у протидії корупційним ризикам у сфері публічного управління Дуліна Оксана Василівна.....	49

Дотримання права на справедливий суд у кримінальних провадженнях in absentia щодо корупційних кримінальних правопорушень	
Калінніков Олексій Валерійович	53
Економічна корупція як системна загроза соціально-економічній системі держави	
Козаченко Ганна Володимирівна, Фаїзов Анатолій Вікторович	56
Потерпілий від злочину – об’єкт захисту в Україні в умовах воєнного стану	
Колб Олександр Григорович, Богатиренко Оксана Вікторівна	60
Національні та міжнародно-правові підходи, що стосуються застосування заходів вгамування до засуджених, позбавлених волі, в умовах воєнного стану	
Стрелюк Ян Володимирович, Колб Іван Олександрович	63
Сутність і зміст діяльності воєнних транснаціональних організованих угруповань в умовах воєнного стану в Україні	
Глінський Олександр Валерійович, Конопельський Віктор Ярославович	66
Процесуальний порядок врегулювання конфлікту інтересів в діяльності суддів.....	
Короєд Сергій Олександрович	69
Акти Конституційного Суду України як джерело формування підходів до розуміння корупції	
Лазарєв Віктор Вікторович	72
Критерії розмежування «корупційного правопорушення» та «правопорушення, пов’язаного з корупцією»	
Олійник Андрій Миронович	75
Роль Smart-технологій у подоланні корупційних ризиків	
Партика Станіслав Олександрович, Борисова Дар’я Євгенівна	78
Складання адміністративних протоколів працівниками патрульної поліції у воєнний стан: корупційні ризики та КР-спектроскопія як один із наукових методів їх подолання	
Прилипа Роман Миколайович, Гресь Олена Віталіївна	83
Сучасні підходи до розуміння корупції у Європейському Союзі	
Расторгусьва Наталія Олегівна	87
Корупція у сфері публічних фінансів як загроза національній безпеці у фінансовій сфері	
Сакалюк Дмитро Васильович	90

Гарантії адвокатської діяльності під час дії комендантської години: проблема пересування з метою надання правової допомоги та шляхи її вирішення	
Соловей Денис Юрійович	93
Механізми контролю за фінансуванням оборонних замовлень	
Солодовник Олена Вікторівна.....	97
Кримінально-правові аспекти захисту прав військовополонених в умовах воєнного стану	
Топчій Оксана Василівна, Пирожик Олександр Веніамінович	100
Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди в умовах воєнного стану в Україні	
Топчій Василь Васильович, Пушкар Олег Анатолійович.....	102
Нормативно-правові вади законодавства в частині захисту інформації щодо викривача	
Усікова Наталія Павлівна	104
Правові аспекти боротьби з корупцією у сфері гуманітарної допомоги під час війни	
Фечо Ярослав Федорович	107
Зарубіжний досвід запобігання вчинення засудженими кримінальних правопорушень у пенітенціарній системі	
Хайнацький Євген Сергійович.....	111
Криза довіри до антикорупційних інститутів в умовах воєнного стану: аналіз законопроекту № 12414 та його впливу на незалежність НАБУ і САП	
Хейлик Віра Вадимівна	114
Реєстр лобістів України: новий етап прозорості державного управління	
Чалий Михайло Григорович	118
Антикорупційні механізми в діяльності митних органів України: правові та організаційні аспекти	
Черкунов Олександр Віталійович.....	122
Приватні розслідування як додатковий чинник у боротьбі з корупційними ризиками	
Чорний Віктор Анатолійович	126
Антикорупційний менеджмент як інструмент запобігання та протидії корупції в закладах вищої освіти	
Шурупова Катерина Володимирівна, Барчак Ольга Миколаївна	130

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адхам Салєх Шехдайович

аспірант,

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Воєнний стан трансформує публічне адміністрування, в результаті чого пришвидшуються рішення, спрощується доступ чиновників до ресурсів та інформації, здійснюються масштабні кадрові зміни й активізується взаємодія між військовими, адміністраціями та бізнесом. Відбувається зростання корупційних ризиків, серед яких одним із ключових є конфлікт інтересів, що здатен суттєво вплинути на ефективність управлінської діяльності.

Таке становище не є чимось новим для країн, які ведуть бойові дії. Акт про фальшиві вимоги у США бере свій початок з часів громадянської війни у цій країні, коли широкомасштабні спекуляції урядових постачальників ледве не залишили уряд юніоністів півночі без вкрай потрібних ресурсів. Тоді Конгрес і президент звернулися до послуг приватних осіб у боротьбі за викорінення обману та збереження державних коштів [1, с. 218].

На початку становлення антикорупційного законодавства в незалежній Україні нормативна регламентація корупційних проявів у сфері оборони та практика її застосування стосувалися переважно реакції на протиправні діяння окремих військовослужбовців. Детермінація їх корупційних вчинків перебувала у жорсткій залежності ситуації в армії від державного забезпечення (будь-яка ініціатива військового стосовно пошуку засобів до існування, звичайно, і на тепер має протиправний характер). За таких обставин, наприклад, порушення заборони військовослужбовцям займатися підприємницькою діяльністю може бути зумовлене систематичною невиплатою грошового, речового і продовольчого утримання. Скорочення чисельності Збройних Сил України, яке припало на період прийняття перших законодавчих актів про боротьбу з корупцією викликало невпевненість у майбутньому для військовослужбовців [2, с. 134–135].

Встановлення відповідальності за дії в умовах конфлікту інтересів є відповіддю на суспільний запит про доброчесність державного службовця, який вважається, що має достатнє матеріальне забезпечення. Конфлікти інтересів і в державному, і у приватному секторах

непокоять громадськість багатьох країн світу, адже громадяни очікують чесного, неупередженого та справедливого виконання посадовими особами своїх функціональних обов'язків [3, с. 5].

Закон України «Про запобігання корупції» 2014 р. встановлює вимоги до запобігання і врегулювання конфлікту інтересів для осіб, які виконують публічні функції. Згідно норм цього законодавчого акту розрізняється потенційний і реальний конфлікт інтересів. Адміністративна відповідальність передбачена за діяння в умовах реального конфлікту інтересів, тобто суперечності між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [4]. Саме цей вид юридичної відповідальності було встановлено за порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів ще до війни в Україні та використовується й надалі за діяння, що є протиправними лише у зв'язку з конфліктом інтересів, а не через додаткові обставини (ознаки).

Окремі вчені вважають, що в умовах війни, є нагальна необхідність посилити боротьбу з корупцією [5, с. 88]. Приписи Національного агентства з питань запобігання корупції щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів свідчать про відсутність безпосереднього зв'язку відповідних протиправних діянь з умовами воєнного часу. Так, для усунення виявлених порушень та притягнення винних до відповідальності приписи внесено Міністру охорони здоров'я України, начальнику ГУ ДСНС України у Вінницькій області, Голові Державної регуляторної служби України, ректорам кількох медуніверситетів, за фактами наявності або несвоєчасної передачі в управління корпоративних прав або підприємств підпорядкованими працівниками. Залишаються поширеними випадки протиправної діяльності під час реалізації повноважень з оплати праці [6].

Водночас, належне врядування також може розглядатися як питання безпеки. Професіоналізм і доброчесність у збройних силах, міністерстві оборони та інших органах сектору безпеки мають наслідки, що виходять далеко за рамки дієвих і ефективних систем управління людськими ресурсами [7, с. 34].

Основні суб'єкти управління сил безпеки та оборони опрацювали та оприлюднили антикорупційні програми після введення в Україні воєнного стану, кожна з яких серед переліку корупційних ризиків містить можливий конфлікт інтересів. До прикладу корупційним ризиком у процесі організації та проведенні оборонних і публічних закупівель вважається ймовірне порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, коли особи, які безпосередньо

залучені до організації процедури закупівель, умисно не повідомляють про обставини, які можуть вплинути на результат прийняття рішення [8].

Конфлікт інтересів у період воєнного стану – це реальний чинник, здатний вплинути на результативність та поставити під сумнів легітимність державних рішень у критичний для країни момент. Слабкість у виявленні та врегулюванні корупційних ситуацій загрожує не лише високим криміногенним потенціалом, а й підризом державної спроможності ефективно використовувати ресурси для оборони та відновлення. За умови належного правового інструментарію та сучасних технічних рішень слід досягнути суттєво зниження впливу конфлікту інтересів як корупційного виклику в умовах воєнного стану, що безумовно є перспективним дослідницьким завданням.

Література:

1. Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі: Збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду. Женева – Київ : Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами, 2010. 384 с.

2. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України : монографія. Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2006. 184 с.

3. Токар-Остапенко О. В. Урегулювання конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2013. 48 с.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відом. Верх. Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056 (із змін та допов.).

5. Шило С. М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 74, ч. 2. С. 86–93.

6. Конфлікт інтересів: протоколи, обґрунтовані висновки та приписи за червень 2025 року. *Веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL: <https://surl.li/gmbbqu> (дата звернення: 08.09.2025).

7. Посібник з належного врядування: Професіоналізм та доброчесність державної служби. Центр доброчесності в оборонному секторі, 2015. 36 с.

8. Реєстр корупційних ризиків Міністерства оборони України: додаток 3 до Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2025–2026 роки. URL: <https://surl.lu/toxkbv> (дата звернення: 08.09.2025).

ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІОГЕННИХ ЧИННИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Андрущенко Ігор Григорович

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри економіко-правових дисциплін,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Ще декілька століть назад, такого явища як корупція не було у жодній країні світу, так як не було передумов для її існування. Проте часи змінюються і нині корупція набула поширення у самих різноманітних формах практично на всіх континентах. Різниця лише у відсотковому співвідношенні.

Як свідчать міжнародні аналітики та вітчизняні дослідники, Україна сьогодні посідає одне із ключових місць в антирейтингу поширення корупції в усіх сферах суспільного життя, включаючи і сферу діяльності правоохоронних органів.

Варто підкреслити, що Барон Шарль Луї Монтеск'є (1689–1755), посилаючись на історичний досвід функціонування державного апарата, констатував, що “усяка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямі, поки не досягне покладеної їй межі” [1, с. 172].

На нинішньому етапі розвитку суспільних відносин, питання боротьби з корупцією є надзвичайно важливими для України, яка виборола свою незалежність і утвердилась як самостійна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення в усі ланки державного механізму принципів законності та справедливості, неухильного додержання правоохоронними органами у своїй діяльності приписів правових норм, мінімізації випадків отримання неправомірної вигоди, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Вбачається, що така негативна ситуація, яка нині склалася у державі стосовно існування корупціогенних чинників у діяльності правоохоронних органів є наслідком:

– відсутності системного й узгодженого бачення подальшого здійснення реформування системи вітчизняного законодавства;

- незавершеність початої реформи матеріального та процесуального права;
- перевантаженість правоохоронних органів та недостатня прозорість їх діяльності;
- неналежний рівень системи професійного відбору до правоохоронних органів;
- недостатнє фінансування потреб правоохоронних органів.

Крім цього, окремими складовими, що вказують на значний рівень корупційних чинників у діяльності правоохоронних органів можуть бути:

- малоефективність процедури відбору та призначення кандидатів на посади до правоохоронних органів;
- конфлікт інтересів у діяльності правоохоронних органів;
- особливості відповідальності посадових осіб правоохоронних органів.

Одним з найбільш суттєвих корупційних чинників є недосконалість нормативної регламентації джерел фінансування правоохоронних органів.

Варто також підкреслити, що недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів створює ймовірність поширення корупційних ризиків, що торкаються:

- недосконалості процедури порушення кримінального провадження щодо посадових осіб правоохоронних органів;
- недосконалості процедури проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, а також притягнення посадових осіб правоохоронних органів до кримінальної відповідальності;
- ігнорування процедури притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб правоохоронних органів.

Окрім вищевикладеного до корупційних чинників у діяльності правоохоронних органів можуть бути віднесені:

- наявність необґрунтованих дискреційних повноважень та посилення на непередбачені законодавством вимоги;
- законодавча неврегульованість матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну посадовими особами правоохоронних органів фізичним чи юридичним особам під час виконання своїх функцій;
- відсутність ефективного та реального стимулювання бездоганної діяльності посадових осіб правоохоронних органів;
- відсутність вимог щодо мотивування прийнятих посадовими особами правоохоронних органів управлінських рішень.

Особливо слід підкреслити, що корупція в правоохоронних органах є однією з найсерйозніших загроз демократичному розвитку держави,

підриває довіру громадян до влади, унеможливує забезпечення верховенства права та ефективний захист прав людини.

Так, до основних корупціогенних чинників у діяльності правоохоронних органів належать:

- недостатня прозорість кадрових процедур;
- надмірна кількість вибору варіантів дій посадових осіб;
- недосконалість механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю;
- низький рівень правової культури та професійної етики;
- неефективна система матеріального та соціального забезпечення працівників.

Враховуючи викладене вище можна визначити окремі шляхи зниження корупціогенних чинників:

- удосконалення законодавчого регулювання та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів;
- запровадження дієвих механізмів внутрішнього моніторингу та незалежного громадського контролю;
- використання сучасних цифрових технологій для автоматизації процесів і мінімізації людського фактору;
- розвиток системи доброчесності через підвищення кваліфікації, етичні кодекси та антикорупційні тренінги;
- забезпечення належного рівня фінансового та соціального захисту працівників правоохоронних органів.

Насамкінець варто підкреслити, що ефективна протидія корупції у правоохоронних органах можлива лише за умови комплексного підходу, що передбачає правові, організаційні, соціально-економічні та освітні заходи. Зниження корупціогенних чинників є ключовою передумовою підвищення довіри суспільства до правоохоронної системи та зміцнення в державі правопорядку.

Література:

1. Монтеск'є Ш. Л. Про дух законів. пер. з франц. В. Шовкун. Київ : Юніверс, 2000. 544 с.

СУСПІЛЬНА ДОВІРА ДО СУДУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РІВНЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ СУДДІВ В ПРАВОЗАСТОСОВЧОМУ ПРОЦЕСІ

Бичков Ігор Геннадійович

кандидат юридичних наук,

*суддя Ковпаківського районного суду м. Суми
м. Суми, Україна*

Ми давно звикли до того, що суспільна довіра до суду і судової системи в цілому оцінюється соціологічними службами на основі соціологічних опитувань певної кількості населення в різних регіонах країни, або моніторингових досліджень, які проводять ті чи інші соціологічні інститути.

Практика показує, що такі опитування не засвідчують реальність якісних чи неякісних показників в роботі окремих суддів чи судів, а відображають настрої суспільства, які часто проявляються не на ґрунті особистого досвіду звернень конкретної особи до суду, а на основі суспільних розмов, високої критичності засобів масової інформації до певних окремих проявів негативного характеру за участі суддів: корупційних правопорушень, злочинів, порушення законодавчих вимог щодо декларування доходів і витрат тощо.

Безумовно, це не прикрашає окремих суддів, оскільки довіра до кожного судді обособлено примножує суспільний капітал, створюючи ефект соціальної легітимності судової влади. На цьому концентрує свою увагу законодавець в процесуальному праві, надаючи можливість кожній особі, яка є стороною в судовій справі, право на відвід суддів, закріплюючи при цьому уніфіковані підстави для їх відводу (ст. 36 ЦПК України [1], ст. 35 ГПК України [2], ст. 36 КАСУ [3], ст. 75 КПК України [4]).

Таким чином, на рівні реального правосуддя відвід суддів чи довіра до них, заявлених сторонами, третіми особами, їхніми представниками адвокатами чи прокурорами в межах процесуальної форми судових засідань, по суті, є першим проявом волевиявлення сторін, яке в обов'язковому порядку кожного разу перевіряється самим судом. Проголошення сторонами про довіру судді, по суті, є простим легітимним дозволом такому суб'єкту судової влади щодо розгляду справи сторін. Це означає, що вони довіряють такому судді урегулювати їх спір нормами права, покладаючись на його неупередженість, професійність та відповідальне ставлення до своїх посадових обов'язків. Так,

в 2019 році до судів надійшло 2 909 348 справ. У 2020 році таких справ було вже 3 675 900 справ і матеріалів. У 2021 році таке надходження складало 4 250 600 справ [5]. У 2022 році таких справ було 2 791 764 справи [6]. Таким чином, в усіх цих справах сторони довіряли суддям як незалежним, неупередженим та чесним професіоналам розглядати їх справу.

В той же час, при проведенні опитування в червні 2019 року, яке було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології, судам України довіряло лише 14% громадян, хоча суди в цей час розглянули більше трьох мільйонів справ і в кожній з них сторони заявляли про довіру до суддів. Аналіз динаміки опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології за 2022–2024 роки на предмет довіри до судів показав, що у 2022 році така довіра складала 25% населення при 2 791 764 справах, які розглянули суди в цьому році, а у 2023–2024 роках рівень довіри суспільства до суду склав лише 12%

Таким чином, об'єм виконаної процесуальної роботи суддями і одночасна довіра сторін до реального правосуддя з одного боку є доволі високою. В той же час, довіра ж до суду, яка формується за рахунок зовнішніх чинників за межами правосуддя, є доволі низькою. Такий приклад довіри до суду можна пояснити тим, що в першому випадку весь процес судового розгляду урегульований нормами процесуального права, дотримання якого сторонами, третіми особами, їхніми представниками є обов'язковим, що не дозволяє останнім привносити в такий процес особистісний компонент, який в той же час проявляється за межами правосуддя у вигляді відносин суспільства до суду як судової влади, відношенню до права як державних приписів, узагальненого відношення до суддів як суб'єктів, які створюють своїми рішеннями та вироками певний правовий примус, який забезпечується державними інститутами влади. Питання ж державного примусу щодо осіб, які діють всупереч прийнятим державою законам, ніколи не мала безумовної підтримки в жодному суспільстві. На цьому фоні при суспільній, політичній нестабільності, посиленню корупції, соціальної несправедливості, довіра до державної влади стає доволі низькою. «Шлейф» такого негативу формує суспільну правосвідомість, яка у свою чергу впливає на довіру суспільства до всіх правоохоронних органів, які, на жаль, до такого «шлейфу» додають свій певний негатив. Суд же як інститут влади, на рівні правозастосовчого процесу, урегульовує всі ці негативні прояви в суспільстві, забезпечуючи законність та верховенство права на всій території нашої держави. У той же час, на фоні такого узагальненого суспільно-негативного підходу, кожна негативна дія, навіть та, яка

носить виключно приватний характер, по відношенню до кожного окремо взятого судді, починає узагальнюватись, посилюючи в такий спосіб недовіру суспільства по відношенню до всієї судової системи.

Таким чином, суспільна правосвідомість – це сформована часом суспільна думка про відношення суспільства до суду і суддів, права і закону, держави і судової системи, звичаїв і моралі, суспільних правил і положень, відповідальності і покарання, які проголошуються одними як справедливі, нечесними вважаються іншими, потребують крайніх мір вважають треті, потребують зміни проголошують четверті. Разом з тим, кожна така думка впливає на формування довіри суспільства до кожного окремого суду і судової системи в цілому, легітимізуючи їх, підіймаючи то на вершину Олімпу, то кидаючи все до його підніжжя, вимагаючи змін та відповідальності.

В той же час, під поняттям професійної правосвідомості суддів розуміється система як загальних, так і спеціально-правових знань про правосуддя, правозастосовчий та доказовий процес, який має місце в режимі реального часу судових засідань, які через своє внутрішнє переконання, проявляють своє ставлення до права, загальнолюдських цінностей, здійснюючи таким чином усвідомлене проникнення сутності правових явищ та їх юридичної кваліфікації в повсякденному житті суспільства.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 08.06.2025).
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 08.06.2025).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 08.06.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.06.2025).
5. Огляд даних про стан здійснення правосуддя в 2021 році. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/ogl_2021.pdf (дата звернення: 10.06.2025).
6. Огляд даних про стан здійснення правосуддя 2022 році. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/ogl_2022.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

ЩОДО УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ ТА ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВІДШКОДУВАННЯ ЗАВДАНОЇ ШКОДИ

Боровик Андрій Володимирович

доктор юридичних наук, доцент,

відмінник освіти України,

віце-президент з наукової роботи

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

Україна має багату та різноманітну культурну спадщину, що відображає вплив різних історичних епох та культурних традицій, знищення культурних об'єктів призводить до втрати унікальних зразків мистецтва, архітектури, літератури та інших форм культурного вираження, зменшуючи загальне культурне багатство нації.

Культурні цінності формують унікальний культурний ландшафт країни, їх вилучення або знищення спотворює цей ландшафт, позбавляючи його автентичності та історичної цінності. Знищення або пограбування культурних цінностей сприймається як особиста втрата для багатьох українців, адже ці об'єкти є частиною їхньої колективної пам'яті та ідентичності.

В ході бойових дій під час російсько-української війни пошкоджуються або знищуються культурні шари археологічної спадщини, бібліотечні, музейні, архівні та інші культурні об'єкти, що може розглядатися як складова злочину геноциду проти українського народу, оскільки саме знищення таких культурних цінностей посягає на українську ідентичність.

Свідоме знищення російськими військами культурних об'єктів на території України свідчить про наступні сценарії культурного геноциду: знищення культурних цінностей Українського народу з метою підтвердження міфу про те, що «без росії України не існувало»; привласнення матеріальних цінностей України з метою збагачення; апропріація культурних цінностей України з метою використання їх для підтвердження власної фейкової історії [1].

Слід зауважити, що політика культурного геноциду українського народу з боку росії має тривалу історію. Так, починаючи з XVIII–XIX ст. представники російської імперії, до складу якої на той момент частково входили українські землі, вивозили українські культурні цінності з метою привласнення історії та культури

України-руси, знищення свідчення її політичного та військового минулого, здійснення асиміляції українського етносу народами російської імперії [2]. Привласнення та пограбування культурних цінностей Українського народу також масово здійснилося у період Першої Світової війни, під час військової інтервенції більшовиків росії проти УНР, під час панування тоталітарного радянського режиму на українських територіях, у період Другої світової війни, після тимчасової окупації АР Крим та частина Донецької і Луганської областей у 2014 р. Окремою формою посягання на культурні цінності України стало привласнення наукових і культурних надбань українських науковців і митців та видання їх за етнічних росіян, зокрема було русифіковано таких митців, як: І. Репін, І. Айвазовський, К. Малевич, А. Куїндж, О. Мурашко, Д. Бурлюка, О. Екстер та ін.

Після повномасштабного вторгнення росії на території України та ведення збройної агресії проти нашої держави було знищено, пошкоджено пограбовано такі культурні об'єкти та цінності, як:

1) знищено: Іванківський історико-краєзнавчий музей, Маріупольський драматичний театр, Національний музей Григорія Сковороди та ін;

2) заміновано: територію Національного історико-археологічного заповідника Кам'яної Могили (м. Мелітополь);

3) мародерство в Херсонському художньому музеї ім. О Шовкуненка, Херсонському обласному краєзнавчому музеї, фондах дореволюційних видань Наукової бібліотеки ім. О. Гончара (м. Херсон), Художній галереї ім. А. Гавдзинського (м. Нова Каховка), Художньому музеї ім. Куїнджі (м. Маріуполь);

4) затоплено в результаті підризу Каховської ГЕС будинок художниці Поліни Райко, будинок-музей письменника Остапа Вишні, Корсунський монастир XVIII ст., місця розкопок середньовічних Тягінської фортеці (с. Тягінка) та міста-порту Олешія (м. Олешки);

5) вивезено оригінали картин А. Куїнджі, І. Айвазовського, М. Дергуса, Т. Яблонської, експозицію історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила», колекцію іконопису XVII–XX ст. та ін. [3, с. 39].

Відповідно до положення міжнародних нормативно-правових актів, Україна має право претендувати на застосування до країни-агресора росії таких інститутів міжнародно-правової відповідальності як: репарація (компенсація або відшкодування в результаті порушення міжнародних прав чи обов'язків в ході військової агресії) та реституція (повернення вкрадених конфіскованих чи незаконно вивезених культурних об'єктів). Зокрема, Україна отримала позитивний досвід щодо вирішення питання повернення культурних цінностей

викрадених рф, оскільки за рішенням Верховного Суду Нідерландів від 09.06.2023 країна-агресор зобов'язана повернути музейні експонати виставки «Крим Золотий – острів у Чорному морі» (скіфське золото), права на яке росія оспорювала протягом останніх 9 років через підставні кримські музеї [2].

Література:

1. Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX-поч. XXI ст.) : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 1020 с. ISBN 978-966-02-9461-5 (дата звернення: 02.09.2025)

2. «Скарби Криму. Повернення»: як готуються до відкриття виставки у Києві. Суспільне. Крим. <https://suspilne.media/crimea/782095-skarbi-krimu-povernenna-ak-gotuutsa-do-vidkritta-vistavki-u-kievi/> (дата звернення: 01.09.2025).

3. Гавловська А. О., Томіліна Ю. Є. До питання відшкодування шкоди завданої культурним цінностям в ході російсько-української війни. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»* : зб. наук. праць / гол. ред. Стратонов В. М. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 3. С. 36–42/ <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/410/375> (дата звернення: 01.09.2025)

ЩОДО ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Боровик Людмила Андріївна

<https://orcid.org/0000-0002-8997-0577>

кандидат педагогічних наук, доцент,

член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,

доцент кафедри кримінально-правових

та адміністративно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука

м. Рівне, Україна

Згідно норм КПК України електронний документ може бути різновидом документа або речового доказу. У зв'язку з відсутністю єдиного законодавчо-закріпленого терміну «електронного документа» в науці існує велика кількість варіантів як щодо самого терміну, так і визначень даного поняття.

Проведений нами аналіз чинного Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1], показав, що наразі законодавчого визначення поняття “електронних документів”, як доказів в межах кримінального провадження немає. Власне тому, вітчизняні вчені процесуалісти розглядають його через призму доктринального визначення. На даний час існує досить значна кількість. Втім, загальне визначення “електронних документів”, все ж таки міститься в межах Закону України “Про електронні документи та електронний документо-обіг” [2].

Так, відповідно до ст. 5 цього Закону, “електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов’язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов’язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною” [2].

Дане визначення, відображає загальне розуміння електронних документів як об’єкту правового захисту, втім воно не містить суттєвих ознак, що характеризують його як доказовий елемент. Тому, маємо

об'єктивну потребу у зверненні до доктринальних праць науковців, що висвітлювали у своїх працях таке поняття.

А.С. Запотоцький з цього приводу вважає, що «електронні документи» з'являються у кримінальному провадженні, так би мовити, в «готовому вигляді», а кримінальний процесуальний кодекс лише регламентує порядок їх збирання та дослідження, але не порядок складання. В той час, коли форма, обов'язкові реквізити та порядок складання протоколів, за результатами слідчих (розшукових) дій з метою дотримання достовірності доказів регламентовано у КПК України. Протоколи є завжди письмовими документами, які складені згідно з вимогами КПК України, тоді як «електронні документи» мають іншу форму [3, с. 9].

Провівши аналіз теоретичних позицій та законодавчий підхід, С.О. Ковальчук відзначив, що зміст електронних доказів складають фактичні дані, на підставі яких можуть бути встановлені факти й обставини, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню, та які існують в електронно-цифровій формі. До таких доказів можуть належати шкідливі програми, віруси, програми, які були об'єктом протиправних дій, комп'ютерні сліди, кошти та інші цінності в електронній формі, електронні документи та інші. Такі докази створені та існують об'єктивно, незалежно від волі правоохоронних органів та суду, містять доказову інформацію та не містять ознак предметності [4, с. 121–122].

Д.М. Цехан використовує термін цифрові докази (“digital evidence”), який набув широкого застосування в наукових джерелах зарубіжних країн. Він вважає, що цифрову інформацію з урахуванням унікальних характеристик не може бути віднесено до жодної чинної класифікаційної групи. Під категорією «цифрового доказу» науковець визначає фактичні дані, які представлено в цифровій формі та зафіксовано на будь-якому типі носія, що стають доступними для сприйняття людиною після обробки електронними обчислювальними машинами та на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлює наявність чи відсутність фактів та обставин, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [5, с. 259].

Натомість Ю.Ю. Орлов та С.С. Чернявський пропонують законодавчо визначити самостійним джерелом доказів електронні відображення – цілісну систему відомостей та (або) комп'ютерних інструкцій в інформаційній мережі або на технічному носії, яка може бути використана як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [6, с. 21].

Вітчизняний вчений Орлов Ю.Ю., приходять до висновку, що на відміну від «класичного» документа, «електронний документ» може не мати автора. Проте, створення «електронного документа» машиною відбувається внаслідок певних дій особи в інформаційній мережі (телефонування, перерахування грошей, відвідування сайтів тощо). Процес формування такого «документа» є подібним до процесу формування речового доказу, який містить сліди злочину: він формується природним (технічним) шляхом й незалежно від бажання людини, але внаслідок її дій [6, с. 15].

Отже, для того щоб сформулювати власне визначення електронних документів в кримінальному провадженні, спочатку розглянемо основні його ознаки: 1) вони є нестійкими, за певних обставин інформація в пам'яті пристрою може бути змінена або втрачена; 2) відомості, що закріплені в електронній формі; 3) використання спеціального програмного забезпечення та технічних засобів для візуалізації; 4) можуть як бути створені людиною, так і бути результатом функціонування інформаційної системи; 5) потребують специфічного порядку збирання, перевірки й оцінки тощо.

Завдяки ознакам електронних документів в кримінальному провадженні можна запропонувати наступне визначення електронних документів в кримінальному провадженні – це закріплений в електронній формі різновид документа або речового доказу який обов'язкового підлягає доказуванню в межах кримінального провадження.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

3. Запотоцький А. П. Документи як процесуальні джерела доказів у кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2009. 26 с.

4. Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09/ Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 626 с.

5. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 256–260.

6. Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(13). С. 12–24

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-6>

ДЕКЛАРУВАННЯ ТА ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ: ПОТЕНЦІЙНІ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Брянкін Андрій Сергійович

курсант 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Пашенко Євген Миколайович

старший викладач кафедри

Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Введення правового режиму воєнного стану на тлі широко-масштабної збройної агресії російської федерації проти України значно підвищило потенційні корупційні ризики в середині держави, що пропорційно впливатимуть на обороноздатність держави в разі несвоєчасного їх припинення та попередження. Одночасно з цим зросла нетерпимість українських громадян до корупційних проявів чи їх потенційного існування в сфері закупівель, де переважна більшість відповідальних осіб є державними службовими особами. Так соціальні опитування вказують, що 92% респондентів вважають корупцію серйозною національною проблемою, нетерпимість корупції зросла до 54% у 2024 році (порівнюючи з 37% у 2015 році), а готовність протистояти корупційним проявам зросла до 49% у 2024 році (порівнюючи з 26% у 2021 році) [1]. Питання прозорості та доброчесності стають ключовими для довіри суспільства та міжнародних партнерів до державного сектору, що є необхідною складовою у питаннях підтримання обороноздатності, партнерської підтримки й допомоги у всіх сферах забезпечення безпеки.

Окремі дослідники в галузі доброчесності наголошують, що на тлі воєнних дій в Україні проявляється значна кількість форм корупції, які

спричинені деморалізацією суспільства, втрати запалу патріотизму на тлі непрозорих мобілізаційних рішень та «бусифікації» громадян, економічною нестабільністю та слабкістю антикорупційних інститутів на тлі декларованої самостійності правоохоронних органів і внесення змін до нормативно-правових актів щодо підслідності справ з питань корупційних правопорушень. Такі дослідники як А. Й. Француз та А. В. Васечко констатують, що увага антикорупційних органів переорієнтовано на оборонні завдання, а некомплектність професійних кадрів і затримка в пролонгуючих реформах антикорупційного законодавства загострюють проблему запобігання корупції [2, с. 126–128]. К. О. Нестеренко та О. В. Булгакова підкреслюють, що протидія корупції залишається пріоритетом державної політики навіть під час війни й вимагає від влади впровадження кардинальних заходів. Боротьба з корупцією має бути «не менш актуальним пріоритетом» для всіх органів влади поряд з відбиттям агресії [3, с. 100–101].

У 2022 році ухвалені законодавчі ініціативи спростили та призупинили частину антикорупційних процедур, що спричинили корупційні ризики та маніпулювання. Зокрема, Законом № 2115-IX від 3 березня 2022 року (зі змінами й доповненнями) скасовано перевірки декларацій та контроль їхньої достовірності на період дії воєнного стану або стану війни [4]. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) обмежило доступ до реєстру е-декларацій, тож відстежити майно посадових осіб громадяни України не можуть. Відповідно до законодавства також дозволено підписувати замовниками договори без Prozorro-аукціонів, якщо це необхідно для оборонних потреб (що є доволі вдалим для корупційних ризиків), у звітах про такі закупівлі замовникам дозволено не вказувати місцезнаходження учасників закупівель та місць постачання товару, якщо це становить «ризик для безпеки». Правове делегування Кабміну визначати правила закупівель під час широкомасштабної війни викликає занепокоєння щодо прозорості таких процедур. Такий доступ громадськості до закупівель ускладнює як зовнішній так внутрішній аудит та розслідування фактів корупційних правопорушень. Тому слід підтримувати незалежні аудити та моніторинг витрат державних органів попри правовий режим воєнного стану, залучати експертів та фахівців, а також громадськість до аналізу публічних закупівель та інших виділених ресурсів за бюджетними програмами. Наприклад, результати соціологічних опитувань демонструють, що 33% громадян і 44% бізнесу вважають, що для протидії корупції в процесах відбудови потрібно «забезпечити механізми контролю» [5].

Водночас зниження прозорості торгів призвело до падіння відкритості витрат, так згідно з даними Transparency International Ukraine,

після 24 лютого 2022 року кількість оприлюднених контрактів суттєво зменшилася, а аукціонів стало у кілька разів менше. Хоча деякі вимоги щодо Prozorro діють на теперішній час, так, наприклад, Кабмін у червні 2022 року зобов'язав використовувати Prozorro для спрощених закупівель від 50 тис. грн. [6]. Проте, існує можливість зловживання спрощеними процедурами закупівель, адже через велику кількість проведення таких процедур, можуть мати місце випадки відмивання коштів.

Одним з ключових механізмів посилення прозорості є застосування інтегрованих електронних систем. Наприклад, платформа Digital Restoration EcoSystem for Accountable Management (DREAM) для координації відбудови інфраструктури автоматично публікує дані щодо проєктів у відкритому форматі, що забезпечує громадський доступ та моніторинг витрат [7]. Аналогічно слід використовувати Prozorro та інші е-системи закупівель зі збереженням відкритого доступу без завдання шкоди безпековій ситуації в рамках забезпечення розкриття інформації для службового користування (щодо безпекових даних) та відновлення оприлюднення інформації про витрати бюджетних коштів в реальному об'ємі. Співробітництво НАЗК та громадських аналітичних груп з міжнародними антикорупційними організаціями та правоохоронними органами, такими як United States Agency for International Development сприяло викриттю корупційних правопорушень, проте у січні 2025 року на вимогу президента Сполучених Штатів Америки Дональда Трампа фінансування більшості грантових програм припинилося [8].

Пропонується внести до законодавства критерії понять, таких як «ризик розголошення безпекових даних» та виробити конкретні механізми, щодо їх перевірки незалежними експертами з доручанням умов нерозголошення таємної інформації, а також фіксувати звіти про закупівлі навіть при застосуванні спрощених процедур. Крім того, слід спланувати перегляд норм, що призначені забезпечити виявлення та покарання винних за приховування їх активів.

Запроваджені системи електронного декларування та публічних закупівель продемонстрували високу цінність для підвищення прозорості, але їхні можливості на разі обмежені Законом № 2115-IX [4]. Prozorro продовжує працювати за спрощеною процедурою, зокрема, з початком широкомасштабної збройної агресії було призупинено програму пошуку вразливостей, але знайдені проблеми залишаються безкарними й розглядатимуться тільки після кінця бойових дій на території України. Система е-деклярацій технічно функціонує, але перевірки деклярацій НАЗК призупинені в умовах воєнного стану для окремих категорій державної служби, а публічний доступ до реєстру

закритий, що позбавляє головної ефективності цього інструменту в подоланні корупції.

Отже, під час воєнних дій на території України антикорупційний механізм працює фрагментарно: гальмуються окремі запобіжні антикорупційні заходи, але проголошені загальні цілі реформ антикорупційного законодавства за державним посилом залишаються її пріоритетом. Питання ефективності антикорупційних інструментів залежить від того, наскільки вдасться зберегти баланс між національною безпекою в умовах воєнного стану та прозорістю для забезпечення антикорупційного запобігання. Високі суспільні очікування щодо боротьби з корупцією мають стати стимулом для довгострокових перетворень навіть у сьогоденні при надзвичайних умовах відсічі рашистській агресії.

Література:

1. Огляд ОЕСР доброчесності та боротьби з корупцією в Україні. *Організація економічного співробітництва та розвитку*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1787/5f7daca7-uk> (дата звернення: 10.09.2025).

2. Француз А. Й., Васечко А. В. Протидія корупційним проявам в умовах війни в Україні // *Legal Bulletin*. 2024. № 14. С. 126–131. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A17> (дата звернення: 10.09.2025).

3. Нестеренко К. О., Булгакова О. В. Антикорупційна політика України в контексті війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 77, ч. 2. С. 98–101. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.16> (дата звернення: 10.09.2025).

4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX (зі змінами й доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 10.09.2025).

5. У майбутній відбудові українці бояться корупції більше ніж війни. *Transparency International Ukraine*. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/news/u-majbutnij-vidbudovi-ukrayintsi-boyatsya-koruptsiyi-bilshe-nizh-vijny-sotsiologichne-opytuvannya/#:~:text=A%20для%20того%2C%20щоб%20нейтралізув> (дата звернення: 10.09.2025).

6. Довіра і корупція під час війни. *Transparency International Ukraine*. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/dovira-i-koruptsiya-pid-chas-povnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 10.09.2025).

7. Khutkyy D. The race is on to restore Ukraine. Is transparency only a distant DREAM? *Hromada Network*. 2024. URL: <https://hromada.network/the-race-is-on-to-restore-ukraine-is-transparency-a-dream/#:~:text=projects,API%20for%20straightforward%20civic%20oversight> (дата звернення: 10.09.2025).

8. Тягнирядно Л. Як працює міжнародна допомога в Україні: досвід ПРООН. *ZMINA*. 2025. URL: <https://zmina.info/articles/yak-praczuuye-mizhnarodna-dopomoga-v-ukrayini-dosvid-proon> (дата звернення: 10.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-7>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ЗМІСТУ ВІДПОВІДНИХ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Височін Віталій Ігорович

аспірант

*ДУ "Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова
Національної академії наук України"
м. Київ, Україна*

З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну щорічний приріст кількості нових проєктів МТД збільшився майже в 10 разів порівняно з 2020 роком (17 проти 114 проєктів у 2022 році) та у 20 разів (17 проти 248 та 278 проєктів у 2023 та 2024 роках). Станом на серпень 2025 року в Україні зареєстровано 889 проєктів міжнародної технічної допомоги (далі – МТД), які охоплюють різноманітні суспільні відносини [1]. Зокрема, наразі реалізуються проєкти, які або безпосередньо пов'язані з господарсько-правовими відносинами на території України, або опосередковано на них впливають через МТД, яка надається на макроекономічному та галузевому рівнях. До прикладів таких проєктів можна віднести «Проект розвитку підприємництва сільського населення, яке постраждало від бойових дій в Україні», «Фінансування малих та середніх підприємств у рамках Східного партнерства – Етап II», «Програма зеленого відновлення енергетики в Україні» та інші. Виконання цих та інших проєктів МТД, беззаперечно, грає важливу роль у розвитку підприємництва та підтримці економіки України, особливо в часи воєнного стану.

З огляду на відсутність регулювання правовідносин з приводу отримання та використання МТД на рівні закону, а також стрімкого збільшення нових проєктів МТД та їх всеосяжної значимості для економічної стабільності України, постає питання про формування повноцінного господарсько-правового інституту права, а відтак і його теоретичних підвалин. Поняттєвий апарат закріплює та відображає суть існуючих суспільних відносин, в тому числі і їх господарсько-правовий вимір. Саме тому співставлення поточної правової конструкції поняття МТД, яке закріплено в законодавстві України, з історичними умовами виникнення МТД, як більш широкого явища в міжнародних відносинах, та з практичними аспектами реалізації МТД в Україні дозволить зробити критичну оцінку актуальності наявного визначення та його відповідності змісту існуючих правовідносин.

Першим нормативно-правовим актом, який визначав порядок державної реєстрації програм і проєктів МТД, була постанова Кабінету Міністрів України № 441 від 18 квітня 1996 року [2]. Ця постанова затверджувала одноіменне положення, яке не містило правового визначення МТД. Таке визначення було надано в Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 153 від 15 лютого 2002 року, яка замінила попередню Постанову № 441. Відповідно до нової постанови, МТД – це «фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [3, с. 114].

Повертаючи від нормативного визначення МТД в Україні до історичних обставин виникнення МТД, необхідно зазначити, що початок широкого застосування терміну МТД припадає на 1948–1949 роки. В квітні 1948 року в США було прийнято так званий «План Маршалла», який мав на меті «розширення європейського сільськогосподарського та промислового виробництва» та «стимулювання міжнародної торгівлі між європейськими країнами та між Європою і світом» [4]. В листопаді 1949 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію №200 (III) «Економічний розвиток малорозвинених країн», в якій підтримала пропозиції щодо розширення об'ємів фінансування програми та закріплення принципів технічної допомоги [5].

Історичний розвиток реалізації МТД сприяв інституційному закріпленню її визначення в діяльності таких міжнародних установ, як Світовий Банк та Міжнародний валютний фонд. Перша організація визначає технічну допомогу як «передачу або адаптацію ідей, знань, практик, технологій або навичок з метою поліпшення економічного розвитку шляхом розвитку політик, інституцій і їх спроможності,

а також шляхом підтримки відповідних проєктів та програм» [6]. Друга говорить про МТД як про «здатність підтримувати ресурси країн-членів, допомагаючи їм ефективно управляти їхніми економічною політикою і фінансовими справами, здатність зміцнення потенціалу країн у царині людських і організаційних ресурсів» [7].

Аналізуючи ці визначення, можна виділити дві визначальні ознаки МТД, та порівняти їх із аналогічними елементами нормативно-правового визначення, що міститься в українському законодавстві. Перша ознака стосується предмету МТД, де у визначеннях вище це, в першу чергу, ідеї, знання, практики, навички з управління (нематеріальні цінності), а у визначенні Кабінету Міністрів України – це «фінансові та інші ресурси та послуги» [3] (матеріальні цінності). Друга ознака стосується мети надання МТД. Інституційне визначення декларує метою підвищену спроможність країн-отримувачів допомоги здійснювати свої, насамперед, економічні та державно-управлінські функції («динамічна спроможність»). А досліджуване нормативне визначення говорить про «підтримку України» в широкому сенсі («статичний добробут»). Відтак, зазначені відмінності між цими визначеннями свідчать про їх суттєву різницю.

В практиці Організації економічного співробітництва та розвитку є термін допомога з розвитку, який визначається як «державна допомога, призначена для сприяння економічному розвитку та добробуту країн, що розвиваються» [8]. Схожий за змістом термін «міжнародна допомога» більше відповідає українському поняттю МТД, аже визначається як «передача ресурсів держави через кредити, гранти або надання товарів від більш до менш розвинених країн на цілі розвитку або надзвичайної допомоги» [9].

Розглядаючи плани закупівель проєктів МТД в Україні, можна знайти підтвердження тому, що надана допомога не носить суто «технічного» характеру (в розумінні інституційного визначення, наведеного вище), тобто не фокусується виключно на розвитку спроможності. Так, на прикладі плану закупівель проєкту Агентства США з міжнародного розвитку «Програма лідерства, сприяння експорту, залучення інвестицій та розвитку» можна виділити наступні категорії товарів, робіт, послуг, що придбаваються за кошти МТД: 1) розвиток малих та середніх підприємств, 2) кредитування та інвестування для соціальних підприємств, 3) придбання комп'ютерів та програмного забезпечення, 4) придбання автомобілей, тощо [10]. Інакше кажучи, предметом МТД в данному випадку є матеріальні цінності та майно, яке передається бенефіціарам – суб'єктам господарювання. Відтак, наявні розбіжності свідчать про те, що використання терміну МТД в Україні в контексті локальної

правозастосовчої практики є спірним, адже суттєво відрізняється від змісту аналогічних правовідносин, які реалізуються на рівні міжнародних організацій.

Виявлені протиріччя потребують додаткового та більш поглибленого розгляду та вивчення, що стає першочерговим завданням сучасних правників та науковців задля формування майбутніх контурів законодавчого регулювання МТД, яке визначатиме практичні аспекти господарських відносин між суб'єктами господарювання та партнерами з розвитку.

Література:

1. Перелік проєктів МТД. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga/pereliki-zareyestrovanih-proektiv-z-planami-zakupivel> (дата звернення: 10.08.2025).

2. Про державну реєстрацію програм і проєктів міжнародної технічної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.1996 року № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-96-%D0%BF/ed20020215#Text>.

3. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 року № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF/ed20240419#Text>.

4. Нестор Ю. Інвестиційні аспекти реалізації плану Маршалла. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2023. Вип. 5. С. 113–120. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-113-120>.

5. UN General Assembly. Economic development of under-developed countries. *United Nations Digital Library*. 16.11.1949. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/210321?ln=en&v=pdf> (дата звернення: 30.08.2025).

6. Technical assistance: a practical account of the challenges in design and implementation / A. Nastase та ін. Gates Open Research. 2021. С. 177. URL: <https://doi.org/10.12688/gatesopenres.13205.2>.

7. International Monetary Fund. IMF Technical Assistance Transferring Knowledge and Best Practice. *International Monetary Fund. About the IMF*. 01.05.2003. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/techass/techass.htm#whatis> (дата звернення: 30.08.2025).

8. Organisation for Economic Co-operation and Development. Official development assistance – definition and coverage. *Official development assistance – definition and coverage. ODA eligibility and conditions*. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/oda-eligibility-and->

conditions/official-development-assistance--definition-and-coverage.html
(дата звернення: 30.08.2025).

9. Scott J., Marshall G. A Dictionary of Sociology. 3-тє вид. Oxford University Press, 2009. ISBN 9780191726842. URL: <https://doi.org/10.1093/acref/9780199533008.001.0001>.

10. План №86-46 закупівлі товарів, робіт і послуг, що придбаваються за кошти міжнародної технічної допомоги. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1OCXJxBfhq82P0sDDA_0yEwR6YFY4728c (дата звернення: 30.08.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-8>

CORRUPTION RISKS IN LEGISLATION AS A CRITICAL CHALLENGE TO ITS EFFECTIVENESS

Volokhov Oleksii Serhiiovych

*Candidate of Sciences (Law), Attorney at Law,
Partner of SLA Attorneys
Kyiv, Ukraine*

Effective legislation serves as the backbone of good governance. Nonetheless, in many jurisdictions, laws themselves become instruments or enablers of corruption due to poor drafting, lack of oversight, or systemic weaknesses. Understanding how corruption risks materialize and how they impair legislation is essential for improving legal frameworks and institutional integrity.

Corruption risks or corruptogenicity of legislation is the ability of certain provisions of legal acts or even their combination to increase or promote the commission of corruption crimes or create conditions for such situations to occur.

The corruptogenicity of laws may be the result of deliberate unlawful political influence motivated by interests that openly contradict the principles of the rule of law and are aimed at distorting the law in favour of individuals and private interests. On the other hand, legislators may unintentionally adopt inadequate or ineffective laws, even if they pursue legitimate political goals free from any undue influence. This may occur due to factors such as:

(a) careless or counterproductive legal policy development, which in turn may lead to a crime-inducing regulatory situation and/or to over-regulation or deregulation;

(b) imperfect legislative technique, which may result in vague, ambiguous, or ineffective regulatory provisions;

(c) ineffective enforcement of the law (insufficient compliance with legal prohibitions and requirements) [1].

These factors, whether deliberate or inadvertent, undermine legislative effectiveness and public confidence. Without effective internal controls, expertise, and audits, the corruptogenicity of certain legal provisions can ruin the effectiveness of legislation.

1. Anti-corruption expertise to improve the effectiveness of legislation

Anti-corruption expertise is aimed at identifying and preventing corruption in drafts of legislation. In Ukraine, it is conducted by the relevant committees of Parliament – the Verkhovna Rada of Ukraine, the Ministry of Justice of Ukraine, and the National Agency for Corruption Prevention (NACP).

It should be noted that the Ministry of Justice of Ukraine has developed a Methodology for conducting anti-corruption expertise, approved by Order No. 1395/5 dated 24 April 2017. It defines anti-corruption expertise as an activity aimed at identifying provisions in regulatory legal acts and draft regulatory legal acts which, either independently or in combination with other norms, may contribute to the commission of corruption offences or offences related to corruption.

According to paragraph 1.8 of the Methodology, the following corruptogenicity factors are subject to identification and assessment during the examination of regulatory and legal acts:

(a) unclear definition of the functions, rights, duties, and responsibilities of state authorities and local self-government bodies, persons authorised to perform state or local self-government functions;

(b) creation of excessive burdens for recipients of administrative services;

(c) absence or vagueness of administrative procedures;

(d) absence or shortcomings of competitive (tender) procedures [2].

Anti-corruption expertise is an effective preventive tool. In January 2024, the NACP reviewed 392 draft regulatory acts, including 300 from the Cabinet of Ministers and 92 draft laws, identifying corruption risks in seven draft laws and conducting corresponding assessments [3].

However, anti-corruption expertise is most effective at the drafting stage and often fails to address risks that emerge during implementation. For example, discretionary powers may appear benign in draft form but

enable corruption when applied inconsistently. To address this, expertise must extend beyond drafts to monitor real-world application, incorporating feedback from enforcement agencies and civil society.

2. Legal monitoring of legislation and the Post-legislative scrutiny

Once legislation is enacted, identifying and mitigating corruptogenic factors requires ongoing evaluation through legal monitoring or post-legislative scrutiny (PLS)¹, which helps to identify the corruption risks of law and can be a database for the adoption of a new law or improving the existing one.

Legal monitoring of legislation, which is a very similar process to Post-legislative scrutiny, is regulated by the Law of Ukraine "On Lawmaking Activity" adopted by the Verkhovna Rada on August 24, 2023, and enacted one year after the termination of martial law. While it is regulated by law, the process of Legal monitoring still has no methodology in Ukraine, and the corruptogenicity of law is not among the indicators of legislation ineffectiveness. At the same time, the analysis of the corruptogenicity of legislation, i.e., the ability of a law to generate corruption or corrupt practices should be a part of the Methodology for Legal Analysis of the Effectiveness of Legislation while conducting legal monitoring of legislation [4, p. 28].

3. The most significant factors that point out Corruption Risks in Legislation

According to some Transparency International experts, the law should be easy to understand, simple to apply, not require a lot of judgment in determining its applicability, and not give rise to technical discussions to have no corruption risks [5]. But the question is how these corruption risks should be considered while conducting legal monitoring and the analysis of the corruptogenicity of legislation? There are plenty of them, and each ineffective law that doesn't work but exists in legislation can be a corruption risk itself, as it provides some possibilities to think that laws are not working properly, can be broken without any legal consequences.

The following categories summarize the primary corruption risk factors in legislation, with examples and implications:

¹ PLS is the process by which a parliament or other body evaluates the implementation and impact of a law after it has been enacted, to ensure the law achieves its intended purpose and to identify potential improvements. This tool helps lawmakers understand how a law affects citizens and society, whether its policy objectives were met, and if its implementation was efficient and effective.

Resource: Franklin De Vrieze Global Community of Practice on Post-Legislative Scrutiny URL: <https://agora-parl.org/blog/global-community-practice-post-legislative-scrutiny>

Poor Quality of Legislation and Ambiguity

Legislation with vague definitions, weak enforcement mechanisms, excessive exemptions, or opaque drafting processes is highly vulnerable to abuse. For example, a public procurement law with unclear evaluation criteria may allow officials to favor specific bidders, undermining competition. Ambiguous laws also create loopholes, as seen in some jurisdictions where poorly defined tax exemptions have enabled fraudulent claims. To mitigate this, drafters should prioritize precise language and transparent consultation processes, involving stakeholders such as civil society and independent experts.

Structural Intent and Hidden Interests

In some cases, laws are drafted to benefit specific groups or serve corrupt agendas. Without transparency and accountability in legislative drafting, such structural capture remains unchecked. Some ineffective laws have a declarative purpose that is proclaimed by the legislator, while the real aim of the new legal regulation is hidden from society in its content, which can be understood only by professional lawyers. To counter this, legislative drafting must incorporate public consultations, mandatory disclosures of stakeholder influence, and independent oversight to ensure alignment with the public interest.

Conflicting legislation and excessive discretionary powers

A large number of regulatory acts that contain conflicting provisions often create excessive discretionary powers and regulate overly broad competences of officials and public servants, etc. Such conflicts in legislation increase its corruption potential, i.e., the ability of the law to generate corruption or corrupt actions, which hinders the effective application of legislation. At the same time, while some gaps and conflicts can be resolved in the process of implementing legislation, for example, through the formation of judicial practice, certain gaps in legislation can only be resolved by the legislative branch. Thus, the Supreme Court in Ukraine adopts quasi-precedential decisions and can overcome gaps and conflicts in legislation, but judges cannot create new legal regulations [6, p. 194].

Corruption risks in legislation pose a formidable challenge to effective governance, undermining the rule of law and public trust. These risks stem from flawed drafting, opaque processes, weak enforcement, and systemic institutional vulnerabilities. Preventive strategies, such as anti-corruption expertise, and corrective measures, like legal monitoring and PLS, are essential for identifying and mitigating corruptogenic factors. By integrating corruptogenicity analysis into legislative processes, promoting transparency, and building institutional frameworks, governments can enhance legislative effectiveness and combat corruption. Effective legislation requires both

institutional frameworks and sustained political will to combat corruption and prevent its recurrence.

References:

1. Pasculli L. Foreign Investments, the Rule of Corrupted Law and Transnational Systemic Corruption in Uganda's Mineral Sector. In: R. Leal-Arcas (ed.), *International Trade, Investment and the Rule of Law*, Edward Elgar Publishing, 2020. P. 84-109. URL: <https://ssrn.com/abstract=3786197>
2. Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 року № 1395/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>
3. У січні НАЗК промоніторило на предмет корупційних ризиків 392 проектів нормативно-правових актів та виявило корупційні ризики у семи з них <https://nazk.gov.ua/uk/u-sichni-nazk-promonitorylo-na-predmet-korruptsiynyh-ryzykiv-392-proektiv-normatyvno-pravovyh-aktiv-ta-vyyavylo-koruptsiyni-ryzyky-u-semy-z-nyh/>
4. Розенфельд Н. А. Коротка методика юридичного аналізу ефективності застосування законодавства. К. : Юстініан. 2009. 48 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Rosenfeld_2008.pdf
5. Chene M. International good practice in anti-corruption legislation. U4 Expert Answer URL: <https://www.u4.no/publications/international-good-practice-in-anti-corruption-legislation.pdf>
6. Волохов О. С. Ефективність законодавства та міжнародні стандарти правотворчості : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с.

«КАРТОНКОВИЙ МАЙДАН»: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ

Грицевич Юрій Васильович

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та лінгводидактики,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

У відповідь на спроби обмежити діяльність Національного антикорупційного бюро України та *Спеціалізованої антикорупційної прокуратури* українське суспільство, вбачаючи загрозу антикорупційним реформам, наприкінці липня 2025 року зреагувало масовими протестами в різних містах (Київ, Луцьк, Львів, Харків та ін.), що одразу отримали назву *Картонковий майдан (більшість його учасників, серед яких переважала молодь, вийшла з іронічними, емоційними, поетичними рядками, написаними на «картонках», – переважно коробках* для відправлень «Нової пошти») і супроводжувались цілим спектром гасел, які, окрім своєї прямої функції заклику до дії, виконували важливу роль у формуванні суспільної думки й відображенні колективного несприйняття законопроекту № 12414 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин в умовах воєнного стану».

Стосовно назви *картонковий* відома українська редакторка Ольга Васильєва аргументовано прокоментувала: «Згідно з тлумачним словником картон – це твердий товстий папір, призначений для палітурних робіт, пакування і т. ін., а картонка – коробка з картону, шматок картону. Написи на останніх протестах були саме на розчленованих коробках. А слово «картонний» уживається і в переносному значенні: штучний, неправдоподібний, неживий. Тому назва «Картонний майдан» мала б двояке значення (одне з котрих негативне), що не відповідає дійсності. «Картонковий» пишемо з великої, «майдан» – з малої. У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої букви пишемо перше (або єдине) слово (§ 52 Українського правопису). Тому Помаранчева революція, Революція гідності, Євромайдан, Картонковий майдан» [1].

«Неймовірною новою рисою «революції картонок» є те, що майже кожна людина є носієм власного креативного гасла, і їх хочеться

фотографувати й записувати. Це проявлення вищої суб'єктності, отого українського «я крапля в океані» [2], – слушно відзначає Валерій Пекар, політичний аналітик, викладач Києво-Могилянської бізнес-школи та Львівської бізнес-школи УКУ.

У цьому дослідженні зосередимо увагу на лінгвістичному аналізі гасел, використаних під час мирних протестів проти спроб ліквідації НАБУ і САП.

Найпопулярнішими лінгвостилістичними прийомами, які формували емоційно-оцінну картину протестних подій, надаючи лозунгам особливої виразності, виявились алюзії й інтертекстуальні компоненти. «Я був би досі ще живим-здоровим, Якби підсунув смерті хабара», «На цвинтарі ілюзій уже немає місця для могил» – прямі цитати з поезій Василя Симоненка, що колись стали метафоричним відображенням розчарування в комуністичній ідеології та суспільній системі. Тепер ці рядки переосмислюються як критика корупції та її смертоносного впливу на майбутнє України. «Знову 30 срібників?» – біблійна алюзія на зраду Ісуса Христа його учнем Юдою Іскаріотом за 30 срібняків, отриманих ним напередодні від первосвященників. Гасло звинувачує тих, хто намагається закрити НАБУ, в продажності й зраді національних інтересів, уподібнюючи їх до Юди. Про загрозу диктатури й тоталітаризму, які, на думку протестувальників, принесе законопроект № 12414, маніфестують такі гасла-алюзії на антиутопічний роман «1984»: «12414? Читали 1984?» та «12414=1984». Законопроект порівнюється з тоталітарним режимом, описаним у романі Джорджа Орвелла, де правда стає об'єктом маніпуляцій, викривлень, а влада прагне повного контролю над суспільством. «Ми не Мордор» – алюзія на вигадану країну зла з романів Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів». Це гасло стверджує, що Україна не є державою, керованою злом (корупцією та авторитаризмом), а отже, її народ має чинити опір. Як відомо, Мордором тепер часто називають Росію, як країну зла й темряви, що приносить лише жакливі руйнування й смерті. «Make corruption great again?» – ремінісценція передвиборчого гасла Дональда Трампа «Make America Great Again» у 2016 році. Це гостра іронічна паралель, що висміює наміри влади «повернути» корупцію до рівня, який існував до створення антикорупційних органів. «Моя хата не скраю» – переосмислення відомого українського прислів'я «Моя хата скраю – нічого не знаю». Апелюючи до добре відомих кожному українцю культурних кодів, протестувальники заперечують пасивність і байдужість, заявляють про свою активну громадянську позицію. «Разом нас багато...» – хіпхоповий сингл гурту «Гринджоли», що став неофіційним гімном Помаранчевої революції 2004 р.

Використання цього гасла є свідченням спадкоємності протестних традицій і нагадуванням про силу єдності.

Виявлено чимало контекстів, де помітне місце серед мовних репрезентантів досліджуваного концепту займає, звичайно, ключова лексема **КОРУПЦІЯ**, як-от: «*Корупція* дякує, я – ні!», «*Живе корупція* – помирає майбутнє!», «Немає Бюро, то і немає *корупцій?*», «Нуль толерантності *до корупцій*», «*Корупція* – опіум для держави», «*Антикорупція* не лякає, якщо нічого не крав».

Засвідчено використання авторського неологізму «**корупціофобія**» (пор. у контексті: «*Нашої **корупціофобії** недостатньо!!!*»), утвореного за аналогією до «ксенофобія», «гідрофобія» (від грецького *phobos* «страх»). Це слово є виразним, емоційно зарядженим і підкреслює, що страх перед корупцією має стати таким же сильним, як і перед іншими негативними суспільними явищами.

Прогресивність та орієнтацію учасників протестів на європейські цінності репрезентують гасла з елементами іноземних мов, як-от: «*Free НАБУ та САП*», «*Liberté justice Ukraine*», «*Don't push the horses*», «*Ukraine is not cabaret*».

Отже, як показав аналіз, протестна риторика використовує інтертекстуальні фрагменти, алюзію, іронію та інші стилістичні засоби для передачі обурення, розчарування та рішучості. Мова протестів стає потужним інструментом громадянського опору й дзеркалом суспільних настроїв, що є цінним для дослідження сучасної політичної комунікації в Україні в контексті соціолінгвістики.

Література:

1. Картонний майдан чи Картонковий? 10 запитань до мовознавиці. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/fuxipb> (дата звернення: 24.08.2025).
2. Революція картонок: 8 перших висновків з акцій протесту молоді. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/vcfxgv> (дата звернення: 23.08.2025).

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Гришук Аліна Борисівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Державна служба є важливим інститутом держави, оскільки за її допомогою здійснюється ефективна реалізація внутрішньої та зовнішньої політики, забезпечується безперебійне функціонування уряду, здійснюється надання якісних послуг населенню держави, наприклад у сфері освіти, охорони здоров'я тощо. Попри це у державній службі можуть виникати

Як зазначає Токар-Остапенко О. В.: «Специфіка державної служби створює можливості для існування суперечливих інтересів індивіда, соціальних груп, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє виникнення різноманітних конфліктних ситуацій. Специфічним видом конфліктів, що виникають на державній службі, є конфлікт інтересів» [1, с. 4].

Конфлікт інтересів у державній службі – найбільш поширений прояв неетичної поведінки, який підриває довіру населення до діяльності органів державної влади.

Законодавець у статті 1 Закон України «Про запобігання корупції» виділяє потенційний конфлікт інтересів – це наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, та реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [2].

В зазначених визначеннях законодавець вживає поняття «приватний інтерес», Національне агенство з питань запобігання корупції зазначає, що «приватний інтерес – це, будь-який майновий чи немайновий інтерес особи. Такий інтерес може зумовлюватись особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками

з фізичними чи юридичними особами, а також іншими обставинами. Приватний інтерес може впливати на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій лише під час реалізації службових / представницьких повноважень, що є дискреційними. Суперечність полягає в тому, що, з одного боку, в особи наявний приватний інтерес (майновий або немайновий), а з іншого – особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (або прирівняна до неї), має виконувати свої службові обов'язки в публічних інтересах (держави, територіальної громади тощо), виключаючи можливість будь-якого впливу приватного інтересу» [3].

Важливо підкреслити, що у статті 3 Закон України «Про запобігання корупції» визначено категорії суб'єктів на яких поширюється дія зазначеного закону, власне в ч.1 п. в) зазначено, що це державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування [2]. Відповідно до ч. 1 статті 8 Закону України «Про державну службу» на державного службовця покладено обов'язок запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби [4]. Також слід підкреслити, що службовців органів місцевого самоврядування також зобов'язані дотримуватись Закону України «Про запобігання корупції» [2], а також у статті 12-1 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [5] закріплено положення про те, що посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватись правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

У Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 р. міститься окремий розділ, що має назву «Колізія інтересів і відмова від права». У п. 5 документу зазначається: «У тій мірі, у якій до цього зобов'язує посада, і відповідно до законів і адміністративних положень державні посадові особи сповіщають про ділові, комерційні або фінансові інтереси та про діяльність, яка здійснюється з метою отримання фінансового прибутку, які можуть привести до можливої колізії інтересів. У випадку можливої або передбачуваної колізії між обов'язками і приватними інтересами державних посадових осіб вони діють відповідно до заходів, встановлених для того, щоб зменшити або усунути таку колізію інтересів» [6]. Цікавою видається мовна специфіка перекладу документа, що містить поняття «колізія інтересів», але попри це важливість збереження змістової точності є визначальною для уникнення суперечностей у правовій практиці.

Дутка Р., слушно зазначає, що: «На основі аналізу нормативних та доктринальних дефініцій конфлікту інтересів складовими елементами

конфлікту (реального чи потенційного), за наявності яких він може мати місце, а також сферу його виникнення є: 1) приватний інтерес; 2) службові чи представницькі повноваження; 3) суперечність між приватним інтересом і службовими чи представницькими повноваженнями [7, с.137].

Не менш важливими в контексті доброчесності в діяльності державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування є Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які затверджені Наказом Національного агентства з питань державної служби від 05.08.2016 № 158. Метою цих Загальних правил є зміцнення авторитету державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, формування позитивної репутації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також забезпечення інформування громадян про норми етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування стосовно них [8].

Отже, з вищенаведеного варто зазначити, що конфлікт інтересів у державній службі є однією з важливих проблем забезпечення доброчесності та прозорості у державному управлінні, оскільки його існування також впливає на якість роботи державних інституцій та їх здатність приймати об'єктивні рішення. Безперечно його вчасне виявлення та належне врегулювання сприяє протидії корупційним ризикам та підвищенню та підвищенню рівня довіри громадян до органів державної влади. Важливим аспектом є чітке законодавче визначення конфлікту інтересів та створення ефективних механізмів контролю і відповідальності державних службовців.

Література:

1. Токар-Остапенко О. В. Урегулювання конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні : аналіт. доп. К. : НІСД, 2013. 48 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Офіційний вебсайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pokaznyky-diyalnosti-departamentu/> (Дата звернення 11.09.2025 р.)
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
5. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

6. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text

7. Дутка Р. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як адміністративно-правовий інститут. Підприємництво, господарство і право. 3/2020. С. 135–140.

8. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства з питань державної служби від 05.08.2016 № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#n13>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-11>

ПРОБЛЕМА ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Дерев'янко Наталія Зеновіївна

*доктор філософії в галузі права, доцент,
декан юридичного факультету*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Насильницька злочинність у місцях несвободи Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України) є не тільки небезпечним посяганням на цілі і завдання правосуддя, нормальну роботу установ виконання покарань ДКВС України, а являє собою реальну загрозу життю і здоров'ю засудженим, і персоналу місць несвободи.

Беззаперечно вчинення засудженим в місцях несвободи ДКВС України нового кримінального правопорушення це надзвичайна подія, або як його назвав І.М. Копотун надзвичайна подія кримінального характеру в кримінально-виконавчій установі [1, с. 40].

Отже, кримінальні правопорушення, вчинені засудженими в місцях несвободи ДКВС України, завжди отримують широкий громадський резонанс, є об'єктом обговорення українськими і міжнародними правозахисними організаціями, нерідко надають їм політичне забарвлення.

Вивчаючи насильницьку злочинність в місцях несвободи ДКВС України ми не могли обійти визначення терміну «насильство», яке

застосовується для опису різних явищ і визначається в широкому і у вузькому сенсах.

З одного боку насильство поєднує у собі навмисність і фактичне вчинення акту насильства, а з іншого воно залежне від результату настання наслідків. У Особливій частині Кримінального кодексу України поняття «насильство» вживається в більш ніж 40 статтях Особливої частини як конструктивна або кваліфікуюча ознака ряду кримінальних правопорушень або окремих їх видів.

За результатами дослідження, ми можемо з упевненістю стверджувати, що насильство є складним соціальним явищем не тільки в суспільстві, але і в місцях несвободи ДКВС України, де дана проблема є особливо гострою. На підставі проведеного дослідження, нам вдалося встановити, що в установах виконання покарань, крім ряду злочинів проти статевої свободи, життя і здоров'я людини, насильство також присутній і пенітенціарних злочинах (ст. 392, ст. 393 КК України) і може виявлятися в трьох формах:

1) застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, відносно засудженого, або співробітника місця позбавлення волі або місця утримання під вартою у зв'язку із здійсненням ним службової діяльності;

2) застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, відносно засудженого, або співробітника місця позбавлення волі або місця утримання під вартою у зв'язку із здійсненням ним службової діяльності;

3) загроза застосування насильства по відношенню до засудженого, або співробітника місця позбавлення волі або місця утримання під вартою у зв'язку із здійсненням ним службової діяльності.

Аналізуючи диспозиції норм КК України вітчизняний вчений О. Ведмицький дійшов висновку, що законодавець в поняття насильства включає заподіяння смерті, тяжкого, середньої тяжкості і легкого шкоди здоров'ю людини, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю потерпілому [3, с. 14].

При цьому низка кримінальних правопорушень, що вчинюються засудженими в місцях несвободи ДКВС України, властиві лише для цієї категорії осіб, оскільки їх вчинення можливе тільки під час відбування покарань. Зокрема до них належать:

1) ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389);

2) ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390);

3) злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391);

4) дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392);

5) втеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393);

6) втеча із спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394) [3].

Квінтесенцією проведеного дослідження, є висновок про те, що насильство є складним соціальним явищем не тільки в суспільстві, але і в місцях несвободи ДКВС України, де дана проблема є особливо гострою.

Література:

1. Ведмідський О. В. Втеча в'язнів з місць несвободи (міжгалузеве дослідження) : монографія / О. В. Ведмідський, А. І. Богатирьов, О. О. Некрасов. К. : ВД «Дакор», 2015. 228 с.

2. Копотун І. М. Поняття надзвичайних подій кримінального характеру в кримінально-виконавчих установах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 39–42.

3. Кримінальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-12>

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ, УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ

Драгоненко Анна Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології,

Донецький державний університет внутрішніх справ

м. Кропивницький, Україна

Корупція є глобальною проблемою сучасності, що загрожує демократичним інститутам, економічному розвитку та правам людини. Особливе місце серед корупційних кримінальних правопорушень займає незаконне збагачення, яке уособлює сутність зловживання владними повноваженнями для отримання майнових переваг. У 2003 році Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН проти корупції, взяла на себе зобов'язання криміналізувати незаконне збагачення, проте процес імплементації цього положення супроводжувався численними дискусіями й викликами.

Стаття 20 Конвенції ООН проти корупції рекомендує державам встановлювати кримінальну відповідальність за незаконне збагачення у випадках істотного збільшення активів посадової особи, яке вона не може належно пояснити [1]. Рада Європи (GRECO) наголошує на важливості поєднання кримінально-правових заходів з гарантіями верховенства права. У світовій практиці існують різні моделі протидії: Гонконг – сувора криміналізація та діяльність незалежної антикорупційної комісії (ICAC); Франція – поєднання системи декларування й фінансових перевірок; США – інститут *civil forfeiture* (конфіскації без вироку).

Україна запровадила відповідальність за незаконне збагачення у 2011 р. (ст. 368-2 КК України). У 2019 р. Конституційний Суд визнав норму неконституційною через порушення принципу презумпції невинуватості та правової визначеності. В оновленій редакції (2019/2020 рр.) враховано міжнародні рекомендації й процесуальні гарантії [2]. Застосування цієї статті в діяльності НАБУ, САП та ВАКС показало, що головна проблема – це складність доказування невідповідності між доходами і витратами посадовців. Сучасна ст. 368-5 КК України визначає, що незаконне збагачення – це набуття активів, вартість яких понад 3 000 прожиткових мінімумів перевищує законні доходи, під активами включено гроші, майно, права, криптовалюти, зменшення зобов'язань, роботи/послуги, а також опосередковане набуття/контроль.

У науковій літературі активно аналізуються проблеми криміналізації: Дудоров О. вказує на нечіткість попередніх редакцій та потребу гармонізації з UNCAC без порушення презумпції невинуватості [3, с. 130]; Хавронюк М.І. звертає увагу на ризики юридичної невизначеності та проблеми доказування «розриву» між доходами та активами [4, с. 231]; Михайлин А.І. підкреслює, що ст. 20 UNCAC не робить криміналізацію обов'язковою, а дозволяє її «за умови несуперечності конституції» [5, с. 29].

Серед головних проблем, що постають перед правозастосуванням та законодавцем, можна виокремити такі аспекти:

- Доказування. Найбільш дискусійним є питання межі обов'язку сторони обвинувачення доводити факт незаконного збагачення та ролі самої особи у поясненні походження активів. У доктрині висловлюється думка, що держава повинна забезпечити ефективний механізм збору доказів без перекладання надмірного тягара на підозрюваного.

- Конституційність та права людини. Існує ризик порушення принципу презумпції невинуватості та права не свідчити проти себе.

ЄСПЛ визнає можливість певних презумпцій лише за умови дотримання процесуальних гарантій. В Україні питання залишається відкритим через суперечності між нормою КК та позиціями Конституційного Суду.

- Розмежування кримінального і цивільного інститутів. Одночасна наявність кримінальної відповідальності (ст. 368-5 КК України) та цивільного механізму стягнення необґрунтованих активів може створювати конкуренцію правових засобів. Потрібна чітка практика щодо застосування цих інститутів у різних ситуаціях.

- Опосередковане набуття та контроль за активами. Складність доведення фактичного розпорядження майном через третіх осіб (родичів, номінальних власників, офшорні структури) створює значні виклики для слідства. Необхідні чіткі методики та міжнародна правова допомога.

- Вартісний критерій. Поріг у 3000 прожиткових мінімумів викликає дискусії: з одного боку, він запобігає криміналізації мало-значних випадків, з іншого – може залишати поза увагою значні корупційні прояви на місцевому рівні.

Український досвід боротьби з незаконним збагаченням пройшов три етапи: запровадження – конституційний злам – реконструкція з подвійним треком (кримінальна та цивільна модель). Чинна редакція ст. 368-5 КК України наблизилася до вимог якості закону, але її ефективне застосування ще залежить від практики НАБУ, САП і ВАКС.

Існує необхідність уніфікації методики розрахунку різниці між доходами та активами, щоб уникнути різночитань у судовій практиці. Також важливо забезпечити належний баланс між потребами ефективної протидії корупції та дотриманням конституційних гарантій, зокрема презумпції невинуватості. Слід активніше залучати інструменти міжнародної правової допомоги й фінансової розвідки для виявлення активів за кордоном. Та необхідно розвивати антикорупційну культуру та освіту як превентивний засіб.

Таким чином, подальший розвиток інституту незаконного збагачення в Україні має відбуватися у двох напрямках: вдосконалення кримінально-правових та процесуальних механізмів і паралельне посилення превентивних та виховних заходів. Лише комплексний підхід дозволить мінімізувати корупційні ризики та зміцнити верховенство права.

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про тикорупції від 31.10.2003: Закон України від 18.10.2006 року № 252-V. *Верховна Рада*

України: офіційний веб-сайт. 2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 02.09.2025).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року у справі № 1-135/2018 (5846/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text> (дата звернення: 02.09.2025).

3. Дудоров О. Кримінально-правові аспекти незаконного збагачення (погляд теоретика в очікуванні судової практики). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 35. С. 12–142.

4. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін. ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. С. 231.

5. Михайлин А. І., Стаття кримінального кодексу 368-5 «Незаконне збагачення» як законодавчий вірус у системі кримінального права України, *Форум права*. 2020, № 4. С. 29–30, http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 01.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-13>

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК НА СФЕРУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Дубинський Олег Юрійович

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,*

*проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних
та соціальних питань,*

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

В умовах воєнного стану, коли держава стикається з надзвичайними викликами, питання ефективності державного управління набуває особливої актуальності. У цей період державні інституції повинні демонструвати максимальну оперативність, прозорість та стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз. Однак, корупційні практики продовжують залишатися суттєвою перешкодою на шляху до ефективного

функціонування державного апарату, особливо в кризових ситуаціях, таких як війна. Хоча, як зауважують К. О. Нестеренко та О. В. Булгакова, попри повномасштабну військову агресію російської федерації проти України, наша держава продовжує здійснювати реформування ключових напрямів державної політики, а також реалізовувати процеси демократизації, лібералізації та інтеграції до європейського простору. Ці трансформаційні процеси, які активізувалися після Революції Гідності, набули ще більшої динаміки в умовах війни, демонструючи незмінність курсу України на побудову сучасної демократичної держави, орієнтованої на європейські цінності та стандарти [1, с. 99].

Попри те, все ще доводиться говорити про корупцію у сфері державного управління, яка не лише підриває довіру громадян до органів влади, а й створює додаткові ризики для національної безпеки. Неефективне використання ресурсів, зловживання службовим становищем, непрозорість у прийнятті рішень – усе це може значно ускладнити виконання ключових функцій держави, зокрема в оборонній, економічній та соціальній сферах. У період воєнного стану такі прояви корупції стають критично небезпечними, адже вони здатні підрвати здатність держави реагувати на виклики війни та забезпечувати стабільність суспільства. На цьому аспекті, зокрема, акцентують увагу І. М. Дмитрук та Ю. В. Ломжець [2, с. 100–121].

Воєнний стан є надзвичайним правовим режимом, що передбачає концентрацію владних повноважень і мобілізацію ресурсів для забезпечення обороноздатності держави. У таких умовах зростає ризик зловживань службовим становищем через спрощення процедур прийняття рішень, розширення доступу до бюджетних коштів та зменшення рівня прозорості. У цьому аспекті доцільно звернути увагу на аргументи М. О. Ковальчука та Р. С. Мкртчян, які акцентують на ключовій ролі публічного контролю у запобіганні корупційним проявам [3, с. 43–47], зокрема й у царині державного управління.

Основними проявами корупційних практик у цей період, передусім, є *неправомірне використання бюджетних коштів*. Необхідно підкреслити, що воєнний стан вимагає значних фінансових витрат на оборону, гуманітарну допомогу та відновлення інфраструктури. Неефективне управління цими коштами або їхнє привласнення створює додаткове навантаження на державний бюджет і послаблює здатність держави реагувати на виклики.

Ще один прояв корупційних практик проявляється у *зловживанні під час публічних закупівель*. Тут варто вказати, що спрощені процедури тендерів у воєнний час можуть стати підґрунтям для корупції, коли угоди укладаються з недобросовісними постачальниками або за завищеними цінами.

Непрозорість у кадрових рішеннях, як сприятливе середовище для корупції, може спричинитись до призначення на керівні посади осіб за принципом особистої лояльності, а не професійної компетентності.

Розподіл гуманітарної допомоги, яка надходить від міжнародних партнерів, може супроводжуватися махінаціями та нерівномірним доступом до ресурсів, що можна вважати *корупційними практиками в гуманітарній сфері*.

Отож, варто погодитись з думками В. П. Самодай та Г. І. Ковтун, що корупція має негативний вплив і на економіку, і на суспільство загалом. Вона спричиняє значні фінансові втрати та уповільнює економічний розвиток, а також підриває довіру громадян до уряду та інших державних установ [4].

Корупційні практики мають руйнівний вплив на всі аспекти державного управління. Їхні основні наслідки включають: підлив довіри до влади, коли громадяни втрачають віру в здатність держави ефективно виконувати свої функції, що може призвести до соціальної напруги; зниження ефективності державних інституцій, оскільки корупція створює умови для прийняття нерациональних рішень, що шкодять інтересам суспільства; загрозу національній безпеці, яка стає особливо критичною в умовах воєнного стану, адже корупція в оборонній сфері може спричинити недостатнє забезпечення військових потреб, що ставить під сумнів життєздатність держави. У сучасних реаліях повномасштабної війни російської федерації проти України питання безпеки набуло статусу найважливішої базової потреби, яка є необхідною умовою для сталого розвитку особистості, суспільства та держави загалом [5, с. 51]; втрату міжнародної підтримки, оскільки корупційні скандали можуть негативно вплинути на імідж України на міжнародній арені та ускладнити отримання фінансової та матеріальної допомоги від партнерів.

Для мінімізації корупційних ризиків у період воєнного стану необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на підвищення прозорості, відповідальності та ефективності державного управління. Серед ключових напрямів боротьби з корупцією варто виділити такі:

1. Підвищення прозорості та підзвітності. Прозорість є одним із найважливіших інструментів запобігання корупції. Необхідно забезпечити відкритий доступ до інформації про використання бюджетних коштів, проведення тендерів і кадрові призначення. Використання цифрових технологій, таких як електронні платформи для моніторингу державних закупівель (наприклад, система Prozorro), сприятиме зменшенню корупційних ризиків.

2. Посилення контролю з боку громадянського суспільства. Громадські організації та незалежні медіа відіграють важливу роль

у боротьбі з корупцією. В умовах воєнного стану необхідно створити умови для активної участі громадськості у контролі за діяльністю органів влади.

3. Удосконалення антикорупційного законодавства. Правова база має бути адаптована до умов воєнного стану для ефективного реагування на нові виклики. Зокрема, необхідно передбачити суворіші санкції за корупційні злочини, пов'язані з використанням ресурсів оборонного призначення, а також посилити контроль за діяльністю посадових осіб.

4. Реформа правоохоронних органів та судової системи. Ефективна боротьба з корупцією неможлива без незалежної та професійної правоохоронної системи. Необхідно забезпечити належне функціонування антикорупційних інституцій, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Варто вказати, що деякі кроки у цьому напрямі зроблено шляхом прийняття законів, які підсилили незалежність цих органів [6; 7]. Крім того, судова система має бути звільнена від політичного впливу й забезпечувати справедливий розгляд корупційних справ.

5. Освіта та виховання антикорупційної культури. Формування суспільства з нульовою толерантністю до корупції є довгостроковою метою, яка потребує систематичної роботи в освітній сфері. Інформування громадян про наслідки корупції та їхні права сприятиме формуванню активної громадянської позиції.

Отож, корупція в умовах воєнного стану є серйозним викликом для України, яка бореться за свою незалежність і територіальну цілісність. Її подолання вимагає скоординованих зусиль з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Запровадження прозорих механізмів управління, посилення контролю й відповідальності, а також формування антикорупційної культури є ключовими елементами успішної стратегії боротьби з корупцією.

Література:

1. Нестеренко К. О., Булгакова О. В. Антикорупційна політика України в контексті війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 77, частина 2. С. 98–101.

2. Дмитрук І. М., Ломжець Ю. В. Проблеми правового регулювання антикорупційної діяльності в сфері публічного управління. *Humanization concept of public administration: theoretical and methodological fundamentals* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. С. 100–121.

3. Ковальчук М. О., Мкртчян Р. С. Публічний контроль у сфері запобігання корупції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 54. Т. 1. С. 43–47.

4. Самодай В. П., Ковтун Г. І. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2360/2281>

5. Рибицька О. М. Забезпечення публічної безпеки як однієї зі сфер національної безпеки під час дії воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична*. 2024. Вип. 2. С. 50–57.

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану: Закон України від 22 липня 2025 року № 4555-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4555-20#n75>

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: Закон України від 31 липня 2025 року № 4560-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4560-20#n50>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-14>

ІННОВАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Дуліна Оксана Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного управління та регіоналістики,

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

У період дії воєнного стану в Україні істотно зростає рівень корупційних ризиків у сфері публічного управління, що зумовлено як об'єктивними потребами оперативності та гнучкості прийняття рішень, так і послабленням низки превентивних механізмів. Це створює сприятливий ґрунт для зловживань при розподілі бюджетних коштів, гуманітарної допомоги чи у сфері відбудови інфраструктури. Корупція в такому контексті не лише шкодить економіці, але й підриває

обороздатність, знижує довіру громадян до влади, деморалізує суспільство та ставить під загрозу міжнародну підтримку України. Саме тому протидія корупції у період війни набуває особливого значення: ефективне функціонування внутрішніх механізмів контролю стає запорукою збереження державної стійкості, забезпечення прозорості управління й справедливого розподілу ресурсів. Відтак, протидія корупції в умовах воєнного стану – це не лише питання належного врядування, а й питання національної безпеки та виживання країни.

Дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції та міжнародних інституцій засвідчують найбільшу вразливість у таких сферах, як оборонні та публічні закупівлі, логістика й харчове забезпечення сектору безпеки й оборони [1], відновлення та реконструкція цивільної інфраструктури [2], кадрові процедури державної служби, система електронного декларування, розподіл міжнародної та гуманітарної допомоги, а також медико-соціальні процедури [3]. Основними механізмами зловживань виступають завищення цін, використання посередників у ланцюгах постачання, укладання прямих договорів без конкуренції, маніпуляції у визначенні пріоритетності проєктів відновлення, політизовані кадрові призначення та неповнота декларування активів. Водночас від 2023 року спостерігається поступове посилення запобіжників, зокрема часткове відновлення конкурентних процедур у системі «Prozorro», цифровізація оборонної логістики, повернення е-декларування з елементами ризик-орієнтованої верифікації, розвиток інституту викривачів та посилення спроможності антикорупційних органів. У міжнародних оцінках наголошується на паралельному існуванні двох протилежних тенденцій: необхідності збереження спрощених механізмів для забезпечення обороноздатності та одночасному зміцненні інституційних і правових запобіжників для мінімізації корупційних загроз, що в цілому формує динамічний і суперечливий баланс між ефективністю управління та дотриманням принципів прозорості й підзвітності [4].

Внутрішній контроль в органах публічної влади це система заходів, що здійснюються керівником з метою забезпечення законності та ефективності використання бюджетних ресурсів, а також досягнення визначених цілей, завдань, планів і дотримання вимог до діяльності бюджетної установи. Система внутрішнього контролю (СВК) в органах публічної влади поєднує організаційні, правові та управлінські механізми, спрямовані на виявлення, попередження й мінімізацію порушень, зокрема корупційних ризиків. Вона відповідно до стандартів COSO охоплює контрольне середовище, оцінку ризиків, контрольні заходи, інформацію й комунікацію та моніторинг. У кожному з цих

елементів доцільно передбачати антикорупційні запобіжники, що забезпечують виявлення, попередження й мінімізацію корупційних ризиків у діяльності органу влади. Ними мають бути внутрішні регламенти і політики, серед яких кодекси етики, політики щодо врегулювання конфлікту інтересів, правила щодо подарунків, політики прозорості у використанні бюджетних коштів та кадрової доброчесності. Важливу роль відіграють антикорупційні програми, уповноважені особи з питань запобігання корупції, які відповідають за розробку та реалізацію політик доброчесності. Водночас механізми внутрішнього моніторингу та звітності створюють можливість своєчасного виявлення порушень на початкових етапах і сприяють підвищенню ефективності управління, формуванню довіри суспільства до органів влади та зміцненню інституційної спроможності держави у сфері протидії корупції.

Антикорупційні політики, що ґрунтуються на міжнародних стандартах (ISO 37001:2016, COSO, принципи SIGMA/OECD) та вимогах Закону України «Про запобігання корупції» [5], як складова системи внутрішнього контролю органів публічної влади, формують нормативно-етичну основу запобігання корупції. Вони сприяють створенню антикорупційного середовища, у якому кожен працівник обізнаний зі стандартами належної поведінки та відповідальністю за їх порушення.

Водночас цифрові технології – електронні реєстри, автоматизовані системи управління ризиками, аналітичні платформи – підсилюють ефективність антикорупційних політик, забезпечуючи прозорість, своєчасне виявлення порушень та підзвітність, що в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності. Інститут викривачів, співпраця з громадськими радами при органах влади, краудсорсинг даних та матриці корупційних ризиків доцільно розглядати не як окремі розрізнені практики, а як взаємопов'язані елементи єдиної системи внутрішнього контролю в органах публічної влади та місцевого самоврядування. Їх інтеграція у цілісну модель системи внутрішнього контролю сприятиме підвищенню її ефективності, оскільки забезпечить оперативне отримання інформації, здійснення незалежного громадського нагляду за процесами ухвалення управлінських рішень, а також спрямує контрольні заходи на найбільш вразливі сфери публічного управління.

Отже, сучасні виклики воєнного стану зумовлюють необхідність інноваційної трансформації системи внутрішнього контролю в органах публічної влади. Така трансформація має ґрунтуватися на застосуванні цифрових технологій, штучного інтелекту, впровадженні нових стандартів управління та ризик-орієнтованого підходу. Розбудова сучасної, гнучкої й ефективної системи внутрішнього контролю не лише мінімізує корупційні ризики, але й забезпечить результативність публічного

управління в умовах воєнного стану та зміцнить інституційну стійкість держави.

Література:

1. Корупційні ризики під час будівництва, реконструкції, капітального ремонту цивільних об'єктів для відновлення України. Стратегічний аналіз корупційних ризиків. Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ, 2025. 56 с. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2025-07/Restoration%20risk%20report%20UA.pdf> (дата звернення: 19.08.2025).

2. Transparency International Ukraine. Битва за харчі для ЗСУ: чи вийде зламати старі схеми? URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/bytva-za-harchi-dlya-zsu-chy-vyjde-zlamaty-stari-shemy/> (дата звернення: 19.08.2025).

3. Transparency International Ukraine. Успіхи України у боротьбі з корупцією. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2025-03/Progress_in-Ukraines_AC_efforts_March%202025_UA%20version.pdf (дата звернення: 19.08.2025).

4. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine, Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, 2025. 293 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7/7dbe965b-en.pdf?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 19.08.2025).

5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 19.08.2025).

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯ IN ABSENTIA ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Калінніков Олексій Валерійович

доктор філософії, адвокат, докторант,

*Київський університет інтелектуальної власності і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

м. Київ, Україна

Корупція є негативним, динамічним, об'єктивно існуючим соціальним явищем, яке породжує необхідність постійного її дослідження з метою створення нових, зміни існуючих механізмів її виявлення, запобігання та протидії [1, с. 45].

Кримінальне законодавство України встановлює кримінальну відповідальність за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, якими є кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 366², 366³, 368-369² Кримінального кодексу України [2].

У вказаній категорії кримінальних правопорушень наявні непоодинокі випадки переховування підозрюваних, обвинувачених від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а тому відповідні правоохоронні органи вимушені здійснювати кримінальне провадження за відсутності таких осіб.

Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia), яке запроваджено з метою дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності, складається з спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження, які здійснюються згідно із загальними правилами, визначеними Кримінальним процесуальним кодексом України, з урахуванням приписів, які регулюють вказаний порядок кримінального провадження [3].

Притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень до кримінальної відповідальності, в тому числі, за процедурою in absentia відповідає завданням кримінального провадження, зокрема, при суворому дотриманні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, серед яких можна окремо виділити право на справедливий суд.

Конституційний Суд у своїх рішеннях зазначає, що право на справедливий суд за змістом статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року охоплює, зокрема, право на справедливий судовий розгляд [4].

При цьому, вказана конвенційна норма визначає право на справедливий суд як право особи на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо цивільних прав та обов'язків особи або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти особи кримінального обвинувачення [5].

Справедливим судовим розглядом вважається розгляд, якщо він: був публічним; проходив у розумні строки; проводився незалежним та неупередженим судом; проводився судом, створеним на підставі закону, однак таке визначення викликає безліч питань, оскільки не є конкретною категорією [6].

Окрім вищевказаного міжнародного договору право на справедливий судовий розгляд також визначено в наступних міжнародних актах: Загальна декларація прав людини [7], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини [8].

Важливим для фактичного, а не ілюзорного досягнення завдань кримінального провадження є практичне забезпечення реалізації підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень у кримінальних провадженнях *in absentia* права на справедливий суд.

Згідно Фінального звіту «Дотримання права на справедливий суд в Україні» від 15.01.2025, підготовленого Інформаційно-аналітичним центром Міжнародного товариства прав людини Information and Analytical Center of the International Society for Human Rights International Council ISHR, яка є незалежною неурядовою правозахисною організацією, що заснована у 1972 році у місті Франкфурт на Майні (Німеччина) і на теперішній час налічує близько 30 000 членів у 38 країнах світу та має консультативний статус (реєстр) при ЕКОСОП Організації Об'єднаних Націй, консультативний статус при Раді Європи, статус спостерігача при Організації африканських держав та в Управлінні суспільної інформації Організації Об'єднаних Націй за результатами проведеного дослідження кримінальних процесів, в тому числі, за відсутності підозрюваних, обвинувачених протягом 2024 року виявлено наступні тенденції у кримінальному провадженні України:

- порушення права на захист: зафіксовано 39 порушень (у 43% засідань);

- автоматичне продовження тримання під вартою та обґрунтованість досудового тримання під вартою: зафіксовано 25 порушень (у 28% засідань);
- рівність сторін судового процесу та змагальність: зафіксовано 25 порушень (у 28% засідань);
- упередженість суду: зафіксовано 12 порушень (у 13% засідань);
- доступ до суду: зафіксовано 11 порушень (у 12% засідань);
- відсутність порушень: зафіксовано у 10-ти засіданнях (у 11% засідань);
- катування, нелюдське та таке, що принижує гідність поводження і покарання: зафіксовано 10 порушень (у 11% засідань);
- порушення розумних строків: зафіксовано 10 порушень (у 11% засідань) [9, с. 9].

Таким чином, права підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень у кримінальних провадженнях *in absentia* на справедливий суд є важливою гарантією. Водночас, правозастосування свідчить проте, що складові елементи права на справедливий суд нажалі у непоодиноких випадках порушуються, що не відповідає міжнародним стандартам, а тому вказані теперішні тенденції повинні бути негайно виправлені.

Література:

1. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. Права і безпека. 2022. № 1 (84). с. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 1 бер. 2023 р. № 2-п(II)/2023. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Гардашук Т. Ідея справедливості в сучасному суспільстві. Філософська думка, 2003, № 1. С. 102–122.
7. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : підписаний 16 груд. 1966 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

9. Фінальний звіт Інформаційно-аналітичного центру Міжнародного товариства прав людини Information and Analytical Center of the International Society for Human Rights International Council IS «Дотримання права на справедливий суд в Україні» від 15.01.2025 https://ishr-monitoring.org/app/uploads/2025/02/zvit_2024_fynal_04_02_25.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-16>

ЕКОНОМІЧНА КОРУПЦІЯ ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Козаченко Ганна Володимирівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіко-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Фаїзов Анатолій Вікторович

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіко-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Економічна корупція належить до відомих і, на жаль, поширених проблем протягом століть. Це явище притаманне практично всім країнам світу (різняється лише масштабом) незалежно від ступеня їхньої розвиненості за всіма аспектами суспільного життя. Проте в Україні економічна корупція зі звичайного загалом явища вже перетворилася на системну загрозу соціально-економічній системі держави (разом з такими як тіньова економіка та рейдерство).

Соціально-економічна система держави розглядається як врегульована державою взаємодія взаємопов'язаних суб'єктів господарювання в сфері виробництва і споживання, обміну і розподілу, метою якої є забезпечення соціального добробуту громадян і розвиток економіки країни.

Загроза соціально-економічній системі держави становить собою процес, явище, ситуацію, що має місце у середині системи або у світовій економічній системі (або її певній підсистемі), які за наявності низки умов в національній економіці та суспільстві країни спроможні викликати в соціально-економічній системі держави негативні зміни з наслідками різного характеру та масштабу.

Економічна корупція, якщо виходити з визначення змісту поняття «корупція» [1], становить собою використання службовою особою наданих їй службових повноважень та можливостей для отримання матеріальних благ, послуг, пільг чи інших переваг, що спричиняє серед іншого не лише неекономне, неефективне, нецільове використання державних коштів, а й їхнє привласнення та псує діловий імідж країни.

Економічній корупції як системній загрозі соціально-економічній системі держави притаманні такі особливості:

- тривалий характер існування;
- тісний зв'язок та взаємозумовленість з іншими системними загрозами;
- незначні результати у зменшенні масштабу та наслідків (у 2024 р. Україна отримала 35 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) від Transparency International і посіла 105-е місце серед 180 досліджених країн. Оцінки попередніх років за CPI не краще) [2];
- значні за масштабом наслідки, серед яких найгіршими є нецільове використання (аж до відвертого привласнення) бюджетних коштів, що супроводжуються невиконанням у повному обсязі або неякісним виконанням партнерами держави узятих зобов'язань, а також її репутаційні втрати, що зменшує цінність та значення національної економіки у світовій економічній системі;

- стійкість, невпинність та поступовість розвитку, результатом якого є перехід до якісно нового стану, який характеризується якщо не збільшенням, то збереженням масштабу, проникненням у всі сфери суспільства, але, головне, інституціоналізацією економічної корупції.

Інституціоналізація економічної корупції становить собою заміщення спонтанної корупційної поведінки окремих службових осіб регулярними діями колективного характеру, спрямованими на отримання неправомірної вигоди з дотриманням певних неформальних правил. Головним негативним наслідком інституціоналізації економічної корупції є її конструктивізація – вбудовування корупційних схем та мереж у конструкцію соціально-економічної системи держави і навіть набуття високого значення тіньових корупційних об'єднань для її сталості (докладніше ці риси сучасної економічної корупції надано в [3]).

Інституціоналізація, колективізація (створення корупційних мереж та тіньових корупційних об'єднань з великою кількістю учасників) і конструктивізація економічної корупції не лише великою мірою шкодять соціально-економічній системі держави (фактично сприяють її трансформації негативного характеру), а й поглиблюють дистанцію між владою та суспільством, значно зменшують довіру народу до влади, нівелюють його бажання брати участь у боротьбі з економічною корупцією та чинити їй колективний спротив.

Зазначені наслідки достатньо великого масштабу економічної корупції в Україні та явно незадовільні результати боротьби з нею значно посилюються у часи воєнного стану в країні, адже в суспільстві спостерігається запит на економічну та соціальну справедливість і загострена реакція на їхню відсутність, одним з аспектів якої є справедливе покарання винних в економічній корупції. У цьому контексті слід відзначити якщо не відсутність, то дуже слабку комунікацію влади із суспільством. Суспільство не бачить результатів протидії держави економічній корупції (що зовсім не означає відсутність таких результатів), що разом із наявністю цього явища створює підстави для виникнення змін негативного характеру в обох підсистемах соціально-економічної системи держави і, відповідно, її послаблення. Хоча задля справедливості слід зауважити, що в Україні для протидії економічній корупції як системній загрозі соціально-економічній системі держави створено відповідні інституції – законодавчу базу, державні органи та установи, які діють на підставі зазначених в ній формалізованих правил.

В інструментальній базі (способи, методи, прийоми, операції тощо) протидії реалізації такої системної загрози соціально-економічній системі держави як економічна корупція переважає правова складова і на подив мало уваги приділено економічній складовій. Боротьба з економічною корупцією лише репресивними методами має неповний результат (видний на прикладі результатів боротьби з економічною корупцією у КНР [4]).

Яким би жорстким та показовим не було показання за дії з економічної корупції, вони за наявності економічної вигоди (навіть не дуже суттєвої) завжди будуть здійснюватися. Тому інструментарій боротьби з усунення або зменшення впливу економічної корупції на стан соціально-економічної системи держави обов'язково має включати економічні методи, що передбачає досконале знання природи та особливостей прояву корупції, мотивів та рушійних сил службових осіб до участі в ній, вивчення поведінки людини економічної.

Таким чином, економічна корупція є системною загрозою соціально-економічній системі держави. Присутність цієї загрози, явно

незадовільні результати протидії її реалізації викликали і викликають зміни негативного характеру не лише в економічній підсистемі соціально-економічній системи держави, а й в соціальній підсистемі, де ці зміни значно посилюються у воєнний час. Більш того, негативного впливу зазнають не лише обидві підсистеми соціально-економічній системі держави, а й національна безпека держави у вигляді стриманості у наданні фінансової допомоги міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів, їхнього постійного контролю за витрачанням коштів через негативну репутацію держави у цьому контексті.

Література:

1. Про корупцію: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text>.

2. Генсек ОЕСР: Україна демонструє сильну динаміку у боротьбі з корупцією, попри війну. 06.05.2025. Міністерство юстиції України. URL: <https://suspilne.media/1011745-gensek-oesr-ukraina-demonstrues-silnu-dinamiku-u-borotbi-z-korupcieu-popri-vijnu/#:~:text=>

3. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С. Тенденції в розвитку корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. 9–10.12.2020. Ч. 1. К. : НАВС, 2020. С. 132-135. URL: https://www.navs.edu.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2020/anty-korupc1_1.pdf

4. Раєвський Д. Володимир Зеленський запитує: «Чи потрібно давати чиновникам-корупціонерам довічне?» Відповідаємо: Можна, але навряд чи це допоможе. Бабель. 15.10.2020. URL: <https://babel.ua/texts/52868-u-deyakh-krajinah-chinovnikiv-habarnikiv-sadyat-dovichno-i-navit-strachuyut-ce-pracyuye-shvidshe-ni-ale-ye-vinyatki>

ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ЗЛОЧИНУ – ОБ’ЄКТ ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Колб Олександр Григорович

<https://orcid.org/0000-0003-1792-4739>

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет
м. Луцьк, Україна*

Богатиренко Оксана Вікторівна

*адвокат національної асоціації адвокатів України
м. Київ, Україна*

Як свідчить практика діяльності в умовах воєнного стану (2022–2025 рр.) правоохоронних органів України не дивлячись на ті існуючі у зв’язку з цим реальні загрози, що посягають на об’єкти правової охорони національної безпеки, щорічно реєструються випадки вчинення працівниками цих державних інституцій кримінальних правопорушень у сфері службової та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК) [1]. Так, у 2022 році кількість таких суспільно небезпечних діянь склала 11 тис. 617 випадків або 3,2% у загальній структурі злочинності в нашій державі.

У свою чергу, у 2023 році їх кількість сягнула 14 тис. 820 або 3,1% у загальній структурі всіх зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень, що на 27,6% більше, ніж за попередній період [1].

Натомість у 2024 році число так званих «службових злочинів» склало 16 тис. 820 випадків (на 13,5% більше, ніж у 2023 році), а питома вага у структурі загальної злочинності – 3,4% [1]. При цьому, якщо вказані показники співставити з відносно мирним періодом (зокрема, у 2013 році мало місце 16 тис. 586 кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності (2,9% у структурі загальної кількості зареєстрованих злочинів, а у 2021 році – 18 тис. 339 (5,7% у структурі загальної злочинності) [1], то слід констатувати, що в умовах воєнного стану, хоча й зменшилась абсолютні зазначені кількісно-якісні характеристики даного виду кримінальних правопорушень, але намітилась чітка тенденція до щорічного росту таких суспільно небезпечних і караних діянь (2022–2025 рр.).

Додатковою проблемою з цього приводу виступають й такі юридично значущі факти, а саме – замість того, що існуючі в Державному бюджеті кошти спрямовувати на забезпечення нормальної та ефективної діяльності Сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану, відповідні центральні органи виконавчої влади вимушені відшкодовувати для потерпілих завдану моральну і матеріальну шкоду, яка стала наслідком незаконних дій чи бездіяльності працівників правоохоронних органів.

Як показує вивчення судової практики з означеної тематики дослідження, ключовою проблемою, яка виникає при розгляді кримінальних проваджень, що стосуються випадків вчинення працівниками правоохоронних органів так званих службових злочинів (ст.ст. 364-370 КК), є відшкодування завданих ними у зв'язку з цим моральних і матеріальних збитків для потерпілих. При цьому, якщо узагальнити існуючі з цього приводу підходи на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, доктринальному, т. ін.), то можна констатувати наступне: відповідно до положень ст. 56 Конституції України кожна особа має право на відшкодування за рахунок держави моральної та матеріальної шкоди, завданої незаконними діями органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. При цьому, враховуючи, що в нашій державі діє принцип верховенства права, а норми Основного закону України мають найвищу юридичну силу (ст. 8), такий законодавчий підхід має стати догмою (безапеляційним правилом) для діяльності судів усіх рівнів.

Саме таку позицію у свій час висловив Пленум Верховного Суду України у пункті 2 постанови № 9 від 01.11.1996 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», від 31.03.1995 № 4, від 02.07.2004 № 13 та ін. Про пріоритетність принципу верховенства права у регулюванні суспільних відносин наголошує у своїх доповідях й Венеційська Комісія [2]. І, нарешті, однією із загальних засад кримінального провадження, що визначені ст.ст. 7, 8 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, є принцип верховенства права.

На науково-доктринальному рівні цей принцип досить детально описаний у багатьох розробках, серед яких можна виокремити праці П. М. Рабиновича [3, с. 287-308] та М. Г. Патеї-Братасюк [4] та ін. Про роль і місце принципу верховенства права мова ведеться й у рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) [5].

Таким чином, при вирішенні питань, які виникають у судах щодо порядку та умов відшкодування завданої потерпілому шкоди (матеріальної та моральної), як видається, судді мають керуватись, як це витікає зі змісту ч. 2 ст. 19 Конституції України, виключно зазначеним Основним законом та іншими національними законодавчими актами,

які регулюють зазначену сферу суспільних відносин. Саме тому та з урахуванням положень ст.ст. 62, 128 Кримінального процесуального кодексу (КПК) обвинувачений набуває процесуального статусу цивільного відповідача у разі пред'явлення до цього учасника кримінального провадження цивільного позову.

Література:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення у 2013–2025 рр. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

2. Доповідь про правосуддя: ухвалення Венеційською комісією на 86- му пленарному засіданні (Венеція, 25–26.03.2011) (переклад українською С. Головатого). Страсбург : CDL-AD (2011)03rev, 2011. 91 р.

3. Рабинович П. М. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. Правова доктрина України : у 5-ти т. Харків : Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцякий, С. І. Максимів та ін.; за заг.ред. О. В. Петришина. С. 287–308.

4. Верховенство права: традиції, доктрини і потенціалпрактики: монографія / М. Г. Патеї-Братасюк, В. Ф. Гвоздецький, О. Г. Мурашин та ін. ; за заг.ред. П. Г. Патея-Братасюка. Київ : Вид-во Європейського університету, 2010.536 с.

5. Христов проти України. Рішення Європейського суду з прав людини. (Заява N 24465/04): від 19 лютого 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_443#Text

**НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ,
ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВГАМУВАННЯ
ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ,
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Стрелюк Ян Володимирович

<https://orcid.org/0000-0002-4209-2017>

*доктор юридичних наук, старший радник юстиції,
керівник Кіровоградської обласної прокуратури
м. Кропивницький, Україна*

Колб Іван Олександрович

*доктор юридичних наук,
начальник відділу Вінницької обласної прокуратури
м. Вінниця, Україна*

Як свідчить суспільна практика, включаючи й міжнародну, застосування заходів вгамування до будь-якої особи, навіть правомірне, особливо в умовах воєнного або надзвичайного стану, викликає значний резонанс серед людей як всередині окремо взятої держави, так і за її межами. Наочним прикладом у цьому контексті у сьогоденні можна назвати трагічні події на Майдані, які відбулись в Україні у 2013–2014 рр., а також аналогічні явища, що мали місце у Франції у 2018–2019 рр. (мітинги та сутички з поліцією так званих «жовтих жилетів»), Іспанії (факти, які стосуються демонстрацій щодо незалежності Каталонії у 2017 році), Туреччині (розгін демонстрантів у 2016 році, які вимагали зміни політичного режиму), т. ін. І, це при тому, що у всіх зазначених випадках дії правоохоронців були правомірними, а в результаті непокори, опору та різних посягань мітингувальників на життя і здоров'я представників влади жертвами такої протиправної діяльності стали сотні цих осіб.

Особливо актуальним це питання є для сфери виконання покарань, включаючи й Україну, позаяк у всіх цивілізованих державах на законодавчому рівні встановлено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду, навіть в умовах воєнного стану (ст. 64 Конституції України).

Більш того, будучи членом ООН, Ради Європи та інших авторитетних міжнародних організацій, кожна із держав учасниць взяла на себе юридичні зобов'язання привести національне законодавство

до загальноновизнаних принципів і норм, навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Зокрема, Україна ще у 2004 році прийняла Закон «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», а в 2014 році – «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів», які заклали основи видозміни кримінально-виконавчого законодавства з урахуванням вимог і норм європейського права, включаючи й питання, що стосуються діяльності, пов'язаної із застосуванням до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї (у нормах міжнародного права їх називають заходами приборкання засуджених).

Важливим кроком у цьому напрямі стало також прийняття у вересні 2017 року Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України та аналогічної Стратегії – у 2022 році, одним із пріоритетних завдань яких визначено діяльність щодо реалізації на законодавчому та практичному рівнях змісту пенітенціарної, взамін існуючої кримінально-виконавчої, політики у сфері виконання покарань. При цьому, однією з обставин, яка обумовлює якісну видозміну змісту сучасної кримінально-виконавчої політики України, є та практика, що склалась у системі Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України в період з 1991 по 2025 рр. (до та після прийняття у 2003 році нового КВК) та яка була пов'язана із застосуванням до засуджених, позбавлених волі, визначених у законі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

Як показали результати даного дослідження, поряд з позитивними моментами, що мають місце у ході такої службової діяльності персоналу ДКВС України (зокрема, запобігання заподіянням засудженими шкоди, оточенню або самим собі, втечі з-під варти та вчиненню інших правопорушень), застосування заходів вгамування нерідко приводить до тяжких наслідків у виді смерті, нанесення тілесних ушкоджень для особи, знищення майна, дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (УВП), т. ін., які були спричинені у тому числі й протиправними діями (дією чи бездіяльністю) персоналу органів і УВП [1]. Саме такі факти не тільки встановлені у національних судах України [2, с. 254-258], але й все частіше стають предметом розгляду у Європейському Суді з прав людини (ЄСПЛ) [3, с. 27–30]. При цьому, серед детермінант, які обумовлюють виникненню зазначених ситуацій на практиці, звертають на себе наступні із них: а) відсутність у чинному законодавстві України, що регулює порядок застосування до фізичних осіб заходів вгамування

(ст.ст. 105–106 КВК України; Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Національну гвардію України», «Про Національну поліцію», ін.) такої визначеної у нормах міжнародного права вказівки про те, що зазначені заходи завжди мають бути крайніми (п. 64.1. Європейських пенітенціарних правил (ЄПП)); б) застосування у випадках масових заворушень, проявів групової непокори засуджених та в інших визначених у законі обставинах воєнізованих підрозділів особливого призначення (ст. 105 КВК), правових статус та порядок діяльності яких закріплені у підзаконних нормативно-правових актах, що суперечить вимогам п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами має визначатись діяльність органів та установ виконання покарань; в) стереотипність поведінки персоналу ДКВС України у випадках виникнення конфліктних ситуацій із засудженими до позбавлення волі, а саме: замість вербальних методів і засобів розв'язання цих проблем, що склались, персонал, як правило, віддає перевагу силовим формам і заходам.

Таким чином, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка у сьогоденні має бути вирішена й на доктринальному рівні, враховуючи її актуальність, теоретичну та практичну цінність.

Література:

1. Діденко А. О. Бійці спецпідрозділу Державної пенітенціарної служби знову масово калічать в'язнів URL: <http://ukr.prison.org/ua/new:1309978900>

2. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова*. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 254–258.

3. Полторацький проти України : рішення Європейського Суду з прав людини від 19 квітня 2003 р. *Огляд рішень Європейського Суду з прав людини*. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. С. 27–30.

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЄННИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ УГРУПУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Конопельський Віктор Ярославович

<https://orcid.org/0000-0003-4068-3902>

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Ілінський Олександр Валерійович

<https://orcid.org/0009-0007-1798-4260>

*аспірант кафедри кримінального права і процесу,
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Як показує практика та результати аналізу нормативно-правових актів, що стосуються змісту досліджуваної у цій роботі тематики, найбільш актуальні проблеми з означеного питання пов'язані з: 1) правовою невизначеністю; низькою ефективністю кримінально-правового реагування та малоефективною діяльністю щодо реалізації кримінально-правових норм міжнародного права на практиці; 2) певною недосконалістю норм закону України про кримінальну відповідальність та аналогічними недоліками, що характерні для проекту Кримінального кодексу (КК), який розроблений у сьогоденні на науковому рівні; 3) відсутністю узагальненої судової практики з питань кримінально-правової протидії злочинам, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, включаючи російську державу-агресора [15]; 4) безсистемністю та однобічністю наукових розробок з даної тематики [2]; 5) іншими проблемами [3].

Перша група зазначених у цій роботі проблем має пряме відношення до дієвості норм міжнародного права у сьогоденні. При цьому, у першу чергу, звертають на себе увагу ті міжнародно-правові акти, які регулюють діяльність ООН, Міжнародного кримінального суду (МКС), Міжнародного Червоного Хреста, ін. Зокрема, аналіз змісту Статуту ООН показує, що більшість його норм носить декларативний характер, позаяк не має відповідних правових гарантій і механізмів реалізації на практиці. Так, закріпивши у ст. 1 даного Статуту положення про те, що ООН має на меті підтримувати міжнародний мир та безпеку та з цією

ціллю вживає заходи для запобігання і усунення загрози миру та придушення актів агресії тощо, ця міжнародна організація серед принципів діяльності (ст. 2 Статуту) чомусь жодним словом не обмовилась про те, що її члени можуть у зв'язку з цим вводити колективні санкції різноманітного характеру щодо суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності та відповідних держав-агресорів, а також передавати винних у цьому осіб до Міжнародного Суду ООН та МКС.

Більш того, у Статуті ООН відсутні будь-які процедурні норми, які дозволяли б подолати вето (заборону) [4, с. 73] постійного члена Ради Безпеки цієї організації щодо прийняття того чи іншого рішення, яке не суперечить Статуту.

Неврегульованими у даному Статуті є й питання щодо реагування (аж до виключення зі складу постійного члена Ради Безпеки ООН) на дії тих суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності та держав-агресорів у випадках вчинення кримінальних правопорушень міжнародного характеру, включаючи розв'язання війни чи воєнного конфлікту за їх ініціативою (зокрема, як це зробила росія 24.02.2022 року у виді так званої спеціальної воєнної операції щодо України).

Системні та перманентні (безперервні) [4, с. 507] правопорушення, що пов'язані з проявами воєнної транснаціональної організованої злочинності, особливо з боку російської держави-агресора, детермінуються низкою випадків порушення різноманітних норм міжнародного права, у тому числі з питань, що стосуються дотримання основних прав і свобод військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану. Так, у щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2023 рік зазначеній проблематиці були присвячені відповідні розділи (р. 1 «Реалізація Формули миру»; р. 2 «Права громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України»; р. 3 «Права людини в секторі безпеки та оборони»).

Проте, ні Рада Безпеки ООН, ні в цілому вказана міжнародна організація досі належним чином воєнну агресію російської федерації щодо України не засудили, а також не віднесли її до одних із проявів воєнної транснаціональної організованої злочинності. Більш того, у 2025 році вперше за всі роки протиправного вторгнення даної держави-агресора на територію нашої країни (2022–2025 рр.) проти визнання дій росії злочинними виступили й США, яку Україна вважає своїм стратегічним партнером у цій війні, що у зв'язку з цим не дозволяє належним чином нейтралізувати, блокувати усунути тощо ті детермінанти, що сприяють даному виду міжнародної злочинності.

Отже, слід констатувати, що однією з детермінант, яка сприяє вчиненню з боку воєнних транснаціональних організованих угруповань

воєнних злочинів та інших протиправних в умовах воєнного стану в Україні, а також знижує рівень міжнародного правопорядку, є недієвість, аморфність (безформеність) [4, с. 17] та правова незабезпеченість відповідними гарантіями і механізмами реалізації норм міжнародного права, включаючи архаїчні (застарілі, античні, «мертві» тощо) [4, с. 13] форми прийняття рішень як Радою Безпеки ООН, так і цією міжнародною організацією в цілому щодо нейтралізації, блокування, усунення детермінант, які сприяють зазначеним суб'єктам транснаціональної злочинності.

Література:

1. Порухення законів та звичаїв війни: ВС зробив висновок щодо правильності кваліфікації дій особи, яка реалізовувала державну політику РФ у військовій сфері на території АР Крим: Постанова Касаційного Кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.02.2024 у справі № 753/14148/21 (провадження № 51-6134 КМ 23). URL: <https://supreme.court.gov.ua>
2. Вознюк А. А., Жук І. В. Порухення законів і звичаїв війни: безпосередні об'єкти, предмети та потерпілі від злочину. Загальні положення «*jus in bello*». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко*. elar.naia.kiev.ua › items
3. Під час кваліфікації дій особи як порухення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту: позиція Верховного Суду від 04.07.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ

Коросєд Сергій Олександрович

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента,*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року серед пріоритетних сфер запобігання корупції названо справедливий суд, а однією із проблем – наявність корупційних ризиків, обумовлених прогалинами та недосконалістю законодавства в системі правосуддя [1]. В Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки констатується, що у суспільстві спостерігається тенденція щодо зниження рівня довіри до органів у системі правосуддя. Протягом тривалого часу суспільство висловлює недовіру до ряду органів у системі правосуддя. Основними чинниками, які вплинули на оцінку довіри до таких органів, стали висловлені у засобах масової інформації сумніви у доброчесності їх членів та можливе прийняття ними рішень в умовах конфлікту інтересів [2]. Рішенням Ради суддів України від 04.02.2016 № 2 було затверджено Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання (далі – Порядок) [3], який визначає основні способи та форми здійснення контролю за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів та інших представників судової системи, зміст та порядок застосування превентивних механізмів щодо виникнення конфлікту інтересів, а також основні заходи з врегулювання конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (у разі, якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом), правила та способи усунення наслідків порушень законодавства про конфлікт інтересів.

Вказаним Порядком встановлено обов'язок суб'єкта конфлікту інтересів (судді), зокрема: у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) у письмовій формі повідомляти про це Раді не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була

дізнатися про виникнення такого конфлікту інтересів (відповідно до ч. 10 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»); вживати заходів щодо самостійного врегулювання конфлікту інтересів (в тому числі – в процесуальному порядку) або звертатися до Ради за рішенням про врегулювання конфлікту інтересів.

Процесуальний порядок врегулювання конфлікту інтересів полягає у самостійному застосуванні суддею, зокрема, таких способів врегулювання конфлікту інтересів: самовідвід в порядку, передбаченому процесуальним законодавством; розкриття інформації про конфлікт інтересів, якщо після такого розкриття сторонами процесу або іншими зацікавленими особами йому не було заявлено відвід.

Так, відповідно до роз'яснень, сформульованих в рішенні Ради суддів України від 07.09.2017 № 46: наявність у працівника установи, підприємства, учбового закладу тощо статусу члена науково-консультативної ради відповідного суду не створює у суддів цього суду конфлікту інтересів у розгляді справ за участю цієї установи, підприємства, учбового закладу тощо у зв'язку з відсутністю приватного інтересу; наявність у судді або членів його сім'ї будь-якої кількості акцій господарського товариства, яке є одним з учасників судової справи, що знаходиться у провадженні судді, створює конфлікт інтересів та потребує врегулювання шляхом повідомлення учасників судового засідання про наявність цих обставин та вирішення питання про відвід або самовідвід відповідно до процесуальних кодексів України. За відсутності заявленого відводу конфлікт інтересів вважається врегульованим [4].

За змістом роз'яснень Ради суддів України, застосування одного із вищевказаних способів врегулювання конфлікту інтересів можливе лише при реальному конфлікті інтересів. При цьому, у процесуальному законодавстві не передбачено, що суддя повинен розкривати обставини можливого приватного інтересу сторонам, навіть перш ніж буде вирішено, чи буде відвід, і навіть після прийняття рішення про те, що у відводі немає необхідності. З метою запобігання зловживанням правом на відводи та самовідводи, суддям рекомендується, аналізуючи ступінь приватного інтересу, під час надходження справи до розгляду, вирішувати питання про можливість розкриття інформації про конфлікт інтересів як альтернативний спосіб урегулювання конфлікту інтересів, та чекати після такого розкриття реакції сторін процесу та інших зацікавлених осіб. Якщо після такого розкриття інформації жоден з учасників процесу не заявив відвід судді, то конфлікт інтересів вважається урегульованим. Це правило підтверджується практикою європейських країн [5, с. 14].

Водночас, статтями 36, 39 ЦПК України передбачено, що суддя не може розглядати справу і підлягає відводу (самовідводу), якщо: 1) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу; 2) він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі; 3) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи; 4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи; 5) є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді. Із зазначених підстав суддя зобов'язаний заявити самовідвід.

Проте, якщо з такою підставою для відводу/самовідводу, як “член сім'ї чи близький родич”, можна погодитись безумовно, то такі підстави, як “член сім'ї чи близький родич особи, яка раніше (наприклад, в суді іншої інстанції) надавала правову допомогу учаснику в цій справі”, або як “надання раніше (наприклад, до призначення на посаду судді) правової допомоги учаснику справи під час розгляду іншої справи за його участі”, то такі підстави недоцільно визнавати в процесуальному кодексі безумовними. В таких випадках доцільно спочатку застосувати такий спосіб врегулювання конфлікту інтересів, як розкриття (повідомлення) іншим учасникам справи інформації про факт такого знайомства з учасником справи. За відсутності заявленого відводу з боку учасників справи з цієї підстави, процесуальних підстав для заявлення суддею самовідводу із цієї підстави бути не повинно.

Література:

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

2. Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

3. Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання, затверджений Рішенням Ради

суддів України від 04.02.2016 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr002414-16#Text>

4. Рішення Ради суддів України від 07.09.2017 № 46. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/news/risenna-rsu-no-46-vid-07-09-2017-81461d6be0.pdf>

5. Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях: посібник на допомогу судді. 35 с. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/posibnikosoblivosti-konfliktu-in-de7be4c810.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-21>

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ

Лазарєв Віктор Вікторович

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Корупція – це складне соціальне явище, яке впливає на різні сфери суспільного життя. Процеси запобігання та протидії корупції є надзвичайно складними, і для забезпечення їх ефективності необхідно чітко визначити теоретичні основи проблеми, щоб чітко відмежувати її від інших злочинів та розробити систему заходів для боротьби з нею.

Корупція, у науковій літературі, тлумачиться по-різному. Дослідники зосереджуються на різних аспектах цього негативного явища та застосовують різні методологічні підходи до його аналізу. Через складність та різноманітність проявів корупції, визначення цього негативного явища вважається проблематичним, що ускладнює формулювання універсального поняття [1, с. 74]. Саме тому, варто звернутися до правових позицій Конституційного Суду України з метою глибшого осмислення сутності корупції.

Починаючи аналізувати акти Конституційного Суду України, які торкаються терміну «корупція», маємо звернути увагу на привітання голови Конституційного Суду України В. Лемака працівникам НАЗК із нагоди 10-ї річниці з дня утворення Національного агентства з питань запобігання корупції [2]. У цьому привітанні зазначено, що корупція порушує основні права людини, принцип верховенства права,

призводить до ослаблення конституційних інститутів і тому є несумісною з основними цінностями Конституції України. Конституційний Суд України наголосив, що ефективна боротьба з корупцією можлива завдяки низці структурних реформ, стабільному та послідовному законодавству у сфері протидії корупції та скоординованим діям інституцій, відповідальних за застосування цих норм, за підтримки незалежної, справедливої та неупередженої судової системи.

Безпосередньо ж у Рішенні від 26.02.2019 р. № 1-р/2019 [3] Конституційний Суд України зазначає, що корупція є однією з найістотніших загроз національній безпеці України і повинна бути подолана виключно в рамках законних положень, у суворій відповідності до конституційних принципів та законів, прийнятих відповідно до положень Конституції України. Такий підхід забезпечує баланс між необхідністю ефективно протидіяти загрозам національній безпеці та обов'язком держави діяти виключно у межах закону, гарантувати верховенство права та повагу до прав і свобод людини і громадянина, а також уникати зловживань під час протидії корупційних проявів.

Водночас, про необхідність протидії корупції виключно у законний спосіб з суворим дотриманням чітко визначених процедур говориться і у інших рішеннях Конституційного Суду України. Зокрема, у Рішенні від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 [4], Рішення № 11-р/2020 р. від 16.09.2020 [5].

Окрім того, Конституційний Суд України наголосив на важливості інституту відповідальності за незаконне збагачення як превентивного інструменту антикорупційної політики, який має бути належно врегульований у рамках конституційних принципів [3].

Також слід зважати, що напрям, який обрав Конституційний Суд України [2; 3] задля досягнення балансу між ефективними заходами боротьби з корупцією та забезпеченням прав людини, заслуговує на особливу увагу. З одного боку, Конституційний Суд України визнає, що пасивність у боротьбі з корупцією становить загрозу для безпеки та стабільності держави. З іншого боку, Конституційний Суд України наголошує, що жодні заходи для боротьби з корупцією не можуть суперечити Конституції України, оскільки саме забезпечення принципу верховенства права гарантує легітимність цих заходів.

Таким чином, аналіз актів Конституційного Суду України дозволяє дійти висновків, що суд не надав чіткого визначення поняття «корупція», але його правові позиції свідчать про системне розуміння цього явища. Зважаючи на це, Конституційний Суд України розглядає корупцію, насамперед, як загрозу конституційному ладу та демократичним цінностям. Конституційний Суд України наголошує, що корупція є несумісною з основними принципами Конституції України,

оскільки вона підриває легітимність державних органів, порушує права людини та заперечує верховенство права.

Отже, підходи Конституційного Суду України до розуміння корупції можна класифікувати наступним чином як: по-перше, явище, що суперечить конституційним цінностям і принципу верховенства права; по-друге, боротьба з корупцією повинна вестися виключно у межах закону, з обов'язковим дотриманням відповідних процедур; по-третє, суд визнає важливість криміналізації незаконного збагачення і, водночас, наголошує на необхідності забезпечення прозорого законодавчого регулювання розслідування цього правопорушення.

Література:

1. Гура В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 73–81. DOI: 10.35774/econp2022.02.073

2. Лемак В. Привітання працівникам НАЗК із нагоди 10-ї річниці з дня утворення Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/korupciya-ye-nesumisnoyu-z-cinnostyamy-konstytuciyi-ukrayinu> (дата звернення: 08.09.2025).

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 26.02.2019 р. № 1-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text> (дата звернення: 08.09.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 27.10.2020 р. № 13-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#top> (дата звернення: 08.09.2025).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про Національне антикорупційне бюро України“ : Рішення Конституційного суду України від 16.09.2020 р. № 11-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text> (дата звернення: 08.09.2025).

КРИТЕРІЙ РОЗМЕЖУВАННЯ «КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ» ТА «ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ»

Олійник Андрій Миронович

*аспірант кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) виділяє дві самостійні понятійні категорії: «корупційне правопорушення» – «діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність», а також «правопорушення, пов'язане з корупцією» – «діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [1]. Відповідна концепція реалізована також у законах, що регламентують, відповідно, кримінальну та адміністративну відповідальність [2, 3].

Безумовно, така класифікація правопорушень у сфері протидії корупції зумовлена необхідністю розмежувати діяння, які мають очевидний корупційний характер, від тих, які безпосередньо не пов'язані зі зловживанням службовими повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями або ж підкупом, але порушують інші «антикорупційні» вимоги, заборони чи обмеження. Визначивши дефініцію поняття «корупція», у законодавця не має формальних підстав надалі трактувати корупційними ті правопорушення, які не мають відповідних ознак. Проте зазначені діяння також перебувають у межах правового регулювання антикорупційного законодавства, оскільки здатні створювати умови, що полегшують або маскують вчинення корупційних правопорушень, а також утворювати суміжні склади із такими правопорушеннями [4, с. 195].

Аналіз законодавчого визначення понять «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією» вказує на те, що в основу їх співвідношення взято два ключових критерії: 1) наявність у протиправному діянні ознак корупції; 2) вид юридичної

відповідальності, як наслідок вчинення відповідного діяння. Отже, за корупційні правопорушення у частині заходів публічного примусу встановлено лише кримінальну відповідальність, а за правопорушення, пов'язані з корупцією, – можлива як кримінальна, так і адміністративна відповідальність.

У правозастосовній практиці не виникає труднощів щодо ідентифікації певного протиправного діяння як корупційного чи пов'язаного з корупцією, оскільки законодавець, окрім термінологічного визначення цих конструкцій, закріпив постатейні переліки відповідних норм як у КК України (ст. 45) [2], так і в КУпАП (глава 13-А) [3]. Зокрема, до кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, належать декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366-3 КК України) [2].

Разом із цим, видається, що фундаментальною відмінністю між корупційними правопорушеннями, з одного боку, і правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, з другого, є ступінь небезпеки та характер шкоди, яка завдається суспільним відносинам. Тобто, лише ті діяння, які містять визначені законом ознаки корупції, по суті, є суспільно небезпечними, а відповідно в цьому випадку є соціальна необхідність їхньої криміналізації.

Так, аналізуючи адміністративну відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків, В. М. Киричко слушно зазначає, що такі діяння, на відміну від корупційних правопорушень, не заподіюють і не можуть заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [5, с. 125].

У науковій літературі висловлюється позиція щодо недоцільності відмови законодавця від застосування заходів адміністративного впливу до осіб, які вчинили корупційне правопорушення. У зв'язку із цим пропонується передбачити в змісті поняття «корупційне правопорушення» також покликання на адміністративну відповідальність [6, с. 50; 7, с. 200]. Серед наведених аргументів окремі науковці, зокрема О. Ф. Пасека, акцентують на тому, що певні діяння, передбачені КУпАП, фактично охоплюють або за певних умов можуть охоплювати всі ознаки корупційного правопорушення (зокрема, ст. 164-12 КУпАП), а формулювання змісту законодавчої дефініції цього терміна не змінює корупційного характеру відповідних діянь [7, с. 200]. Проте такі пропозиції видаються непереконливими з огляду на правову природу корупції та суспільну небезпеку корупційних правопорушень.

Навпаки, встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією, є дискусійним і певною мірою політично обумовленим. Так, реальна суспільна небезпека таких діянь, як декларування недостовірної інформації чи неподання суб'єктом декларування декларації, а, відповідно, потреба їхньої криміналізації видається сумнівною. Зрештою, такий висновок підтверджений рішенням Конституційного Суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020 (справа № 1-24/2020(393/20) [8].

На підставі вищенаведеного можна висувати, що співвідношення між корупційними та пов'язаними з корупцією правопорушеннями, на нашу думку, має ототожнюватися розмежуванню кримінальних та адміністративних правопорушень загалом. З огляду на наявність ознак корупції та характер суспільної небезпеки, логічними видаються такі доктринальні юридичні конструкції: 1) корупційне правопорушення – кримінальне правопорушення – кримінальна відповідальність; 2) правопорушення, пов'язане з корупцією – адміністративне правопорушення – адміністративна відповідальність.

Беручи до уваги наведені міркування, пропонується декриміналізувати ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України, передбачивши відповідні діяння в складі адміністративного правопорушення, регламентованого ст. 172-6 КУпАП, з одночасним визначенням чітких та безальтернативних заходів дисциплінарного характеру.

Закріплення в законодавстві чітких критеріїв розмежування цих правопорушень та виду відповідальності за їх вчинення, згідно із запропонованою концепцією, сприятиме узгодженню понятійно-категоріального апарату, а також вирішення багатьох теоретико-практичних проблем щодо кваліфікації протиправних діянь у сфері запобігання корупції. Крім цього, зазначений підхід сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правової протидії корупційним правопорушенням в умовах воєнного стану.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 10.09.2025).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.09.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 10.09.2025).

4. Шестопалова Л. М. Відмежування корупційних правопорушень від правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 193–197.

5. Киричко В. М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 118–131.

6. Настюк В., Крайник Г. Проблеми адміністративної та кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні. *Право України*. 2015. № 12. С. 48–57.

7. Пасека О. Ф. Співвідношення понять «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин». *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 197–203.

8. Рішення Конституційного Суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020 у справі №1-24/2020(393/20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#top> (дата звернення 10.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-23>

РОЛЬ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПОДОЛАННІ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Партика Станіслав Олександрович

*старший викладач кафедри електронних обчислювальних машин,
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна*

Борисова Дар'я Євгенівна

*здобувачка вищої освіти,
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна*

Внаслідок повномасштабного вторгнення масштаби руйнувань в Україні є безпрецедентними для сучасної Європи. За оновленою оцінкою Joint Rapid Damage and Needs Assessment, проведеною Світовим банком у співпраці з урядом України та міжнародними партнерами, потреби у відбудові сягають близько 524 млрд. дол. на наступне десятиліття [1]. Такий масштабний процес відбудови створює унікальне «вікно можливостей» для модернізації економіки, впровадження новітніх технологій і побудови інфраструктури,

орієнтованої на принципи сталості та цифрової прозорості. Водночас величезні обсяги фінансових ресурсів і складність процедур розподілу коштів об'єктивно формують високі корупційні ризики на всіх етапах від планування і проведення закупівель до контролю якості виконаних робіт. Найбільш вразливими до корупції є сфери державних закупівель, розподілу гуманітарної та донорської допомоги, управління інфраструктурними проектами, а також відновлення житлового фонду. Для України ці виклики ускладнюються ще й необхідністю одночасного ведення воєнних дій, що знижує можливості класичного інституційного контролю. В умовах обмежених людських та часових ресурсів особливої актуальності набуває застосування цифрових і smart-технологій як інструментів мінімізації корупційних ризиків.

Smart-рішення – це не лише автоматизація процесів чи перехід у «безпаперовий формат», але й інтеграція штучного інтелекту, цифрових двійників, блокчейн-систем, супутникового моніторингу та аналітики великих даних у кожний етап реконструкції. Вони дозволяють забезпечити прозорість і підзвітність використання коштів; здійснювати незалежну та оперативну перевірку фактичного стану відбудови; створити умови для громадського моніторингу й міжнародного аудиту; мінімізувати вплив людського фактора, що традиційно є головним джерелом зловживань. Питання впровадження smart-технологій у процес відбудови України виходить за рамки технічної інноваційності і перетворюється на вагомий елемент антикорупційної політики. Дослідження викликів і можливостей цих технологій є необхідним кроком для розроблення цілісної стратегії, здатної поєднати потреби швидкої реконструкції з вимогами прозорості, довіри та міжнародної легітимності.

Сучасні умови відбудови України зумовлюють необхідність впровадження технічних рішень, які вже довели свою ефективність або мають високий потенціал у зниженні корупційних ризиків та підвищенні транспарентності процесів. Одним із інструментів є система цифрової ідентифікації Дія, яка значно зменшує кількість контактів «людина-людина», прискорює процедури реєстрації підприємців і верифікації прав власності, а також забезпечує можливість створення повного audit-trail для фінансових і адміністративних транзакцій. Не менш актуальним прикладом є платформа ProZorro, яка зробила сферу публічних закупівель більш відкритою та конкурентною, скоротивши обсяг закритих угод. Її подальший розвиток безпосередньо пов'язаний із впровадженням аналітичних модулів та систем штучного інтелекту, здатних автоматично виявляти аномалії та підозрілі тендерні практики [2].

Вагомим інструментом для контролю за використанням ресурсів під час реконструкції стають технології супутникового моніторингу, зокрема поєднання оптичних та SAR-знімків із алгоритмами машинного навчання. Такі моделі дозволяють швидко і достовірно виявляти масштаби руйнувань інфраструктури й будівель та перевіряти відповідність заявлених результатів фактичному стану робіт, що суттєво підвищує рівень прозорості звітності [3]. Водночас перспективним напрямом є застосування Digital Twin та технологій BIM, які надають можливість створювати цифрові двійники об'єктів і територій, моделювати процеси будівництва, прогнозувати матеріальні потоки та здійснювати дистанційний контроль за реалізацією проєктів. Наукові дослідження підтверджують доцільність інтеграції Digital Twin у систему поствоєнної відбудови як інструменту, що сприяє мінімізації ризиків зловживань і покращенню ефективності управління [4].

У процесі відбудови України важливо не лише використовувати вже наявні цифрові інструменти, а й запроваджувати інноваційні технологічні рішення, які можуть стати запобіжниками корупції через поєднання сучасних технологій з механізмами прозорості та контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційні цифрові інструменти для прозорості відбудови України

Технологічне рішення	Суть і механізм роботи	Очікуваний антикорупційний ефект
Trust Stack (Дія + ProZorro + blockchain + escrow)	Реєстрація підрядників через Дію, контракти у ProZorro, смарт-контракти в блокчейні, виплати траншами після верифікації супутниковими/AI-засобами	Мінімізація людського фактора; прозорість руху коштів; запобігання фіктивним актам
Digital Twin + Satellite/Drones	Геоприв'язані цифрові двійники територій, супутниковий та drone-моніторинг, ML-алгоритми оцінки прогресу робіт	Контроль обсягів будівництва та матеріалів; незалежна перевірка фактичних результатів
AI для аналізу закупівель	Алгоритми anomaly detection та graph analysis для перевірки тендерів, бенефіціарів і фінансових потоків	Виявлення підозрілих зв'язків і цінових аномалій; автоматична підтримка аудитів
Прозорі канали донорських коштів	Відкритий реєстр використання допомоги; інтеграція віртуальних	Прозорість розподілу фінансової допомоги; запобігання нецільовому

	активів із контролем офіційних розпорядників	використанню
Community Oversight	Мобільний додаток для громадян із фотозвітами, верифікацією робіт та інтеграцією з Дія і ProZorro	Підвищення участі громадськості; виявлення невідповідностей між звітами і реальністю

Джерело: побудовано авторами

Отже, інноваційні технічні рішення для відбудови України зосереджені на цифрових інструментах, що підвищують відкритість процесів і знижують корупційні ризики. Інтеграція цифрової ідентифікації, електронних закупівель, блокчейн-технологій та автоматизованої верифікації підрядників формує механізм відкритості та підзвітності у процесі ухвалення рішень і контролю за використанням ресурсів. Важливу роль відіграють цифрові двійники, супутникові й drone-дані, що дозволяють відслідковувати прогрес будівництва та перевіряти відповідність заявлених і фактичних робіт. Алгоритми ШІ забезпечують аналіз фінансових потоків і закупівель, виявляють аномалії та підозрілі зв'язки між контрагентами. Інституційно врегульовані механізми залучення донорських коштів гарантують швидкий і контрольований перерахунок міжнародної допомоги. Додатковий рівень контролю забезпечують платформи громадського нагляду, де місцеві мешканці можуть завантажувати фотозвіти й верифікувати виконані роботи. Сукупність цих інструментів формує єдину екосистему цифрової відбудови, що поєднує автоматизацію, аналітику й залучення громадськості.

Для підвищення прозорості та ефективності відбудови України необхідно впроваджувати системні політичні та законодавчі заходи, які доповнюють технічні рішення. Одним із напрямів є закріплення на законодавчому рівні статусу супутникових і drone-даних як легітимного доказу для здійснення виплат, що дозволяє офіційно використовувати дистанційний моніторинг у фінансових процедурах. Важливим кроком є інтеграція цифрової ідентичності в основні етапи реєстрації підрядників, що забезпечує верифікацію учасників та зменшує ризики фіктивних угод. Для централізованого зберігання та контролю критичних показників відбудови доцільно створити незалежний «Data Trust», який виконуватиме роль нейтрального оператора і гарантуватиме достовірність і цілісність даних. Додатково важливо фінансувати відкриті API для платформ ProZorro і Дія, що дозволить громадськості розробляти власні інструменти моніторингу та аналітики. Розроблення стандарту «Reconstruction Open Data Standard»

сприятиме уніфікації форматів звітності, полегшить інтеграцію різних джерел даних і забезпечить прозорість усіх етапів процесу відбудови.

Відбудова України після вторгнення – це масштабний виклик і водночас шанс для цифрової модернізації. Значні обсяги фінансових ресурсів і складність процедур розподілу коштів створюють високі корупційні ризики на всіх етапах відбудови, що робить вкрай важливим застосування smart-технологій та інноваційних рішень для підвищення контрольованості та ефективності управління [5]. Запропоновані технічні рішення формують єдину екосистему моніторингу відбудови, що дозволяє мінімізувати вплив людського фактора, здійснювати незалежну перевірку виконання робіт, контролювати розподіл ресурсів та залучати громадськість і міжнародних партнерів. Системна підтримка цих технологій законодавчими та організаційними заходами створює надійний фундамент для когерентної та ефективної відбудови. Таким чином, комплексне поєднання цифрових інновацій, аналітики та регулювання не лише знижує корупційні ризики, а й закладає основу для стійкого відкритого розвитку України в післявоєнний період.

Література:

1. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
2. Savishchenko A. How open source e-procurement system Prozorro helps to sustain Ukrainian economy. URL: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/open-source-observatory-osor/news/e-procurement-prozorro-support-ukrainian-economy>
3. Frackiewicz M. From Battlefields to Space: How Ukraine's Satellite Program Skyrocketed in 2024–2025. URL: <https://ts2.tech/en/from-battlefields-to-space-how-ukraines-satellite-program-skyrocketed-in-2024-2025/>
4. Cherniavska T., Cherniavskyi B. Digital reconstructor: integration of digital twins for the reconstruction and remediation of war-affected territories in Ukraine. *UKLO Proceedings*. 2025. 1(1). Pp. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.20544/AISC.1.1.25.P13>
5. Корупційні ризики під час будівництва, реконструкції, капітального ремонту цивільних об'єктів для відновлення України. НАЗК. 2025. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2025-07/Restoration%20risk%20report%20UA.pdf>

**СКЛАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОТОКОЛІВ
ПРАЦІВНИКАМИ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВОЄННИЙ СТАН:
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ТА КР-СПЕКТРОСКОПІЯ
ЯК ОДИН ІЗ НАУКОВИХ МЕТОДІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Прилипа Роман Миколайович

*головний інспектор відділу запобігання корупції,
Департамент патрульної поліції Національної поліції України
м. Київ, Україна*

Гресь Олена Віталіївна

*кандидат хімічних наук,
завідувач сектору дослідження давності документів відділу
почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів
та обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень,
Київський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Воєнний стан в Україні створює додаткові виклики для системи державного управління та правоохоронних органів. З одного боку, зростає навантаження на державні інституції, з іншого – посилюються умови, які можуть сприяти виникненню корупційних ризиків. Особливо небезпечним є зловживання службовим становищем, підроблення офіційних документів, неправомірне використання владних повноважень. Одним із поширених корупційних ризиків залишається можливість службового підроблення – внесення недостовірних відомостей до офіційних документів, а саме, розгляд стосується адміністративних протоколів, що складають поліцейські патрульної поліції, які, здебільшого, оформлюються рукописним способом.

Ще у 2014 році відбулось реформування пострадянської моделі правоохоронних органів та утворення у складі Національної поліції, відповідно до західних стандартів правопорядку, патрульної поліції [1, с. 379]. Реформування відбувається і наразі у вигляді організаційно-штатних змін в її структурі, внесенні змін до чинного законодавства України, що, у свою чергу, впливає на перебудову організаційної діяльності всіх підрозділів патрульної поліції, котра і донині залишила практику складання адміністративних матеріалів рукописним способом [2, с. 45–46]. При оцінюванні корупційних ризиків у діяльності патрульної поліції можна виокремити такий ризик, як можливість

патрульним поліцейським фальсифікувати інформацію, яку він вносить до адміністративного протоколу, що є одним із способів зловживання службовим становищем при реалізації корупційних схем та утворює такий вид злочину як службове підроблення [3, с. 307]. Патрульний поліцейський може вчиняти службове підроблення з метою отримання неправомірної вигоди на місці учинення адміністративного правопорушення або здійснювати внесення недостовірної інформації до офіційного бланку адміністративного протоколу згодом [3, с. 309].

Зі змісту Закону України «Про інформацію» випливає, що офіційні документи можуть мати матеріальну форму (письмові документи) [4, с. 1]. Під документами, створеними у матеріальній формі, слід розуміти письмові документи, які за технікою відтворення можуть бути рукописними (створеними способом нанесення знаків письма власноручно), друкowanими (створеними за допомогою друкарських засобів) та комбінованими (частково створеними за допомогою друкарських засобів, а частково – шляхом нанесення знаків письма власноруч) [5, с. 2]. У службовій діяльності патрульної поліції такими документами виступають бланки адміністративних протоколів у сфері забезпечення громадської безпеки та безпеки дорожнього руху. Внесення патрульним поліцейським неправдивих відомостей до адміністративного протоколу може відбуватися: шляхом заповнення тих частин бланку, що залишилися незаповненими; заміни одних сторінок тексту іншими (як правило тих, на яких відсутні підписи), додаванням тексту, креслень, графіків, малюнків, яких у офіційному документі не було (йдеться про випадки «додруковування» або «дописування» тексту у вільних місцях, зміни у графіках, кресленнях); заміна одного тексту іншим (після виведення, витравлення, підтирання, підчищення, зрізання, замальовування), повне чи часткове знищення інформації, що міститься у додатках до протоколу (актах адміністративного затримання, актів огляду на стан сп'яніння) [3, с. 320].

У воєнний час корупційні ризики у службовій діяльності патрульної поліції зростають. Адміністративні протоколи патрульним поліцейським можуть бути використані для штучного тиску на громадян (перевищення службових повноважень), для ухилення від відповідальності (фальсифікація протоколу на користь правопорушника). Службове підроблення документів становить загрозу для прав людини і потребує сучасних наукових методів доказу. Під час розслідування службового підроблення найчастіше проводиться техніко-криміналістична експертиза документів [3, с. 321].

Встановлення давності документів у цей період є засобом антикорупційного контролю та захисту прав людини в часи підвищеної вразливості суспільства. У світі спостерігається тенденція активного

розвитку інноваційних технологій у встановленні давності документів, дедалі частіше впроваджуються в практику сучасні фізико-хімічні методи у поєднанні з алгоритмами штучного інтелекту (ШІ). Особливу увагу заслуговує використання спектроскопічних методів, а саме методу КР-спектроскопії. Метод ґрунтується на аналізі спектрів комбінаційного розсіювання (КР) світла, є неруйнівним, дає можливість ідентифікувати склад барвників у чорнилах кулькових ручок, тонерів, штемпельних фарбах. Спектроскопія КР має переваги при: виявленні дописок, внесених пастою кулькових ручок, високою відтворюваністю результатів, простотою аналізу (виключення стадії пробопідготовки). Дослідники описали в праці [6, с. 47-56] можливості КР-спектроскопії в датування документів при проведенні технічної експертизи документів. Метод є перспективним для встановлення віку документів, дає можливість отримати молекулярний склад досліджуваних зразків без їхнього руйнування, проте значне обмеження методу полягає у флуоресценції барвників та низька фотостабільність нанесених чорнил [7, с. 339–341]. На деградацію барвників впливають як хімічний склад чорнил, так і Оксиген атмосфери, вологість, температура, супутні забруднювачі атмосфери, довжина хвилі падаючого світла, концентрація барвника в фарбувальній суміші, хімічні, фізичні взаємодії зі субстратом-носієм, розчинники у складі чорнил, тощо. Останні 5 років проводяться інтенсивні дослідження, які поєднують вдосконалення даного методу: усунення вищезгаданих причин, покращення лазерної, обчислювальної складових, впровадження гібридних методів із залученням ШІ. Саме група авторів Smith et. al. досліджували та досліджують Гіперспектральну раманівську спектроскопію (HRS), аналіз методу показав ефективність машинного навчання для встановлення віку чорнил в документах криміналістичного характеру [8, с. 100455]. Метод HRS може виявляти підчистки, дописки, аналізуючи відмінності у спектрах окремих ділянок документу. Метод допоки застосовується стадії дослідження, оскільки має необхідність в стандартизації методик.

Нового віяння набувають роботи науковців, пов'язані із фотостарінням барвників, для виключення фактору деградації барвників у інтерпретації даних. Представлене комплексне дослідження авторів Vizcaino A. et al. (2024) [9, с. 409-421]. У дослідженні Saviello D et. al. (2019) [10, с. 727] методом з використанням поверхнево підсиленої на наноструктурах КР-спектроскопії (SERS) проаналізовано деградацію барвників Crystal Violet з часом, показано механізм фотодеградації, що може бути використано як маркер для встановлення давності документів.

Удосконалення методу КР-спектроскопії у сфері датування документів, зокрема адміністративних протоколів Патрульної поліції, створює передумови для формування точної, стандартизованої, відтворюваної методики визначення часу їх створення або внесення певних змін. Це має істотне значення

у контексті зменшення корупційних ризиків, оскільки дозволяє об'єктивно встановлювати достовірність первинного документа, виключати дописки та виправлення. Інтеграція КР-спектроскопії з алгоритмами ШІ підвищує рівень об'єктивності експертних досліджень, знижує суб'єктивну оцінку фахівця, створюючи перспективний напрямок у науковій та експертній діяльності, продукує підвищення надійності експертних висновків, протидіє зловживанню в сфері рукописного документообігу.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Сердюк А.М. Щодо визначення поняття і змісту основних завдань та функцій патрульної поліції України в сучасних умовах: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016; 2. С. 45–53.
3. Дудоров О. О. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / О. О. Дудоров [та ін.] ; за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О.М., 2019. 464 с.
4. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
5. ДСТУ 2732 – 94. Діловодство та архівна справа. Терміни та визначення. Київ : Держстандарт України, 1994. 32 с.
6. Ковальов К. М., Довбій О. О., Гресь О. В., Бичков А. С. Можливості застосування методу раман-спектроскопії під час вирішення актуальних питань технічної експертизи документів. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 34 (2). С. 47–56.
7. Dieter Kirsch, Costa Vera, Bernhard Spengler. Evaluation of the Photodegradation of Crystal Violet upon Light Exposure by Mass Spectrometric and Spectroscopic Methods. *Journal of Forensic Sciences*. 2009;54(2): 339–345.
8. Smith A., Patel R., Brown J. Machine learning-assisted Raman spectroscopy for ink aging determination in forensic science. *Forensic Chemistry*. 2023; 31: 100455.
9. Vizcaino A., de la Roja J. M., Perez-Rodriguez J. L., Dominguez-Vidal A. The complementary use of Raman, ATR-FTIR spectroscopy, and chemometrics for investigating the deterioration of artificially aged

parchment. *Journal of Raman Spectroscopy*. 2024; 55: 409–421. doi: <https://doi.org/10.1002/jrs.6573>.

10. Saviello D. et al. Raman Spectroscopy and Surface Enhanced Raman Scattering (SERS) for the analysis of blue and black writing inks: identification of dye content and degradation processes. *Frontiers in Chemistry*. 2019; 7: 727.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-25>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Расторгусьва Наталія Олегівна

інспектор відділу запобігання корупції,

Головне управління Національної поліції в Харківській області

м. Харків, Україна

Корупція виступає одним із найруйнівніших явищ, що підриває верховенство права, демократичні інститути та довіру громадян до органів державної влади. Європейський Союз (ЄС) та Рада Європи розробили низку нормативно-правових актів, які визначають сутність корупції, описують її різні види та зобов'язують держави-члени притягати до кримінальної відповідальності за відповідні діяння. Аналіз цих документів показує, як ЄС розуміє корупцію та які основні відмінності між європейським та українським підходами до розуміння цього негативного явища.

Аналізуючи підходи до розуміння юридичної природи корупції в ЄС, слід звернути увагу на її визначення у широкому сенсі. Так, Європейська Комісія розглядає корупцію як зловживання довіреною владою з метою отримання особистої вигоди, є багатогалузевим явищем, яке присутнє як у державному, так і в приватному секторі, а також у політичній сфері. Корупція може проявлятися у вигляді дрібних злочинів або складних корупційних схем на високому рівні, а також приховуватися за фаворитизмом і кумівством, конфліктом інтересів і «обертovими дверима» – там, де бізнес зустрічається з політикою [1]. Тобто, це визначення концентрується на універсальних характеристиках цього явища, тобто на зловживанні владою або довіреними повноваженнями та прагненні особистої вигоди. Це поняття не є юридично обов'язковим, однак воно слугує політичним та концептуальним орієнтиром.

Конвенція ЄС 1997 р. про боротьбу з корупцією [2] розрізняє активну і пасивну корупцію. Під пасивною корупцією розглядається вимагання чи прийняття неправомірної вигоди посадовою особою ЄС або ж державою-членом. Активна ж корупція розуміється як пропозиція надання неправомірної вигоди посадовій особі ЄС. Ці обидва діяння визнаються кримінальним правопорушенням.

Директива (ЄС) 2017/1371 [3] теж оперує поняттями «пасивна корупція» і «активна корупція»: «пасивна корупція» означає дії державного службовця, який безпосередньо або через посередника вимагає або отримує будь-які вигоди для себе або для третьої сторони, або приймає обіцянку такої вигоди, щоб вчинити або утриматися від дій відповідно до своїх обов'язків або під час виконання своїх функцій таким чином, що завдає або може завдати шкоди фінансовим інтересам Союзу; «активна корупція» означає дії особи, яка обіцяє, пропонує або надає, безпосередньо або через посередника, будь-яку вигоду державному службовцю для себе або для третьої сторони, щоб він вчинив або утримався від вчинення дій відповідно до своїх обов'язків або під час виконання своїх функцій таким чином, що завдає або може завдати шкоди фінансовим інтересам Союзу.

Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією [4] охоплює ширший спектр діянь, які розглядаються як корупційні правопорушення. До них, у відповідності до конвенції, слід віднести: ст. 2–3 – активне та пасивне хабарництво, що вчинено державними службовцями; ст. 7–8 – активне та пасивне хабарництво, що вчиняється у приватному секторі; ст. 12 – зловживання впливом (*trading in influence*). Отже, Рада Європи визнає корупційними діяння не лише державних службовців, а й ті діяння, які охоплюють приватний сектор.

В рамках оновлення антикорупційної політики ЄС готується директива, яка розширить перелік корупційних злочинів наступними правопорушеннями: незаконне збагачення, зловживання владою та перешкоджання правосуддю. Це свідчить про прагнення гармонізувати законодавство та зміцнити довіру громадськості в період кризи та військових загроз.

Масмо зазначити, що аналіз нормативно-правових актів ЄС свідчить про те, що розуміння корупції в європейському правовому просторі є системним і багатогранним. Ключовим елементом цього розуміння є поділ корупційних дій на активні та пасивні форми, що дозволяє чітко ідентифікувати як дії особи, яка пропонує або надає неправомірну вигоду, так і поведінку посадової особи, яка приймає або вимагає цю неправомірну вигоду. Акцент робиться на зловживанні повноваженнями або владою з метою просування приватних інтересів на шкоду суспільним або колективним цінностям.

Характерною рисою підходу ЄС є тісний зв'язок між юридичними визначеннями корупції та завданням захисту фінансових інтересів Союзу та забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку. Це призвело до включення відповідних норм до директив та конвенцій, які зобов'язують держави-члени гармонізувати своє кримінальне законодавство та забезпечити єдиний рівень заходів у боротьбі з корупцією.

У порівнянні з українським законодавством існує певна різниця в акцентах. Тоді як правові акти ЄС відіграють переважно гармонізаційну та інтеграційну роль з метою уніфікації мінімальних стандартів у сфері криміналізації, українське внутрішнє право характеризується високим рівнем деталізації в сфері правової відповідальності. Українська правова система чітко розрізняє кримінальні, адміністративні, дисциплінарні та цивільні наслідки корупційних злочинів, що надає їй більш практичного та комплексного виміру.

Отже, в ЄС корупція розглядається, насамперед, як виклик для єдиного правового простору та фінансової стабільності, тоді як в Україні вона також вважається глобальним соціальним явищем, яке вимагає багатосторонньої відповідальності. Обидві моделі мають спільну мету – визнання корупції загрозою для правової держави, демократичних інститутів та прав людини.

Література:

1. European Commission. Anti-corruption. Official website of the European Union. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/anti-corruption_en (дата звернення: 08.09.2025).

2. Convention drawn up on the basis of Article K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union, on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union, 1997. Official Journal C 195, 25/06/1997, p. 1–11. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41997A0625%2801%29> (дата звернення: 08.09.2025).

3. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. Official Journal of the European Union, L 198, 28.7.2017. P. 29–41. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017L1371> (дата звернення: 08.09.2025).

4. Council of Europe. Criminal Law Convention on Corruption (ETS No. 173). Strasbourg, 27 January 1999. URL: <https://rm.coe.int/168007f3f5> (дата звернення: 08.09.2025).

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Сакалюк Дмитро Васильович

<https://orcid.org/0009-0003-9722-996X>

здобувач третього рівня вищої освіти,

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Корупція є ймовірно найбільшою загрозою фінансовій безпеці держави, оскільки її результатом є незаконне особисте збагачення службових осіб, громадських і політичних діячів і це явище напряму пов'язане з публічними фінансами.

Корупція завжди є негативним суспільним явищем. Таке явище проявляється в злочинному використанні визначеним колом осіб своїх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення.

Законодавче поняття корупції дається в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції». Так, під корупцією розуміється – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Корупція у сфері публічних фінансів в основному полягає у незаконному використанні бюджетних коштів державними службовцями та посадовими особами, які користуються своїми службовими повноваженнями для отримання неправомірної вигоди та збагачення за рахунок публічних фінансів держави.

Фінансова ж безпека держави є складовою національної безпеки, основою економічного розвитку держави, що забезпечує її суверенітет та цілісність, а також достойний рівень життя її громадян. Негативний вплив на забезпечення фінансової безпеки держави справляють внутрішні та зовнішні загрози. Корупція є однією з основних таких загроз.

Серед наслідків корупції можна виділити такі як: гальмування економічного розвитку держави, зниження інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання, зниження рівня життя громадян, підвищення

рівня фінансової злочинності, вплив людського капіталу за кордон, збільшення рівня інфляції, збільшення державного боргу, деградація державних інституцій, зниження демократичного розвитку.

Високий рівень корупції може бути і інструментом негативного впливу на державу ззовні, оскільки інші держави чи приватні структури мають більше можливості підкуповувати корумпованих політиків та урядовців задля своєї вигоди.

Для протидії корупції в правовій державі має бути ефективне законодавче регулювання. Однак окрім законодавчого регулювання, також потрібні і дієві антикорупційні заходи на різних рівнях, що можливо при забезпеченні незалежності антикорупційних органів та забезпеченні принципу верховенства права.

На сьогоднішній день, рівень корупції в Україні є невтішним. Так, Україна отримала 35 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2024 рік. У новому дослідженні Transparency International наша країна посідає 105 місце поміж 180 країн [2]. Так само 35 балів за результатами цього річного дослідження має Сербія. На один бал нас випереджає Домініканська Республіка, тоді як на бал менше набрали Алжир, Бразилія, Малаві, Непал, Нігер, Таїланд і Туреччина.

Найменш корумпованими країнами світу є: Данія, Фінляндія, Сінгапур, Нова Зеландія, Люксембург, Норвегія, Швейцарія та Швеція (майже всі з понад 80 балами за останні тринадцять років). Найкорумпованішими сприймаються Південний Судан (8 балів), Сомалі (9) та Венесуела (10) [3].

Слід зазначити, що високий рівень корупції в Україні вкрай негативно впливає на фінансову безпеку держави. Це недопустимо враховуючи те, що Україна перебуває у воєнному стані і для боротьби з ворогом має бути достатній рівень фінансового забезпечення різних галузей.

Корупція у сфері публічних фінансів є значною загрозою фінансовій безпеці нашої держави. Це помітно з того, що публічні фінанси складають основну частину фінансової системи України, бюджети (державний і місцеві), кошти державних та комунальних суб'єктів господарювання, а також кошти цільових фондів, акумулюють переважну частину фінансових ресурсів всієї економіки.

Одним із основних інструментів, що забезпечує ефективність формування та використання фінансових ресурсів в публічному секторі а також подолання корупції є прозорість, яка повинна охоплювати всі етапи руху публічних фінансових ресурсів від сплати податків та формування доходної частини бюджетів до розподілу бюджетних коштів та їх остаточного використання через максимальну прозорість

здійснення державних закупівель. [4, с. 111]. Прозорість формування та використання публічних фінансових ресурсів може забезпечуватись як за допомогою нормативно-правового регулювання так і за допомогою інформаційних ресурсів.

Окрім прозорості, подоланню корупції сприяє і високий рівень правової культури в країні. В першу чергу, для забезпечення високого рівня правової культури, в країні має діяти принцип верховенства права. Верховенство права зазвичай розуміється як принцип, що передбачає панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні правової держави. Тобто саме принцип верховенства права в Україні має визначати умови життєдіяльності всієї країни, зокрема порядок створення, існування і функціонування державних органів і громадських організацій, порядок взаємодії різних суб'єктів між собою.

Враховуючи історію розвитку різних країн, в тому числі і фінансового, та їхньої боротьби з корупцією, важливим є розірвання так званого «порочного кола» в якому перебувають багато достатньо корумпованих і, відповідно, нерозвинених країн. До таких країн, на жаль, можна віднести і Україну, оскільки з моменту здобуття незалежності, корупція в Україні перебуває на достатньо високому рівні по сьогоднішній день. Якщо повертатись до історії, в переважній більшості в корумпованих країнах панували екстрактивні політичні та економічні інститути, що далекі від демократичних цінностей, верховенства права і звісно від прозорості формування та використання публічних фінансових ресурсів. Правителі чи політична еліта в таких країнах не зацікавлені в фінансовому розвитку країни в цілому та її громадян, оскільки такий розвиток міг зашкодити їхній владі, оточенню та особистій фінансовій вигоді. Тому ряд таких країн не могли, в силу різних обставин і через небажання еліт, розірвати те корумповане «порочне коло» в якому вони перебували і створити інклюзивні політичні та економічні інститути з низьким рівнем корупції. Багато країн досі не можуть розірвати згадані «порочні кола», тому і продовжує існувати світова нерівність в розвитку різних країн. Ми можемо прослідкувати, той факт, що менш корумповані країни є більш розвиненими фінансово, зазвичай це демократичні країни в яких діє принцип верховенства права та поважаються права людини.

Враховуючи зазначене, навіть в умовах сьогодення, під час дії воєнного стану, для України важливим є зберегти демократичні цінності та верховенство права, розвивати інклюзивні політичні та економічні інститути, оскільки за таких умов рівень корупції буде знижуватись, що позитивно вплине на фінансовий розвиток та на зміцнення фінансової безпеки держави.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Антикорупція на паузі. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. Transparency International Ukraine. 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
3. Corruption Perceptions Index, 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
4. Публічні фінанси: транспарентність vs корупція: монографія : [за заг. редакцією д-ра екон. наук І.О. Школьник]. Суми : видавництво «Ярославна». 2020. 208 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-27>

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ: ПРОБЛЕМА ПЕРЕСУВАННЯ З МЕТОЮ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Соловей Денис Юрійович

*кандидат юридичних наук, адвокат,
старший науковий співробітник відділу проблем публічного права,
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

У зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України 24 лютого 2022 року, діяльність кожного адвоката була ускладнена додатковими правовими прогалинами, які безпосередньо впливають на гарантії адвокатської діяльності.

Як зазначив Ю.В. Оніщик, «в умовах воєнного стану адвокатура України здійснювала діяльність у таких напрямках: прийняття організаційних рішень до кінця дії режиму воєнного стану; організація надання безоплатної правової допомоги особам, які потребують тимчасового захисту, за кордоном; надання безоплатної правової допомоги особам на території України; участь у обговоренні проектів законів, які стосуються професійних прав і гарантій адвокатської діяльності; благодійна допомога Збройним силам України, територіальній обороні, адвокатам та їхнім сім'ям, постраждалим внаслідок воєнних дій в Україні; гуманітарна допомога; волонтерська діяльність; надання адвокатам із сусідніх регіонів приміщення для роботи; протидія

дезінформації щодо нападу російських військ на Україну; надання адвокатам нових безкоштовних курсів з міжнародного гуманітарного і міграційного права.» [1, с. 1239].

Разом з тим, прийняті організаційні рішення до кінця дії режиму воєнного стану свідчать про неврегульованість деяких гарантій адвокатської діяльності.

Частиною 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою визначений перелік гарантій адвокатської діяльності, серед іншого, зазначено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами, зокрема:

1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;

5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості [2].

З урахуванням вищевказаних положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та запровадженням воєнного стану на території України, Кабінетом Міністрів України 24 червня 2023 року внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» та викладено пункт 8 Постанови в наступній редакції: «Під час дії комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування Збройні Сили, Держспецтрансслужба, Національна гвардія, Держприкордонслужба, Національна поліція, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС продовжують виконання своїх завдань відповідно до призначення та специфіки діяльності.

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів.

Дозволяється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях, де запроваджено комендантську годину, без виданих перепусток особам та рух транспортних засобів Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС, які залучаються до здійснення заходів під час запровадження комендантської години, транспортним засобам спеціалізованого призначення, які виконують невідкладне службове завдання, за умови ввімкнення спеціальних світлових сигнальних пристроїв, а також адвокатам, призначеним регіональними/міжрегіональними центрами з надання безоплатної правничої допомоги для надання безоплатної вторинної

правничої допомоги затриманим у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, особам, час прибуття до яких припадає на визначений період доби, зокрема на власних транспортних засобах» [3].

Також пунктом 9 вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України вказано, що адвокат, призначений регіональним/міжрегіональним центром з надання безоплатної правничої допомоги, пред'являє разом із документом, що посвідчує особу, також свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю або посвідчення адвоката України та скановану копію доручення регіонального/міжрегіонального центру з надання безоплатної правничої допомоги для надання безоплатної вторинної правничої допомоги.

Таким чином, співробітники правоохоронних органів мають можливість здійснювати слідчі та процесуальні дії в рамках КПК України, а також дії, визначені КУпАП, а адвокати за призначенням регіональних/міжрегіональних центрів з надання безоплатної правничої допомоги – надавати правову допомогу громадянам.

Однак, неврегульованим залишилось питання надання правової допомоги під час дії комендантської години адвокатами, які не призначені регіональними/міжрегіональними центрами з надання безоплатної правничої допомоги.

Відсутність правової регуляції можливості перебування таким адвокатам з метою надання правової допомоги у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях, де запроваджено комендантську годину, призводить до порушення гарантій адвокатської діяльності у вигляді створення перешкод у здійсненні адвокатської діяльності та рівності прав з іншими учасниками провадження.

Усунення вищевказаних порушень гарантій адвокатської діяльності можливе наступними альтернативними шляхами:

1. Внесенням змін до абзацу 3 пункту 8 постанови Кабінету Міністрів України № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» такого змісту: «Дозволяється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях, де запроваджено комендантську годину, без виданих перепусток особам та рух транспортних засобів Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС, які залучаються до здійснення заходів під час запровадження комендантської години, транспортним засобам спеціалізованого призначення, які виконують невідкладне службове завдання, за умови ввімкнення спеціальних світлових сигнальних пристроїв, а також адвокатам, для надання

правової допомоги затриманим у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, особам, час прибуття до яких припадає на визначений період доби, зокрема на власних транспортних засобах».

2. Розробленням механізму звернення рад адвокатів регіонів та/або Національної асоціації адвокатів України до військових адміністрацій для видачі адвокатам перепусток, які надають право перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях, де запроваджено комендантську годину, із внесенням змін до абзацу 6 пункту 9 Постанови Кабінету Міністрів України № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» такого змісту: «адвокатом, разом із документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України або її спеціальний статус, або паспортним документом іноземця та документом, що підтверджує законність перебування на території України, також свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю або посвідчення адвоката України».

Література:

1. Onishchuk Y. V. Organizational and legal bases of activity advocacy of ukraine in military condition. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 1235–1239.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

3. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСУВАННЯМ ОБОРОННИХ ЗАМОВЛЕНЬ

Солодовник Олена Вікторівна

*здобувач вищої освіти бакалаврського рівня,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Воєнний стан в Україні створив унікальні виклики для системи державних закупівель в оборонній сфері, що потребує розробки та впровадження ефективних механізмів контролю за фінансуванням оборонних замовлень. Корупційні ризики в цій сфері значно загострилися через збільшення обсягів оборонних витрат, спрощення процедур закупівель та необхідність швидкого реагування на потреби фронту [1].

Ключовим елементом контрольної системи залишається електронна система ProZorro, яка була створена після 2014 року для подолання корупції у державних закупівлях [5]. Система забезпечує прозорість процедур навіть в умовах воєнного стану, хоча законодавча база у цій сфері залишається лише частково узгодженою з директивами ЄС [9].

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виявило 11 ключових проблем у системі оборонних закупівель, включаючи відсутність системного підходу до формування та реалізації політики оборонних закупівель, неузгодженість законодавства та ролей міністерств [4]. Серед основних корупційних ризиків визначено недостатню перевірку контрагентів, відсутність єдиного підходу до визначення вартості товарів та неефективний моніторинг виконання контрактних зобов'язань [6].

Для подолання цих проблем НАЗК спільно з Міністерством оборони та Державним логістичним оператором розробило комплекс рекомендацій [4]. У 2025 році пріоритетом НАЗК у секторі безпеки та оборони є реалізація рекомендацій, наданих у рамках Стратегічного огляду української системи оборонних закупівель [2].

Система контролю включає кілька рівнів моніторингу. Перший рівень – це превентивний контроль, що здійснюється через систему декларування та моніторинг способу життя посадових осіб [1]. Україна посилила свою антикорупційну політику, впровадивши нові та модернізувавши існуючі інструменти формування доброчесності [6]. Другий рівень – це поточний контроль через електронні системи закупівель та аналіз даних про підозрілі угоди [3].

Важливою складовою є громадський контроль через систему Dozorro, яка аналізує дані про контракти, виявляє угоди з високим ризиком та повідомляє про порушення державним органам. Ця система забезпечує залучення громадянського суспільства до моніторингу оборонних закупівель.

Фінансовий контроль здійснюється через механізми моніторингу виконання контрактів, включаючи перевірку цільового використання коштів та відповідності поставлених товарів і послуг технічним специфікаціям. У 2024 році Міністерство оборони заощадило 17 мільярдів гривень, які були додатково використані для закупівлі продовольства, пального та засобів індивідуального захисту.

Особливу увагу приділено міжнародній співпраці та стандартизації. Україна активно впроваджує стандарти НАТО у сфері оборонних закупівель, що включає адаптацію процедур контролю до міжнародних вимог. Агентство оборонних закупівель професіоналізувало управління закупівлями з більш прозорими механізмами ціноутворення, посиленою конкуренцією серед постачальників та покращеними системами управління ресурсами.

Система санкцій та відповідальності передбачає як адміністративну, так і кримінальну відповідальність за порушення у сфері оборонних закупівель. Суть корупційної схеми полягала у укладенні державних контрактів з компаніями-постачальниками за навмисно завищеними цінами з отриманням відкатів до 30% від суми контракту.

Подальший розвиток системи контролю передбачає впровадження цифрових технологій моніторингу, посилення міжвідомчої координації та розширення міжнародного співробітництва. Оборонний сектор визначено як один з пріоритетних напрямів у Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки.

Ефективність механізмів контролю залежить від їх комплексного застосування, що включає превентивні заходи, поточний моніторинг, громадський контроль та систему відповідальності. Воєнний стан вимагає балансу між швидкістю прийняття рішень та забезпеченням прозорості процедур, що досягається через адаптацію існуючих механізмів контролю до умов військового часу.

Література:

1. Accomplishing the Impossible: How Ukraine Advanced Anti-Corruption Reforms in Defense & Security. URL: <https://www.corruptionjusticeandlegitimacy.org/post/accomplishing-the-impossible-how-ukraine-advanced-anti-corruption-reforms-in-defense-security> (дата звернення: 31.08.2025).

2. Anti-Corruption Steps Ukraine Must Take in 2025. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/anti-corruption-steps-ukraine-must-take-in-2025/> (дата звернення: 31.08.2025).

3. How Ukraine Rebuilt Its Military Acquisition System Around Commercial Technology. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/how-ukraine-rebuilt-its-military-acquisition-system-around-commercial-technology> (дата звернення: 31.08.2025).

4. NACP presents research and recommendations to eliminate corruption risks in centralized logistics procurement for the Armed Forces of Ukraine. URL: <https://nazk.gov.ua/en/news/nacp-presents-research-and-recommendations-to-eliminate-corruption-risks-in-centralized-logistics-procurement-for-the-armed-forces-of-ukraine/> (дата звернення: 31.08.2025).

5. Overcoming Corruption and War – Lessons from Ukraine's ProZorro Procurement System. Harvard Kennedy School. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/overcoming-corruption-and-war-lessons-ukraines-prozorro-procurement-system> (дата звернення: 31.08.2025).

6. Results of the NACP's work in 2024: building integrity in the defense and security sector. URL: <https://nazk.gov.ua/en/en/nacp-s-results-for-2024-building-integrity-in-the-defense-and-security-sector/> (дата звернення: 31.08.2025).

7. The Verkhovna Rada adopted the Anti-Corruption Strategy for 2021-2025. URL: <https://nazk.gov.ua/en/the-verkhovna-rada-adopted-the-anti-corruption-strategy-for-2021-2025/> (дата звернення: 31.08.2025).

8. Ukraine says defence sector corruption scheme uncovered. Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/8/2/ukraine-says-defence-sector-corruption-scheme-uncovered> (дата звернення: 31.08.2025).

9. Ukraine's Defense Ministry Needs Protection – From Itself. German Marshall Fund. URL: <https://www.gmfus.org/news/ukraines-defense-ministry-needs-protection-itself> (дата звернення: 31.08.2025).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Топчій Оксана Василівна

*доктор юридичних наук, доцент, доцент, професор кафедри
англійської філології та методики викладання іноземної мови
факультету іноземних мов,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Пирожик Олександр Веніамінович

*депутат Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Як показали результати вивчення наукової літератури кримінально-правові аспекти – це діяльність держави та її уповноважених органів і посадових осіб, яка спрямована на захист основних прав і свобод військовополонених, які є як громадянами України, так і іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території нашої держави [1].

Правовий статус громадян України визначений у Законі України «Про громадянство України», а іноземців та осіб без громадянства – у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

При цьому варто зазначити, що відповідно до положень ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими до таких осіб відносяться як особовий склад збройних сил конфлікту, а також члени ополчення або добровільних загонів, які є частиною цих збройних сил, так і члени інших ополчень та добровільних загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровільчі загони, а саме – організовані рухи опору, відповідають певним, визначеним у вказаній Конвенції, умовам [2].

Важливим у цьому контексті є й такий елемент, що складає зміст словосполучення «кримінально-правові аспекти», а саме – заходи, які здійснюються з метою дотримання основних прав і свобод військовополонених у воєнний стан, мають носити системний характер, тобто повинні бути взаємозв'язаними і взаємообумовленими.

Щодо поняття «воєнного стану» то воно знайшло своє відображення у ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у якій дано його законодавче визначення. При цьому його основу склали положення III-ї Конвенції про відкриття воєнних дій, що була прийнята 18.10.1907 року в Гаазі та яка ратифікована Україною.

Крім цього, до правових засад, на підставі яких вводиться воєнний стан, відносяться: Конституція України (п. 9 ст. 85, п. 19 ст. 92, п. 19 ст. 106) та Указ Президента з означеного питання (ст. 2 вказаного вище Закону).

Саме у такому сенсі вони закріплені в ст. 1 КК у виді завдань даного Кодексу та сутнісно виражені у словосполученні «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина», яке у вказаній науковій роботі розглядається у більш широкому розумінні, а саме – «як дотримання цих соціальних цінностей відносно військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану».

Таким чином, слід констатувати, що у воєнний стан статус військовополоненого можуть мати і громадяни України, і іноземці, і особи без громадянства, основні права і свободи яких має захищати держава та дотримуватись ворожа держава, якщо вона поважає норми міжнародного права.

Саме з урахуванням вказаних вище положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими в нашій державі був прийнятий у 2019 та доповнений у 2024 році Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України» [3], привівши таким чином до вимог принципу рівності (ст. 24 Конституції України та ст. 16 Конвенції) правовий статус всіх зазначених у Конвенції категорій військовополонених.

Література:

1. Колб О. Г., Пирожик О. В., Колб Р. О. Інформаційно-правове забезпечення військової безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Деліктологія* : монографія / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куноівце: Академія ГУСПОЛ, 2024. Т. 10. С. 32–51. URL: <https://akademie-huspol.cz/konference-publikace/#>

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 № 995-153. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України: Закон України від 20.08.2024 № 3897-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 49. Ст. 291.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Топчій Василь Васильович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Пушкар Олег Анатолійович

*кандидат юридичних наук,
докторант кафедри кримінального права і процесу,
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

на науковому і правозастосовному рівнях доведено, що обов'язковими ознаками неправомірної вигоди в аспекті ст. 368 КК є те, що: 1) вигодою можуть бути лише такі предмети, як грошові кошти; інше майно; переваги; пільги; послуги; нематеріальні активи; 2) ці предмети обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [1, с. 135–136].

З таким підходом можна погодитись, враховуючи, що у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» неправомірною вигодою визначається, як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. При цьому слід мати на увазі, що деякі науковці вважають, що визначений законодавством перелік об'єктів, які можуть становити неправомірну вигоду, доцільно удосконалити, особливо з урахуванням суспільної небезпеки зазначено злочину в умовах воєнного стану.

Зокрема, Ю. Ю. Сивопляс переконаний, що грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи за своєю суттю є цінностями (благами), однак, у цьому переліку законодавець зосередив цінності, які належать до двох сфер – матеріальної й нематеріальної. Водночас, на його думку, поняття з цього переліку не є, власне, кримінально-правовими, оскільки в даному випадку можна запозичити більш вдалі мовні конструкції з інших галузей права [2, с. 125].

Разом з тим, пропозиція даного ученого щодо необхідності зміни підходу до визначення конкретного переліку вигоди, яка може бути неправомірною, зокрема, відповідно до ст. 368 КК, є дещо спірною, оскільки в цьому переліку передбачено всі можливі види об'єктів, які можуть становити вигоду. Саме тому, як видається, звуження такого переліку або його надмірна конкретизація чи формалізація може призвести до зворотного ефекту та навпаки ускладнити кваліфікацію кримінального правопорушення як корупційного.

Натомість те, що дійсно потребує уточнення, – це вислів «без законних на те підстав», що використаний у ст. 368 КК, оскільки застосування саме такої смислової конструкції у формулюванні поняття неправомірної вигоди у Законі України «Про запобігання корупції» (а, саме у такому значенні дії щодо неправомірної вигоди кваліфікуються за ст. 368 КК та деякими іншими статтями даного Кодексу) ускладнює віднесення вигоди до неправомірної та, відповідно кваліфікацію діяння службової особи як пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Саме тому, враховуючи зазначене, уточнення потребує саме ця конструкція вказаної норми Закону про кримінальну відповідальність.

У якості прикладу можна звернутися до формулювання, що застосовано у деяких інших статтях чинного КК. Зокрема, у ст. 368-2 цього Кодексу (виключена на підставі Закону № 3233-IX від 13 липня 2023 р.), передбачена кримінальна відповідальність за набуття у власність особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі.

Отже, можна у повній мірі погодитись з висновком деяких науковців про те, що переважаючою ознакою незаконного збагачення, як злочину, закон у свій час визначав відсутність доказів щодо законних підстав для набуття зазначених активів у власність, а тому їх відсутність (у межах даного формулювання норми КК) дозволяє встановити наявність (чи відсутність) об'єктивної сторони складу злочину незаконного збагачення в діях особи в умовах воєнного стану в Україні. [3, с. 407].

За наведеним вище прикладом можна констатувати, що вигода є неправомірною, якщо «відсутні докази законності її отримання». Без сумніву, що таке формулювання дозволить віднести до неправомірної будь-яку вигоду, якщо можливість (правомірність) її отримання конкретною службовою особою з урахуванням її правового статусу не передбачена конкретною нормою закону, а також суспільно небезпечних наслідків, які слідують у зв'язку з цим.

Таким чином, правильне визначення усіх безпосередніх об'єктів складу кримінального правопорушення, пов'язаного з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), а також їх змістовних ознак і особливостей, виступає об'єктивною та необхідною умовою для подальшої кваліфікації на практиці даних суспільно небезпечних діянь, а також для встановлення підстав кримінальної відповідальності, її форм і видів до винних у їх вчинення осіб, що досить актуально в умовах воєнного стану.

Література:

1. Старка А. Б. Поняття неправомірної вигоди у контексті кримінально-правової характеристики ст. 369-3 КК України. *Збірник наукових статей*. 2019. № 1(10). С. 133–140.
2. Сивопляс Ю. Ю. Сучасний стан та перспективи вдосконалення поняття «неправомірна вигода». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1(7). С. 117–121.
3. Кабаєв В. М. Особливості об'єктивних ознак злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 404–409.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-31>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ВАДИ ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ВИКРИВАЧА

Усікова Наталія Павлівна

*аспірант заочної форми навчання
кафедри адміністративного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [1] було запроваджено новий статус особи – викривача, який за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством

процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання. Одночасно викривача та членів його сім'ї було взято під державний захист, законодавчо визначено їх права та гарантії, встановлена адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення їх прав.

Разом з тим, на сьогодні залишилися деякі нормативно-правові вади, які виникають під час протиправного розголошення інформації щодо викривача. Розглянемо деякі з них.

По-перше, виходячи з диспозиції частини 2 ст. 172⁸ Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] конфіденційна інформація стосується двох суб'єктів, викривач та близьких осіб викривача. У роз'ясненні Національного агентства з питань запобігання корупції від 24 лютого 2021 року № 4 «Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність» [3] визначається перелік відомостей про викривача, розголошення яких надає можливість його ідентифікувати. Проте у вказаному роз'ясненні не міститься перелік відомостей, розголошення яких надає можливість ідентифікувати близьких осіб викривача.

По-друге, відповідно ст. 2 та ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [4] та частини 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України [5] щодо викривача та членів сімей і близьких родичів викривача можуть вживатися заходи забезпечення безпеки. Поряд з цим категорія «близькі родичі» не співвідноситься з терміном «близька особа», поняття якої зазначено у пункті 3 частини 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [1]. Як наслідок під дію Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [4] та ст. 185¹¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] не підпадають наступні категорії близьких осіб викривача, які визначені у пункті 3 частини 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»: двоюрідний брат, двоюрідна сестра, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки) [1].

По-третє, відповідно до частини 2 ст. 53⁵ Закону України «Про запобігання корупції» [1] дозволяється без згоди викривача ухвалення обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати особу викривача. У такому випадку викривач повинен бути повідомлений про це не пізніше ніж за 18 робочих днів до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. Разом з тим, законодавством не передбачено випадки, у яких

може здійснюватися процедура розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати його особу без згоди викривача. Також відсутні підстави та порядок ухвалення рішення про розголошення інформації про близьких осіб викривача або інформації.

Аналогічна ситуація щодо відсутності поширення прав на конфіденційність на близьких осіб викривача вказана у частині 3 ст. 53⁵ Закону України «Про запобігання корупції» [1], норми якої передбачають лише відповідальність «за незаконне розкриття відомостей про викривача».

Підводячи підсумки зазначимо про існуючі нормативно-правові проблеми, які виникають під час протиправного розголошення інформації щодо викривача та близьких йому осіб, що спонукає до розроблення законодавцем відповідних змін та доповнень до законів України «Про запобігання корупції» [1], «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [4], Кримінального процесуального кодексу України [5] та інших підзаконних актів.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 24 лютого 2021 р. № 4. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rozyasnennya-4-vid-24.02.21.pdf>

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#n13>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фечо Ярослав Федорович

*студент магістратури спеціальності «Право»
юридичного факультету,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В умовах продиктованих повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України суттєво збільшилися об'єми гуманітарної допомоги, своєчасне надання якої стало одним з ключових факторів, що дозволив Україні вистояти в його перші місяці. І хоча станом на вересень 2025 року залежність держави від гуманітарної допомоги суттєво зменшилася, вона залишається однією з пріоритетних напрямків політики держави.

Суспільно відомо, що умови воєнного стану, накладені на різке збільшення обсягів гуманітарної допомоги розкрили численні корупційні ризики у згаданій сфері. Так, хоча офіційної інформації щодо цієї теми публікується мало, за даними громадської організації "Антикорупційний штаб", лише за січень-травень 2023 року Державною митною службою складено 115 протоколів про порушення митних правил щодо товарів ввезених як гуманітарна допомога. За їх інформацією, станом на дату публікації 17.10.2023 р., Національною поліцією, ДБР та СБУ розслідувалось понад 50 кримінальних проваджень щодо порушень у сфері гуманітарної допомоги [1].

Водночас, як зазначає Бондаренко А. О., протидія корупції щодо гуманітарної допомоги є надзвичайно важливою під час війни, адже корупція обмежує кількість допомоги, що надходить до тих, хто її потребує, перешкоджає збільшенню фінансування гуманітарних організацій та підриває імідж держави, що негативно впливає на рівень міжнародної підтримки [2, с. 126].

З огляду на вищезазначене, вважаємо актуальним дослідження правових аспектів боротьби з корупцією щодо гуманітарної допомоги, впливу війни на корупційні ризики в даній сфері, міжнародного досвіду протидії цим ризикам та шляхів його імплементації в національну політику та правову систему України.

Так, в умовах воєнного стану, з огляду на терміновість вирішення проблеми опрацювання державою безпрецедентних об'ємів гуманітарної допомоги на початку повномасштабного вторгнення, було

прийнято ряд законодавчих змін, спрямованих на спрощення ввезення її в державу, зокрема Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану” від 3 березня 2022 року, яким скасовано необхідність попереднього декларування для певних категорій товарів, якщо вони визнаються гуманітарною допомогою, постанова КМУ від 01.03.2022 № 174 “Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану”, інші закони і нормативно-правові акти [3; 4].

Водночас, майже одразу з підвищенням потоку гуманітарної допомоги Україні, антикорупційними органами та організаціями було виявлено зловживання відповідними спрощеннями, на кшталт нецільового використання незадекларованих товарів. Зокрема, як зазначає Галій В. І., після вторгнення росії Національним агентством з питань запобігання корупції (далі НАЗК) було проведено аналіз корупційних ризиків у дотичних до війни галузях, та зокрема, виявлено велику кількість таких ризиків у сфері гуманітарної допомоги [5, с. 4].

На основі свого дослідження Галій В. І. зокрема виділяє такі корупційні ризики у сфері надходження гуманітарної допомоги:

- ненадходження гуманітарної допомоги отримувачу або кінцевому набувачеві, в тому числі у зв'язку з ймовірністю зловживань службових осіб;
- отримання гуманітарної допомоги псевдоволонтерами з метою подальшого продажу [5, с. 4–5].

Нестеренко К. О. та Булгакова О. В. в своєму дослідженні виділяють наступні корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги:

- зловживання щодо примусового відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану;
- ввезення комерційних вантажів під виглядом гуманітарної допомоги;
- ненадходження товарів гуманітарної допомоги отримувачу;
- зловживання посадовими особами при видачі супровідних документів та опізнавальних знаків для перевезень гуманітарних вантажів;
- неналежний облік гуманітарної допомоги на складах, з метою задоволення приватних інтересів відповідальних осіб та інші [6, с. 348–349].

Аналізуючи відповідні корупційні ризики, згадані автори вважають необхідним вдосконалення законодавства у сфері обліку гуманітарної допомоги, розробку нових процедур звітності організацій,

відповідальних за надання гуманітарної допомоги, її отримувачів, встановлення системи аудиту відповідальних учасників ланцюга надання гуманітарної допомоги.

Серед останніх законодавчих змін в цьому напрямку варто відзначити прийняту 21 березня 2025 р. Постанову КМУ № 321, якою затверджено Порядок надання погодження на перерозподіл гуманітарної допомоги між набувачами гуманітарної допомоги – юридичними особами, Постанову КМУ від 5 вересня 2023 р. № 953, якою врегульовано питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, запроваджено ширше використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги [7; 8].

Незважаючи на позитивні зміни в цьому напрямку, бажаємо виділити декілька актуальних проблем, що залишаються неадресованими.

Так, на думку автора, проаналізувавши основні документи що встановлюють пріоритети антикорупційної політики держави, зокрема Антикорупційну стратегію НАЗК на 2021–2025 роки, можна констатувати недостатню увагу до проблеми корупції у сфері гуманітарної допомоги [9].

Вважаємо, що нова Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки повинна містити окремий розділ присвячений боротьбі з корупційними ризиками у сфері гуманітарної допомоги. При цьому, вважаємо за потрібне в основу такої стратегії поставити міжнародних досвід в регіонах, що історично потребували гуманітарної допомоги, наприклад досвід США, під час їх перебування в Афганістані, досвід миротворчої місії ООН в Південному Судані тощо.

Окремої уваги потребує актуальна проблема неефективної діяльності системи антикорупційних органів. Так, міжнародного розголосу набули останні посягання на незалежність Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Невирішеними залишаються проблеми обмеженості повноважень та фінансування НАЗК, низького рівня довіри громадськості до роботи агентства, що були підкреслені в останньому звіті Transparency International за результатами проведеного аудиту [10].

З цього приводу зазначаємо, що для держави важливо підтримувати роботу систем антикорупційних органів та спонукати їх до співпраці з міжнародними організаціями, з досвідом дослідження та боротьби з корупцією у сфері гуманітарної допомоги у нестабільних регіонах світу, таких як U-4 Антикорупційний ресурсний центр, Всесвітня продовольча програма, Акшн Ейд (Action Aid), Партнерство з гуманітарної підзвітності та інші.

Підсумовуючи вищенаведене, в умовах воєнного стану в Україні однією з найактуальніших проблем у галузі боротьби з корупцією

є корупція у сфері гуманітарної допомоги. Інтенсифікація надання гуманітарної допомоги в умовах війни зумовила посилення корупційних ризиків, та спровокувала необхідність посиленої уваги до запровадження заходів спрямованих на боротьбу з ними, що вже виразилось в позитивних законодавчих змінах.

Водночас, підняту проблему не можна назвати вирішеною. Важливим є вдосконалення антикорупційної політики держави, зокрема необхідною є розробка цілеспрямованої стратегії боротьби з корупційними ризиками у сфері гуманітарної допомоги, імплементація міжнародного досвіду та посилення співпраці державних антикорупційних органів з громадськістю.

Література:

1. Що відомо про масштаби корупції на гуманітарній допомозі, що надходить в Україну? Антикорупційний Штаб. 2023. URL: <https://surl.lu/jxbhyh> (дата звернення 11.09.2025).

2. Бондаренко О. С. Корупційні зловживання щодо гуманітарної та безоплатної допомоги в умовах збройних конфліктів: порівняльно-правове дослідження. *Право і безпека*. 2022. № 4(87). С. 125–134. URL: <https://surl.li/yrvtva> (дата звернення 11.09.2025).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://surl.li/undnaf> (дата звернення 11.09.2025).

4. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 01.03.2022 № 174. URL: <https://surl.li/clookd> (дата звернення 11.09.2025).

5. Галій В. І. Оцінка ризиків (корупційних) у сфері надходження гуманітарної допомоги та способи їх мінімізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67 С. 1–9. <https://surl.li/uxmwyu> (дата звернення 11.09.2025).

6. Булгакова О. В., Нестеренко К. О. Корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 347–350. URL: <https://surl.li/vqhpzk> (дата звернення 11.09.2025).

7. Деякі питання перерозподілу та цільового використання гуманітарної допомоги. Постанова КМУ від 21.03.2025 № 321. URL: <https://surl.li/kgxavu> (дата звернення 11.09.2025).

8. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 05.09.2023 № 953. URL: <https://surl.li/ugpywr> (дата звернення 11.09.2025).

9. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. НАЗК. URL: <https://surl.li/befvdt> (дата звернення 11.09.2025).

10. Перший зовнішній аудит НАЗК закінчено! Як оцінили роботу агентства. Transparency International. URL: <https://surl.li/furjjw> (дата звернення 11.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-33>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ

Хайнацький Євген Сергійович
<https://orcid.org/0009-0007-0645-8417>
*кандидат юридичних наук, суддя,
Печерський районний суд міста Києва
м. Київ, Україна*

Звичайно, аналіз зарубіжного досвіду запобігання вчинення засудженими кримінальних правопорушень у пенітенціарній системі зарубіжних країн показує, що дана проблема вже давно відома у світовій практиці. А тому, стратегічно важливим питанням запобігання вчинення засудженими в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України) кримінального правопорушення є вивчення саме зарубіжного досвіду.

Варто також наголосити, що українські учені систематично використовують у власних дослідженнях іноземні практики функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн, і відповідно, пропонують їх впровадження у вітчизняну практику установ виконання покарань ДКВС України, у тому випадку, коли він заслуговує на це..

Прикро, що адміністрація установи виконання покарань ДКВС України її персонал, не завжди раді тим пропозиціям, що надають вітчизняні вчені у власних дослідженнях, мета яких не тільки покращити функціонування кримінально-виконавчої системи України, а й створити передумови її трансформації в пенітенціарну систему.

З огляду на викладене, варто зазначити, що діяльність установ виконання покарань ДКВС України в умовах правового режиму воєнного стану продовжує функціонувати з елементами командно адміністративної системи, повільно відбувається адаптація їх до міжнародних

стандартів поведінки з ув'язненими і засудженими, не належна система фінансування кримінально-виконавчої системи України, все це створює умови для засуджених вчиняти в місцях несвободи ДКВС України кримінальних правопорушень.

Враховуючи сучасні умови правового режиму воєнного стану в Україні, серед стратегічних напрямків запобігання вчинення засудженими в установах виконання покарань ДКВС України має бути відпрацьований комплексний механізм з особами схильними до їх вчинення під час відбування покарань. 16 грудня 2022 р розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1153-р. було схвалено нову стратегію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України на 2026 рік [1]. Її системний аналіз основних положень дає підстави для висновку, що проблема запобігання вчинення засудженими в установах виконання покарань ДКВС України нового кримінального правопорушення, не передбачає принципової відмінності також і в пенітенціарній системі зарубіжних країн.

Більше того, наявність численних наукових дискусій, які іноді є протилежними серед вітчизняних та зарубіжних вчених щодо вивчення зарубіжного досвіду запобігання вчинення засудженими під час відбування покарання нового кримінального правопорушення, вказують на її актуальність та потребу у її вирішенні.

Отже, проблема запобігання вчинення засудженими кримінального правопорушення для всіх зарубіжних країн, які нами вивчалися є однакою. З цього приводу вітчизняний вчений О.О. Некрасова зазначає, що неодмінною умовою успішної реалізації кримінальної та кримінально-виконавчої політики будь-якої країни є запобігання в пенітенціарній системі пенітенціарного рецидиву [2, с. 161]. Із викладеного можна зробити висновок, що кримінальне законодавство всіх зарубіжних країн містить норми про відповідальність за подібні кримінально карні діяння.

Відзначаючи безперечну значущість раніше проведених досліджень, щодо іноземних практик запобігання кримінальних правопорушень у пенітенціарній системі зарубіжних країн, як нам представляється, вони не вичерпують кола питань, що вимагають свого вирішення. З цього приводу варто підтримати позицію вітчизняного дослідника пенітенціарної системи І.Г. Богатирьова проте, що перш за все важливо розуміти, що не існує ідеальних правових систем. Їх ефективність визначається своєчасністю та відповідністю стану держави і права тієї чи іншої країни певному етапу суспільного розвитку [3, с. 40].

Отож, сьогодні цілком природним є використання іноземних практик запобігання вчинення засудженими пенітенціарній системі зарубіжних країн. Так. проведений нами аналіз кримінальних кодексів

країн зарубіжних країн (Польщі, Чехії, Великобританії, Франції, Німеччини США) показав, що більшість статей, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення нормальної діяльності пенітенціарної системи, схожі за конструкцією їх диспозицій.

Вивчаючи досвід пенітенціарних систем зарубіжних країн нами було встановлено, що в їх установах вчиняються, як групова непокоря засуджених, так і захопленням заручників і знищенням майна. Зокрема, причинами вчинення кримінальних правопорушень у пенітенціарних установах США є також, як і в Україні, погані умови утримання засуджених, що викликає в них постійну недоволеність. До них належать переповненість тюрем, недостатнє їх фінансування, неправильна класифікація засуджених за режимом відбування покарання та деякі інші причини.

З цього приводу, вітчизняний вчений І.М. Копотун досліджуючи пенітенціарні установи США припускає, що низка чинників створює в середовищі засуджених відчуття втоми, песимізм і напруженість, які в кінцевому результаті призводять до масових заворушень. Вони можуть спалахнути від «іскри», такої, як, наприклад, погана їжа або чутки про насильство тюремної адміністрації. Відповідно до цієї теорії обов'язково мають бути присутніми два елементи: підстава невдоволення та інцидент, який перетворює невдоволення у заворушення [4, с. 91].

Тому поділяючи позицію учених ми виділяємо такі заходи запобігання кримінального правопорушення в установах виконання покарань ДКВС України, як: своєчасно сплановані адміністрацією установи виконання покарань ДКВС України заходи, мета яких досягти певного результату; профілактичні заходи на засудженого, схильного до вчинення нового кримінального правопорушення; заходи індивідуального характеру, які впливають на поведінку засудженого не вчиняти нове кримінальне правопорушення.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведене показує, що вивчення запобігання вчинення засудженими в пенітенціарній системі зарубіжних країн кримінального правопорушення надає можливості їх використання в Україні, наприклад, застосування динамічної безпеки або методики оцінювання ризиків і можливостей засудженого під час відбування покарання.

Література:

1. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України

від 16.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 04.08.2025).

2. Некрасов О. О. Порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії втечі з місця позбавлення волі або з-під варти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 161–168.

3. Богатирьов І. Г. Порівняльне кримінально-виконавче право : навч. посіб. / Богатирьов І. Г., Копотун І. М., Пузирьов М. С. ; за заг. ред. І. Г. Богатирьова. К. : Ін-т крим.-вик. служби, 2013. 140 с.

4. Копотун Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : моногр. К.: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-34>

КРИЗА ДОВІРИ ДО АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЕКТУ № 12414 ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ НАБУ І САП

Хейлик Віра Вадимівна

студентка 4 курсу соціології

Науковий керівник: Якуніна Алла Олександрівна

доцент, кандидат історичних наук,

доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук,

Дніпровський державний технічний університет

м. Кам'янське, Україна

Липень 2025 року. Українські захисники тримають оборону на фронтах, громадяни збирають кошти на дрони, а світ стежить за кожним кроком України на шляху до перемоги. Саме в цей момент, коли увага суспільства прикута до військових подій, Верховна Рада несподівано ухвалює законопроект, який може кардинально змінити всю антикорупційну архітектуру держави.

22 липня 2025 року депутати проголосували за законопроект № 12414, який на перший погляд стосувався процедур розслідування справ про зниклих безвісти. Але ніхто не очікував, що в останню мить до документа додадуть правки, які фактично позбавляють незалежності два ключові антикорупційні органи – Національне антикорупційне бюро (НАБУ) та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) [1].

Що ж насправді змінює цей закон? Якщо говорити простими словами, то генеральний прокурор отримує право забирати справи у НАБУ і передавати їх іншим органам. САП, яка раніше мала ексклюзивне право підтримувати обвинувачення у справах топкорупції, тепер може бути просто відсторонена від справи за рішенням генпрокурора.

Звучить можливо не так страшно, але експерти бачать у цьому повернення до старої системи, коли генеральний прокурор міг контролювати всі розслідування. Згадаймо часи Віктора Пшонки, коли Генпрокуратура була інструментом політичного впливу, а не правосуддя.

Фактично, якщо цей законопроект буде прийнято, керівник САП стане номінальною фігурою, а НАБУ втратить свою незалежність і перетвориться на підрозділ Генеральної прокуратури [2].

Особливо цинічно виглядає той факт, що ці кардинальні зміни додали в останню мить, буквально перед голосуванням. Депутати фактично голосували за один законопроект, а отримали зовсім інший. Це нагадує старі схеми "протаскування" спірних норм під виглядом технічних правок [3].

І тут сталося дещо неочікуване. Навіть у воєнний час, коли протести здаються чимось другорядним, люди вийшли на вулиці. У Києві, Львові, Одесі, Дніпрі та інших містах пройшли мітинги проти прийняття закону [3].

Це свідчить про дуже важливу річ: українське суспільство дозріло до розуміння того, що боротьба з корупцією – це не менш важлива частина війни за майбутнє країни, ніж бої на фронті.

Протести проти закону № 12414 стали своєрідним тестом на зрілість громадянського суспільства. І суспільство його склало. Люди показали, що розуміють: незалежні антикорупційні органи – це не просто бюрократичні структури, а гарантія того, що після війни Україна не повернеться до старих схем розкрадання і зловживань.

Ослаблення НАБУ і САП у воєнний час створює особливо небезпечні корупційні ризики. По-перше, державний бюджет зараз як ніколи переорієнтований на оборонні потреби. Мільярди доларів міжнародної допомоги надходять в Україну. Це створює величезні можливості для зловживань, якщо немає ефективного контролю [5].

По-друге, режим воєнного стану передбачає певну закритість інформації з міркувань безпеки. Це може бути використано для приховування корупційних схем під виглядом "державної таємниці". Саме тому незалежні антикорупційні органи в цей період особливо важливі – вони мають спеціальні повноваження та досвід розслідування складних справ.

Як правильно зазначає дослідниця Н. Кайда: "усвідомлюючи стан війни на території України, слід розуміти, толеруючи корупцію – толерується занепад України" [6]. Кожна вкрадена гривня з оборонного бюджету – це недолік боєприпасів на фронті, недобудований укріплений район, не врятовані життя.

Третій ризик – це міжнародна репутація. Україна зараз як ніколи залежить від підтримки західних партнерів. І ці партнери дуже уважно стежать за тим, наскільки ефективно Україна бореться з корупцією. Ослаблення антикорупційних інституцій може призвести до скорочення міжнародної допомоги саме тоді, коли вона найбільше потрібна [5].

Одна з найбільших проблем сучасної антикорупційної боротьби – це те, що Н. Кайда називає переходом кримінального провадження "з юридичної площини у медіану" [6]. Ми постійно бачимо ефектні відео з обшуків, публічні вручення підозр, гучні заяви про "боротьбу з топкорупцією". Але де обвинувальні вирoki?

Законопроект № 12414 загрожує ще більше перетворити антикорупційну боротьбу на імітацію. Коли генпрокурор може в будь-який момент забрати справу у НАБУ, виникає спокуса використовувати це для "зливання" небажаних розслідувань.

Ще одна важлива проблема, на яку вказує Н. Кайда – це відсутність єдиного статусу антикорупційних органів: "потрібен єдиний закон про правоохоронні органи, який зробить ці органи уніфікованими в питаннях відповідальності, незалежності, результативності" [6].

НАБУ, ДБР, БЕБ – всі ці органи нібито створені за єдиним зразком, але мають різну результативність. Це створює плутанину, дублювання функцій, а іноді і конфлікти між відомствами. Замість того, щоб вирішувати цю проблему системно, влада вибрала шлях підпорядкування всіх органів генпрокурору. Але це не уніфікація, а централізація, яка може знищити головну перевагу антикорупційних органів – їхню незалежність.

Події навколо законопроекту № 12414 демонструють складну дилему: як зберегти ефективність антикорупційних інституцій в умовах воєнного стану, не жертвуючи при цьому їхньою незалежністю?

По-перше, важливо зрозуміти, що боротьба з корупцією – це не розкіш мирного часу, а необхідність воєнного. "Критично важливим у сфері боротьби з корупцією є співпраця суспільства та держави" [6]. Саме громадянське суспільство має стати головним захисником незалежності антикорупційних органів.

По-друге, потрібна реальна, а не декларативна підтримка міжнародних партнерів. Західні країни мають чітко давати зрозуміти українській владі, що ослаблення антикорупційних інституцій неприпустиме і може вплинути на обсяги допомоги.

По-третє, необхідно повернутися до суті антикорупційної боротьби – реальних результатів замість медійних шоу. Як зазначають дослідники, "бракує реальних обвинувальних вироків, а також ефективних санкцій, таких як конфіскація майна і заборона займати державні посади для осіб, засуджених за корупційні злочини" [6].

Нарешті, воєнний стан не може бути виправданням для демонтажу демократичних інституцій. Навпаки, саме в умовах кризи особливо важливо зберегти ті механізми, які захищають суспільство від зловживань влади. Україна воює не просто за територію, а за право жити в правовій державі, де закон однаковий для всіх.

Література:

1. Офіційна заява НАБУ і САП щодо законопроекту №12414 2025. URL: <https://nabu.gov.ua/news/ofitciyiina-zaiava-nabu-i-sap-shchodo-zakonoprojektu-12414>
2. Верховна Рада ухвалила закон, який обмежує незалежність НАБУ і САП. Радіо Свобода. Це вивело на вулиці тисячі людей. 2025 URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/parlament-ukhvalyv-zakon-obmezhuje-nezalezhnist-nabu-i-sap/33480793.html>
3. Володимир Зеленський підписав законопроект 12414. УНІАН. 2025. 1 серпня. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-robotu-nabu-ta-sap-13075386.html>
4. Чому мітингують проти закону № 12414, який обмежує повноваження НАБУ і САП. *Суспільне Харків*. 2025. 25 липня. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/1074027-comu-mitinguut-proti-zakonu-no12414-akij-obmezue-nabu-i-sap-poasnenna-spivzasnovnika-hac>
5. Трансперенсі Інтернешнл Україна. Чи спроможні та ефективні антикорупційні інституції: дослідження ТІ Україна. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/research/chy-spromozhni-ta-efektyvni-antykoriuptsijni-institutsiyi-doslidzhennya-ti-ukrayina/>
6. Кайда Н. І. Формування та реалізація механізмів запобігання корупції в органах державної влади. *Bulletin of Postgraduate education: Ser. «Social and Behavioral Sciences; Management and Administration»*. 2025. URL: <https://ojs.uem.edu.ua/index.php/spnma/article/view/807>

РЕЄСТР ЛОБІСТІВ УКРАЇНИ: НОВИЙ ЕТАП ПРОЗОРОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Чалий Михайло Григорович

*викладач кафедри військового права,
Військово-юридичний інститут
Національного-юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Київ, Україна*

З метою визначення правових засад представляти свої комерційні інтереси та/або комерційні інтереси бенефіціару, відповідно до пункту 1 Розділу III Прикінцевих положень, не пізніше 1 вересня 2025 року набрав чинності Закон України «Про лобіювання» від 23 лютого 2024 р. № 3606-IX [1].

Вперше в національному законодавстві створено правову підставу для системного та прозорого впливу приватних і корпоративних інтересів на процес ухвалення державних рішень. Оскільки, до цього часу лобіювання фактично залишалося поза нормативним полем, а його практика часто супроводжувалася непрозорим тиском на органи влади та підвищеним ризиком до корупції [3, 4].

Адмініструваний Національним агентством з питань запобігання корупції Реєстр прозорості, покликаний збирати та систематизувати дані про суб'єктів лобістської діяльності, їхніх замовників, напрями впливу та фінансові витрати, що забезпечує підзвітність і відкритість інформації для дослідників, журналістів і громадськості (в розумінні громадського контролю), яке можна вважати за аналогією із визначеним поняттям у Законі України «Про запобігання корупції» [2, 5].

Попередні дані Реєстру свідчать, що протягом перших трьох місяців було зареєстровано понад 50 суб'єктів лобістської діяльності, що свідчить про активне залучення бізнесу до нового законодавчо врегульованої взаємодії з державою та початкового механізму ефективного контролю.

До набрання чинності Законом України «Про лобіювання», в країні фактично існував правовий вакуум у сфері лобістської діяльності: контакти між бізнесом та органами влади залишалися непрозорими, не фіксувалися в офіційних реєстрах та не існувало сучасного механізму контролю [3, 5].

Вказане не відповідало міжнародним стандартам прозорості та підзвітності, зокрема принципам ОЕСР, які передбачають облік усіх

контактів впливових груп на державні рішення [8]. Відсутність нормативного регулювання є загрозою непрозорого тиску, що іноді фіксувалося у публічних аналітичних оглядах та ЗМІ.

Порівняння з європейською практикою вбачається великий проміжок часу бездіяльності у цій сфері. Наприклад, у Польщі з 2005 року діє закон із обов'язковою реєстрацією лобістів, публічними слуханнями та кодексом етики, а на рівні ЄС функціонує Transparency Register, який охоплює всі основні інституції Європейського парламенту та Єврокомісії [6, 7, 9]. Контраст із європейською практикою свідчить про необхідність запровадження в Україні ефективних механізмів підзвітності та прозорості лобістської діяльності.

Закон України «Про лобіювання» встановлює комплекс механізмів контролю та відповідальності, спрямованих на забезпечення прозорості взаємодії бізнесу та держави. Суб'єкти лобістської діяльності зобов'язані зареєструватися у Реєстрі прозорості, надавати регулярні звіти про напрями впливу та фінансові витрати, а також розкривати інформацію про замовників та кінцевих бенефіціарів.

Додатково законом визначено категорії осіб, які не можуть здійснювати лобістську діяльність, включно з державними службовцями, політичними партіями та представниками ЗМІ, що мінімізує потенційні конфлікти інтересів. Порухення встановлених норм передбачає адміністративну відповідальність, штрафи та у ряді випадків – обмеження права на лобістську діяльність у майбутньому [1, 4]. Впровадження такої системи сприятиме підвищенню підзвітності лобістів та відкритості даних, що робить інформацію доступною для наукових досліджень і дозволяє оцінювати ефективність існуючого законодавства з метою його подальшого вдосконалення, у тому числі посилення відповідальності за порушення у наведеній сфері діяльності.

Порівняльний аналіз української системи лобіювання та досвіду Польщі і ЄС дозволяє виділити ключові подібності та відмінності. В обох країнах впроваджено обов'язкову реєстрацію лобістів, ведення публічних реєстрів та етичні кодекси, що забезпечують прозорість контактів між суб'єктами впливу і державними органами [6, 7]. Водночас українське законодавство враховує національні особливості управління і адаптує європейські механізми до внутрішнього контексту, зокрема встановлюючи категорії осіб, які не можуть здійснювати лобістську діяльність, та деталізуючи порядок звітності.

На рівні ЄС функціонує Transparency Register, який охоплює всі основні інституції Європейського парламенту та Єврокомісії, що створює можливості для порівняння ефективності регуляторних механізмів і потенційного впливу на підзвітність [7, 9].

Таким чином, українська модель відтворює ключові європейські стандарти прозорості, при цьому враховує локальні умови та дозволяє оцінювати ефективність впроваджених норм у практичній діяльності.

Впровадження закону та Реєстру прозорості створює передумови для підвищення прозорості та підзвітності взаємодії бізнесу і держави, зменшення корупційних ризиків. Протягом перших трьох місяців роботи Реєстру, демонструють успіх, в наведеному напрямку, де реєстрацію здійснило понад 50 суб'єктів лобістської діяльності та активне подання звітів щодо фінансових витрат і напрямів впливу [2, 5]. Результати свідчать про перші кроки до зниження непрозорого впливу та потенційне зменшення корупційних ризиків. Громадський контроль, через публічний доступ до прозорих даних дозволяє науковцям, журналістам та громадськості здійснювати моніторинг і порівняльний аналіз ефективності впроваджених норм, що, за умови послідовного адміністрування та дисциплінованого виконання вимог суб'єктами лобістської діяльності, може створити основу для подальшого вдосконалення нормативного регулювання [2, 5, 8, 9].

Висновки та пропозиції. На велике переконання, Український Реєстр створює інституційну основу для підвищення прозорості та запобігання конфліктам інтересів, наслідуючи досвід та практику Європейського Союзу. Ефективність його функціонування значною мірою залежатиме від якості адміністрування, дисципліни суб'єктів лобістської діяльності та регулярності подання звітності. Очікується, що систематичний моніторинг та публічний доступ до інформації сприятимуть формуванню нових стандартів підзвітності, посиленню контролю за законністю контактів між бізнесом і владою та поступовому зниженню ризиків непрозорого впливу. В перспективі накопичення статистики порушень у цій сфері.

Практична реалізація положень закону дозволять науковцям, журналістам і громадськості оцінювати ефективність системи, порівнювати її з європейськими моделями та визначати напрями подальшого вдосконалення регулювання лобістської діяльності в Україні.

Література:

1. Закон України «Про лобіювання» від 23.02.2024 № 3606-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3606-20> (дата звернення: 08.09.2025).
2. Інформаційний довідник НАЗК щодо застосування Закону України «Про лобіювання» станом на 01.09.2025. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2025/Info-dovidnyk-lobiuyvannya.pdf> (дата звернення: 08.09.2025).

3. В Україні запрацював закон про лобіювання: що потрібно знати // Poda.gov.ua. URL: <https://poda.gov.ua/news/235639> (дата звернення: 08.09.2025).

4. Ukraine: Law on lobbying takes effect // Lexology, 02.09.2025. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=31de9860-0bd0-4302-b537-57f6b67d29bc> (дата звернення: 08.09.2025).

5. 1 вересня 2025: що змінює новий закон про лобіювання // 7eminar.ua, 31.08.2025. URL: <https://7eminar.ua/news/11731-z-1-veresnya-2025-roku-nabiraje-cinnosti-zakon-ukrayini-pro> (дата звернення: 08.09.2025).

6. Закон Польщі від 7 липня 2005 р. «Про лобістську діяльність у правотворчому процесі». URL: <https://pravo.hse.ru/partnercompet/lobby> (дата звернення: 08.09.2025).

7. Лоббизм в ЄС: правова основа в Польщі (2006) і Литві (2001) // Wikipedia. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Лоббизм_в_Европейском_союзе (дата звернення: 08.09.2025).

8. OECD Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024: Poland Country Note. URL: https://tilman-hoppe.de/Lobbying_Toolkit-RU.pdf (дата звернення: 08.09.2025).

9. Lobbying Toolkit: аналіз реєстрів, плата, відкриті дані. URL: https://tilman-hoppe.de/Lobbying_Toolkit-RU.pdf (дата звернення: 08.09.2025).

10. Додаткове джерело про тенденції реєстрації лобістів у ЄС. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Лоббизм> (дата звернення: 08.09.2025).

11. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text=%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9#w1_1

АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Черкунов Олександр Віталійович

*кандидат юридичних наук,
докторант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Питання запобігання та протидії корупції в митних органах України залишається одним із ключових викликів державної політики у сфері публічної служби. Митниця, як орган, що безпосередньо забезпечує реалізацію митної справи, функціонує на перетині економічних, адміністративних та правоохоронних повноважень. Такий комплексний характер діяльності створює умови для виникнення корупційних ризиків, що можуть підривати не лише ефективність митного контролю, але й довіру суспільства до державних інституцій.

Останні роки характеризуються суттєвими інституційними змінами в системі митної служби, зокрема впровадженням інституту ротації посадових осіб митних органів, електронних сервісів, автоматизованого розподілу митних декларацій та інших інструментів, спрямованих на мінімізацію людського фактора у прийнятті рішень. Водночас практика показує, що формальне запровадження сучасних технологій не завжди автоматично призводить до зниження корупційних проявів. Ефективність антикорупційної політики в митних органах залежить від балансу між правовими механізмами, організаційними процедурами та реальним контролем за їх виконанням.

Дослідження антикорупційних механізмів у діяльності митних органів вимагає комплексного підходу, що включає аналіз чинного законодавства, міжнародних стандартів, організаційної структури митної служби та наявної правозастосовної практики. Окремої уваги потребує питання взаємодії митних органів з іншими суб'єктами у сфері запобігання корупції, зокрема правоохоронними органами, органами фінансового контролю та громадянським суспільством.

При цьому регулярні повідомлення у ЗМІ та на офіційних ресурсах правоохоронних органів свідчать про системність корупційних ризиків у митній сфері. Водночас значна частина таких резонансних справ не доходить до обвинувального вироку, що зумовлює сумніви у спроможності чинних механізмів забезпечити реальну невідворотність

відповідальності. Це також вказує на вплив людського фактора, зокрема при реалізації дискреційних повноважень посадовців митниці, який залишається однією з найскладніших для усунення передумов корупційних проявів.

Як зазначають В. Краєвський та Т. Міщенко, що питання запобігання та протидії корупції в митних органах України розглядаються як комплекс заходів, спрямованих на усунення умов, що сприяють корупційним проявам, та підвищення ефективності службової діяльності. Зокрема, автори підкреслюють необхідність удосконалення правового регулювання, посилення інституційної спроможності підрозділів внутрішнього аудиту, впровадження сучасних технологій контролю та моніторингу, а також формування високих стандартів службової етики й доброчесності серед персоналу [1].

Як зазначають Т. Часова та Я. Леляк, ефективна протидія корупції потребує поєднання правових, інституційних та організаційних механізмів, що спираються на міжнародні стандарти доброчесності, зокрема Конвенцію ООН проти корупції, а також національні антикорупційні стратегії. Ключовими умовами успіху є забезпечення незалежності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, їх належне фінансування та підзвітність суспільству. При цьому, досвід України свідчить, що формальне запровадження передових підходів без реального виконання та моніторингу не дає бажаних результатів, а отже, необхідно поєднувати запобіжні заходи з невідворотністю покарання для порушників [2].

Обидві наведені позиції взаємодоповнюють одна одну, оскільки охоплюють як практичні інструменти запобігання корупційним проявам, так і системні засади формування антикорупційної політики. Практичні заходи – удосконалення правового регулювання, посилення інституційної спроможності підрозділів внутрішнього аудиту, впровадження сучасних технологій контролю та моніторингу, підвищення етичних стандартів персоналу – є необхідною умовою ефективності службової діяльності. Водночас інтеграція міжнародних стандартів доброчесності з національними стратегіями, забезпечення незалежності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, їх належного фінансування та підзвітності суспільству формує системне підґрунтя антикорупційної політики.

Оптимальним є поєднання цих підходів у межах єдиної моделі, що ґрунтується на чітких і вимірюваних показниках ефективності, прозорих процедурах внутрішніх перевірок, зовнішньому громадському контролю та належному захисті викривачів. Такий підхід дозволяє не лише запроваджувати передові інструменти, а й забезпечувати їх реальний вплив на зниження рівня корупційних ризиків у митних

органах. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток корпоративної доброчесності як фундаментальної складової ефективної антикорупційної політики митних органів.

Корпоративна доброчесність персоналу митної служби України виконує контрольну, превентивну, регуляторну та санкційну функції, спрямовані на забезпечення прозорості, законності та відповідності діяльності митних органів міжнародним стандартам [3]. Таким чином, інтеграція принципів корпоративної доброчесності у щоденну діяльність митних органів формує стійке інституційне середовище, в якому корупційні прояви не лише своєчасно виявляються та усуваються, але й унеможлиблюється їх системне відтворення.

Як зазначає Р. Є. Яремчук, сьогодні на міжнародному рівні відсутня загальноприйнята практика оцінювання корупції, а одним із ефективних підходів є отримання даних шляхом соціологічних опитувань [4].

Такий підхід видається особливо актуальним для реформування митної служби, оскільки дозволяє врахувати не лише статистичні показники виявлених правопорушень, але й сприйняття корупційних проявів усіма зацікавленими сторонами, що, у свою чергу, сприяє формуванню комплексної та об'єктивної картини стану доброчесності в органах.

Статистичні дані щодо рівня корупції та економічної злочинності, попри їх об'єктивний характер, не завжди відображають реальний стан проблеми, тоді як результати соціологічних досліджень дозволяють врахувати сприйняття та оцінки суспільства, що є важливим чинником для вироблення ефективної антикорупційної політики [5].

Для реформування митної служби особливо актуальним є застосування комплексного підходу до оцінювання стану доброчесності, який поєднує аналіз офіційної статистики та результати незалежних соціологічних досліджень. Статистичні дані щодо кількості виявлених правопорушень, проведених дисциплінарних проваджень та притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності відображають лише зафіксовані факти, проте не враховують латентні прояви та рівень суспільної довіри. Натомість соціологічні опитування працівників митних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян дозволяють виявити приховані проблеми, оцінити сприйняття корупційних ризиків і визначити, наскільки ефективними є впроваджені антикорупційні заходи. Поєднання цих двох джерел інформації у межах єдиного аналітичного інструменту сприятиме формуванню об'єктивної та багатовимірної картини стану доброчесності, а також забезпечить обґрунтованість управлінських рішень. Доцільним є запровадження в митних органах України постійно діючої системи моніторингу, яка передбачатиме регулярне статистичне звітування,

проведення щорічних незалежних соціологічних досліджень та інтеграцію отриманих результатів у комплексний звіт. Такий підхід дозволить своєчасно виявляти нові корупційні загрози, оцінювати динаміку змін та визначати пріоритетні напрями подальшого вдосконалення антикорупційної політики.

Література:

1. Краєвський, В. М., та Міщенко, Т. М. «Внутрішній аудит у протидії корупції та шахрайству в органах державного сектора України». *Український економічний часопис*. Вип. 9 (2025): 47–60. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-9-8>
2. Часова, Т. О., та Леляк, Я. О. «Інноваційні підходи до боротьби з корупцією: міжнародний досвід та досвід України». *Dictum Factum*. № 2 (2024): 307–314. <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-307-314>
3. Христинченко Є. О. Функції корпоративної доброчесності персоналу митної служби України: правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 87(4). С. 353–357. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.55>.
4. Яремчук, Р. Є. Оцінювання корупції в Україні на основі соціологічного опитування. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Том 2, № 5. С. 50–60. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(5\)-6S](https://doi.org/10.60022/2(5)-6S).
5. Копитко М. І., Вінічук М. В. Концептуальні засади формування антикорупційної політики в системі економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку*. 2025. Т. 2, № 5. С. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14758425>.

ПРИВАТНІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЧИННИК У БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ

Чорний Віктор Анатолійович

<https://orcid.org/0009-0004-7166-6747>

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Інститут економіки та права Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Корупція – соціальне явище негативного характеру, яке роз’їдає суспільство, створює умови для посилення соціальної напруженості, підриває авторитет державної влади у широких верст населення. Згідно визначення корупції наведеного у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, вона, крім іншого, включає обіцянку / пропозицію / надання неправомірної вигоди особам, визначеним законодавством, або іншим особам на яких вони вкажуть, з метою переконати цю особу до протиправного використання наявних у неї повноважень чи можливостей, що обумовлені цими повноваженнями [1]. Таким чином, до суб’єктів корупції віднесені не тільки особи, що отримують (приймають пропозицію) неправомірну вигоду, а і ті, що її надають (обіцяють).

Висловимо сумніви щодо повноти наведеного визначення. На наш погляд не завжди метою суб’єктів корупції, що надають неправомірну вигоду, є схилення осіб, наділених владним або службовими повноваженнями або, які завдяки цим повноваженням, мають певні можливості, саме до *неправомірного* їх використання. В суспільних відносинах трапляються випадки, коли особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи та інші, зазначені у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» особи, користуючись наявним у них дискреційними повноваженнями, навмисно перешкоджають отриманню громадянами адміністративних послуг або прийняттю законних рішень в тих чи інших питаннях. При цьому, не завжди метою осіб, наділених владними повноваженнями може бути отримання неправомірної вигоди. Стимулом для вчинення подібних діянь може бути побоювання за власну безпеку або благополуччя, тиск можновладців або інших зацікавлених осіб, які мають важелі впливу на суб’єктів корупції, особиста неприязнь до громадянина, що звернувся до державного чи іншого органу з особистим питанням, що потребує вирішення тощо. У даних випадках, відсутні такі корупційні чинники, як одержання / прийняття / надання неправомірної вигоди або обіцянка / пропозиція

такої вигоди. Складно уявити, що до неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру може бути віднесено прагнення до особистої безпеки та благополуччя. Наразі мається на увазі не суто матеріальне благополуччя, а можливість жити спокійним життям, наявність стабільного та легального прибутку (наприклад, заробітна плата), відсутність загроз для життя, здоров'я, майна свого та своїх близьких, вільний доступ до життєво необхідних ресурсів (вода, продукти харчування, одяг, енергоносії тощо), можливості для розвитку тощо. Загрози усталеному способу життя можуть мотивувати для скоєння неправомірних діянь не менше ніж прагнення до збагачення. Побожовання перед можливістю втратити благополуччя нерідко сприяють вчиненню діянь, які мають ознаки злочинних, але не направлені на неправомірне використання наданих службових повноважень.

Спробуємо навести приклади. В наші часи, мережа Інтернет насичена повідомленнями про чисельні випадки мобілізації осіб за станом здоров'я непридатних до військової служби [2; 3; 4]. Про наявність порушень у роботі військово-лікарняних комісій (далі – ВЛК) свідчить також і судова практика. Так, Закарпатським окружним адміністративним судом у справі № 260/1996/22 визнано протиправною та скасовано постанову ВЛК про визнання позивача придатним до військової служби [5], аналогічне рішення прийнято Київським окружним адміністративним судом у справі № 320/4996/23 [6] та інші.

Необхідно зазначити, що вказані та інші подібні судові рішення, відповідачами не оскаржувались ні в апеляційному, ні, відповідно, в касаційному порядку. Крім того, під час розгляду справ в судах першої інстанції, відповідачами, як правило, взагалі не надавались відзиви на позови, представники відповідачів у судові засідання не з'являлись. Таким чином, можливо висловити припущення, що відповідачі, заздалегідь усвідомлювали незаконність своїх рішень за результатами медичного огляду окремих осіб. Незважаючи на зазначене, службові особи ВЛК допускають порушення прав громадян шляхом заниження тяжкості наявної хвороби, або взагалі «не помічають» у військовозобов'язаних, або інших осіб, які підлягають медичному огляду, в т.ч. і військовослужбовців, захворювань, що перешкоджають службі в збройних силах. Такі випадки, останніми роками набули масового характеру. Крім інших негативних наслідків для суспільства, державний бюджет несе надлишкове навантаження в оплаті судових витрат, пов'язаних із розглядом зазначених справ.

Необхідно звернути увагу, що масове направлення до лав армії осіб із хворобами, що унеможливають ефективне виконання завдань, що стоять перед збройними силами, аж ніяк не сприяє підвищенню

бойового потенціалу військових підрозділів. Навпаки, залучення до виконання бойових завдань осіб, що неспроможні витримувати серйозні фізичні навантаження (наприклад, хворих на гіпертонію) ставить під загрозу досягнення кінцевої мети командування, створює необумовлені ризики, як і для самого такого військовослужбовця, так і для інших військових. Крім того, такий підхід працівників ВЛК до виконання своїх службових обов'язків спонукає військовозобов'язаних та військовослужбовців недовіркою ставитись до проходження медичного огляду, а іноді і зовсім відмовлятись від нього, навіть, усвідомлюючи можливі негативні наслідки. Загалом все вищевикладене призводить до зайвої напруженості у суспільстві, зростанню недовіри населення до органів державної влади.

Враховуючи викладене очевидним є висновок, про наявність скритих причин, що змушують лікарів ВЛК приймати завідомо незаконні рішення про придатність громадян, що повинні пройти медичну комісію до військової служби. Навряд ці причини мають ознаки корупції. Важко уявити, що будь-хто, у кого наявні захворювання, що унеможливають службу в армії, надасть або пообіцяє неправомірну вигоду співробітнику ВЛК за приховування хвороби або заниження їх тяжкості, а після цього звернеться до суду з позовом про визнання висновку ВЛК недійсним. Отже існують інші причини. Але корупційна складова і в даних випадках має місце. В описаних випадках, зацікавлені особи можуть запропонувати неправомірну вигоду співробітникам ВЛК саме за сумнівне виконання своїх обов'язків, тобто винесення правдивого висновку про реальний стан здоров'я людини, що проходить обстеження.

В будь-якому разі, такі дії працівників ВЛК містять ознаки правопорушення, яке законодавець визначає, як пов'язане з корупцією, тобто такого, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені антикорупційним законодавством вимоги, заборони чи обмеження, та за які встановлено юридичну відповідальність. В кримінальному судочинстві відповідальність за такі діяння передбачена ст. 364 Кримінального кодексу України.

Такі правопорушення потребують ретельного розслідування та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, що в сучасних умовах надмірної завантаженості правоохоронних органів унеможливлене.

В той же час. Законодавством України не передбачено можливості проведення альтернативних розслідувань в приватному порядку. За наявності державної монополії щодо проведення розслідувань, громадяни та юридичні особи позбавлені права вибору щодо звернення із зазначених питань до приватних детективних структур.

Дослідники вже зазначали, про безкарність великої кількості корупційних правопорушень та правопорушень пов'язаних з корупцією, через небажання громадян з тих, чи інших причин звертатись до правоохоронців, а також через випадки бездіяльності останніх [7, с. 590].

Таким чином, легалізація приватної детективної (розшукової) діяльності на законодавчому рівні сприятиме ефективнішому захисту прав і свобод громадян та боротьбі із корупційними ризиками, в т.ч. і під час дії воєнного стану в Україні.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Рада. Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Що робити, якщо мобілізували людину з хворобами. *Адвокатське об'єднання Бачинський та партнери*. URL: <https://legalaidd.ua/ua/shho-robyty-yakshho-mobilizuvaty-lyudynu-z-hvorobamy/>

3. Що робити, коли до ЗСУ мобілізували людину з хворобами, які заважають службі. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-robyty-koly-do-zsu-mobilizuvaty-lyudynu-z-hvorobamy-yaki-zavazhayut-sluzhbi/>

4. Необмежено придатні. Як хворих мобілізують до війська і що зміниться зі скасуванням обмеженої придатності. *Українська правда*. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/05/8/7454705/>

5. Закарпатський окружний адміністративний суд. Рішення від 05 жовтня 2022 року у справі № 260/1996/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106614648>

6. Київський окружний адміністративний суд. Рішення від 31 липня 2024 року у справі. № 320/4996/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120840765>

7. Вінгловська О.І. Приватні детективні заходи як один з дієвих засобів протидії корупційним правопорушенням. *Наукові перспективи: журнал*. 2024. № 1(43). С. 1036. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8819>

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шурупова Катерина Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та соціально – гуманітарної освіти
Криворізького національного університету
м. Кривий Ріг, Україна*

Барчак Ольга Миколаївна

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти освітньо-наукової програми «Менеджмент» кафедри
менеджменту та адміністрування
Криворізького національного університету
м. Кривий Ріг, Україна*

Національне агентство з питань запобігання корупції провело опитування населення та бізнесу для розуміння поширеності корупції в Україні. Звіт показав, що у сфері освіти, у 2022 році – 32,9% респондентів перебували в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції. «Першість» у поширеності серед корупційних ситуацій поділили дві ситуації: отримання заліків і вищих оцінок під час сесій (27,9%, без динаміки) та неофіційні виплати за підготовку і захист звітних робіт (курсівих, рефератів, практичних, лабораторних тощо). Друге місце також поділили дві ситуації: неофіційні платежі за вирішення питань проживання у гуртожитку (19,1%) та отримання вищих поточних оцінок у міжсесійний період (18,0%). Адміністрація або викладачі значно частіше є ініціаторами проаналізованих корупційних ситуацій (33,7–59,8%). Студенти виступають ініціаторами у 11,0–24,6% випадків [1, с. 74–75].

Таким чином освіта являється тією сферою, що потребує удосконалення механізму протидії та запобігання корупції.

Як влучно зазначили С. Ж. Лазаренко, К. А. Бабенко, визначення поняття «корупція у сфері освіти» має трактуватися як негативне соціальне явище, що полягає в умисному використанні особою займаної посади в корисливих цілях для особистого збагачення чи збагачення інших осіб у супереч інтересам держави та суспільства [2].

Так як чинники, що впливають на рівень корупції різноманітні, то і заходи протидії корупційним проявам також мають багато аспектів.

Одним із напрямків попередження корупції виступає менеджмент як наука, що вивчає управління в різних сферах суспільного життя

«Менеджмент» є складовим елементом управління, під яким розуміють цілеспрямовану дію на колективи працівників або окремих виконавців із метою досягнення поставлених цілей. Зміст поняття «менеджмент» можна розглядати як науку і практику управління, як організацію управління фірмою і як процес прийняття управлінських рішень. Етимологічно менеджмент походить від латинського слова «manus» – рука. Початково це слово означало вміння дбайливо вести домашнє господарство, майстерно володіти засобами праці, вправно працювати. Але традиційно визначається, що сучасний термін «менеджмент» (management) американського походження і перекладається як управління, керування; адміністрація, керівництво. Менеджмент визначається як засіб, манера спілкування з людьми; влада і мистецтво управління; орган управління. За своїм змістом термін «менеджмент» певною мірою можна вважати синонімом терміну «управління», але поняття «управління» набагато ширше [3, с. 7–8]

Менеджмент як наука, що вивчає управління, завдяки методам та інструментам управління може оптимізувати процес запобігання та протидії корупції в освіті, удосконалити механізм взаємодії структурних підрозділів в середині закладів освіти з метою виявлення корупційних проявів.

Тому серед видів менеджменту у науковій літературі все частіше зустрічається термін антикорупційний менеджмент. Так Д. Румянцева визначає антикорупційний менеджмент як організаційно-управлінську діяльність в управлінні організаційними ресурсами (людськими, фінансовими, матеріальними, інформаційними), плануванні, мотивації, організації діяльності та контроль, спрямований на створення організації (державного органу, органу місцевого самоврядування, іншої юридичної особи тощо), системи запобігання та протидії корупції, а також усунення причин її виникнення [4, с. 77] За визначення С. Яременка та О. Яременко, антикорупційний менеджмент – це вид організаційно-управлінської діяльності у сферах управління ресурсами організації (фінансові, матеріальні, інформаційні), планування та організації діяльності, управління персоналом, спрямований на створення в державній організації системи запобігання та протидії корупції, усунення причин її виникнення [5].

Таким чином, антикорупційний менеджмент являється спеціальним видом менеджменту, організаційно-управлінською діяльністю, головною метою якого виступає запобігання та протидія корупції, і який може впроваджуватись у системі закладів освіти.

Систему освіти в Україні складає сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними [6]

Серед системи закладів освіти особливе місце посідає заклади вищої освіти (далі ЗВО) – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [7].

Впровадження антикорупційного менеджменту в ЗВО дозволить ефективно здійснювати управління всіма ресурсами закладу та створити систему запобігання та протидії корупції, усунути причини її виникнення. Антикорупційний менеджмент у ЗВО представляє собою сукупність управлінських заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та мінімізацію корупційних ризиків у діяльності ЗВО.

Основними елементами антикорупційного менеджменту у ЗВО виступають: 1) політика доброчесності; 2) оцінка корупційних ризиків; 3) навчання та інформування; 4) канали повідомлення про порушення; 5) відповідальність та санкції.

Реалізація антикорупційного менеджменту в освіті можлива через застосування інструментів протидії корупції, які включають в себе врегулювання конфлікту інтересів, фінансовий контроль, антикорупційне законодавство, розвиток культури доброчесності тощо.

На рівні ЗВО антикорупційний менеджмент реалізується за допомогою прийняття антикорупційних програм.

Антикорупційна програма схвалюється конференцією трудового колективу ЗВО та затверджується наказом ректора на зразок антикорупційних програм Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна тощо.

Положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до правил внутрішнього трудового розпорядку ЗВО, положень про структурні підрозділи, усіх трудових договорів, а також можуть включатися до договорів, які укладаються ЗВО.

Впровадження антикорупційного менеджменту в ЗВО включає проходження декількох етапів. По-перше, здійснення попередньої

оцінки корупційних ризиків у діяльності ЗВО. По-друге, закріплення на юридичному рівні правового статусу уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції в антикорупційній програмі ЗВО. По-третє, здійснити навчання працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції, а також за необхідності, інших працівників ЗВО. По-четверте, організація контролю та моніторингу виконання антикорупційної програми, через щорічну звітність та громадський контроль.

Література:

1. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2023. 131 с.
2. Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL: [https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/560-korupsiya-v-sistemi-vishchoji-osviti-sutnist-prichini-ta-naslidki.html#:~:text](https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/560-korupsiya-v-sistemi-vishchoji-osviti-sutnist-prichini-ta-naslidki.html#:~:text=)
3. Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., Бурачек І.В. Менеджмент : підручник / під заг. ред. Т. П. Остапчук. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир : Вид-во «Рута», 2021. 856 с.
4. Румянцева Д. Антикорупційний менеджмент в державній установі як елемент антикорупційної політики в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. 3 (27). С. 75–81.
5. Яременко О., Яременко С. Сторінка антикорупціонера: погляд зсередини на деякі питання. *Фрагменти антикорупційного менеджменту. Держслужбовець*. 2018. № 12. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/december/issue-12/article-41302.html>
6. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 20.08.2025).
7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.08.2025).

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ
ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ**

7 жовтня 2025 року

Підписано до друку 08.10.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,82. Тираж 100. Замовлення № 1025-094.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.